

1-2

SOJA-

ASJANDUSE AJAKIRI

S O I D U I R

A A S T A K Ä I K

XIX

1937

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI „SÕDUR“

Nr. 1-2 — 1937.

Sisustik:	Lk.	Sommaire.	Pages
Uueks aastaks	1	A propos du nouvel an	1
K.: Ohvitseride täiendusõppuste korraldamisest talveperioodil	2	K.: Remarques sur l'organisation des exercices de perfectionnement pour les officiers pendant la saison hivernale	2
Kol.-ltm. A. Laats: Taktikalises väljaõppes rohkem rõhku kriisi momendile	6	Lieut.-colonel A. Laats: Dans l'instruction en tactique plus d'attention au phase critique	6
J. S.: Rahvusvaheline lennuasjanduse näitus Pariisis	13	J. S.: Exposition internationale aéronautique à Paris	13
A. Ilves: Kodanike lennuväelisest ettevalmistamisest	16	A. Ilves: Préparation de la population civile aux questions d'aéronautique	16
A. Pais: Järelmärkmeid kirjutisele „Märkmeid laskeandmete ettevalmistamisest kaardita.“	20	A. Pais: Notices sur l'article „Remarques sur la préparation du tir sans carte“	20
TAKTIKA ALALT:		TACTIQUE:	
J. M.: Taktikalise ülesande nr. 1 lahendus	24	J. M.: Solution du problème tactique No 1	24
E. M.: Jagu luurpiilkonnas. Näitlik õppus	28	E. M.: Le groupe en patrouille de reconnaissance	28
Eerik Laid: Linnuste osa Muinas-Eesti ühiskonnas	35	Eerik Laid: Le rôle des forteresses dans l'Estonie antique	35
BIBLIOGRAAFIA:		BIBLIOGRAPHIE:	
F. J.: N-Vene ja Saksa ratsaväe lahingdoktriini võrdlus	39	F. J.: La doctrine de combat de cavalerie en U. R. S. S. et en Allemagne	39
N. Rk.: Ohvitseride ettevalmistusest	46	N. Rk.: De la préparation des officiers	46
— Läti: „Militarais Apskats“ nr. 11 — 1936.	50	— Lettonie: „Militarais Apskats No 11 — 1936.	50
— Soome: „Tiede ja ase“	51	— Finlande: „Tiede ja ase“	51
Toimetusele saadetud kirjandust	52	Publications récentes	52
Rindesõdur jutustab:		Récit d'un soldat du front:	
K. Matisoo: Luurekäik V-sse	53	K. Matisoo: En patrouille de reconnaissance	53
Kaitseväe elu	55	Vie militaire	55
Juriidilised küsimused	59	Questions juridiques	59
Ametlik osa. Male.		Partie officielle. Echecs.	

Vastutav toimetaja major **A. LUTS**.
Telefon nr. 477-20/40.

Tegevtoimetaja kapten **J. MADISE**.
Telefon nr. 477-20/163.

Väljaandja: „SÕDUR“, Sakala nr. 33, Tallinn.
Tegevtoimetaja kõnetunnid iga päev k. 0800—1200.
Talitus avat. iga päev kella 0800—1500.
Telefon — Kaitseväe 163.
Tarvitamata ja tagasisaamiseks märkimata käsikirju alal ei hoita.

„SÕDURI“ TELLIMISE HIND:
Aastas — kr. 6.00.
Poolaastas — kr. 3.00.
Veerandaastas — kr. 1.50.
Üksiknumber — kr. 0.20.

KUULUTUSTE HINNAD:
Lehekülg — kr. 40.
Tekstis — kr. 60.

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

XIX AASTAKÄIK

NR. 1-2 • 16. 01. 1937

Uueks aastaks.

Käesoleva numbriga alustab „Sõdur“ oma XIX aastakäiku. „Sõdur“ on rea aastate kestel kainelt ja objektiivselt otsinud uusi ideid, uusi suundi, neid hinnanud ja kus vaja võidelnud nende rakendamise eest. Vaimne elevus ja ettenägelikkus tugeva rahvusliku kaitsetahte arendamiseks on olnud „Sõduri“ juhtmõtteks.

Pilku tagasi heites „Sõduri“ eelmistes aastakäikudes avaldatud materjalile võime seda liigitada kolme suurde gruppi: 1. sõjalise vaimu, taktikaliste tõekspidamiste ja meie doktoriini kujundamine; 2. sõjatehniline informatsioon kodu- ja välismailt; 3. kaitseväge siseellu puutuvate küsimuste käsitlemine. „Sõduri“ sõjaasjanduslikust ja teaduslikust suunast lähtudes on käsitlust leidnud ka pedagoogilised ja psühholoogilised küsimused, kuid mitte ühtlase pidevuse ja pingega.

„Sõdur“ soovides tihedat kontakti lugejaskonnaga 1937. a., pöördus kaitseringkondade poole nende soovide teadasaamiseks. Saadud andmeil võib ühiste soovidena välja tuua alljärgnevad:

- taktikalisi ülesandeid eriolukordades ja meetodiliste juhistega varustatud väikeüksuste (jagu, rühm) ülesandeid peaks ilmuma sagedamini;
- kirjutised Vabadussõjast peaksid ilmuma pidevalt, ja
- pedagoogilis-psühholoogilised küsimused vajaksid käsitlust.

„Sõduri“ toimetus märgib rahuldustundega, et need küsimused olidki toimetuse kavas 1937. a.

„Sõdur“ suures osas on suutnud rahuldada mitmekesise lugejaskonna soove ja seda peamiselt kaastöö tõttu mitmesugustest relvalüükidest ja erisugustelt juhtimisastmetelt. Kaastöö „Sõdurile“ on kaitseväge kaadri aukohus ja seda väärtuslikum, mida enam ta tugineb isiklikkudele kogemustele. Ka on see järeltulevatele põlvetele väärtuslikuks ajalooliseks materjaliks, kuidas tänapäeva generatsioon mõtles ja võitles Eesti rahva tuleviku eest.

Missuguseid isiklikkudele kogemustele tuginevaid mõtteid avaldada „Sõduri“ veergudel? Selleks omame rikkalikku materjali Vabadussõjast, rahuaegsest õppe- ja kasvatustööst. Toimetus loodab, et meie praeguse juhtkonna, eriti Vabadussõjast osavõtnute suured kogemused leiavad elavat käsitlust 1937. a. „Sõduri“ veergudel ja sel teel hoitakse elevil ning kantakse edasi noorisse meie võiduvaim.

„Sõdur“ loodab, et lugejaskond võtab vastu XIX aastakäigu seni valitsenud heatahtlikkusega, et kaastööliste pere suureneb ja et ärisõpradega säilib senine koostöö. Selleks kõigile

õnne ja jõudu 1937. aastal.

Ohvitseride täiendusõppuste korraldamisest talveperioodil.

Ohvitseridele talveperioodi vältusel korraldatavate täiendusõppuste üldine eesmärk, õppeained ja nende läbivõtmiseks tarvismivajava aja arvutus — samuti üldjoontes — on toodud vastavasisulistes ametlikkudes juhistes ja perioodiliselt nende juurde antavates täiendustes. Sellega on loodud nimetatud täiendusõppustele kindel alus ja näidatud kätte suund nende teostamiseks. Seda arvesse võttes on mõeldud siinkohal esineda ainult mõningate kaalutlustega, kuid — ametlikult antud juhiste järgi — neid õppusi organiseerida ja läbi viia konkreetses olukorras selliselt, et oleks võimalik töö juures saavutada võimalikult paremaid tagajärgi.

Sealjuures tekib muidugi kõige esmalt küsimus, kelle kompetentsi kuulub ohvitseride täiendusõppuste organiseerimine ja kes ning missuguses ulatuses nimelt on vastutav nende eduka läbiviimise eest.

Maksvate nõuete kohaselt (S. M., J. O. ja H. Ö. jne.) ohvitseride täiendusõppusi korraldavad isiklikult ning on vastutavad õppetöö edukuse eest väeosaülemad, kes selleks koostavad täpsad töökavad. Õppetöö järelevalve, eriti aga täiendusõppuste üldine juhtimine, lasub Kaitseringkonna ülematel, kes töötavad välja vastavad üldised õppekavad.

Seega siis ohvitseride täiendusõppused teostatakse n. ö. detsentraliseeritult, kusjuures ametlikult antud juhistega on selles asjas tegevuse piirid kindlaks määratud niiviisi, et Kaitseringkonna ülemalt antud üldiste juhiste alusel väeosaülemad koostavad üksikasjalikud töökavad ohvitseride täiendusõppusteks ja viivad õppuse läbi isiklikult.

See küsimus selgunud, tõuseb päevakorrale järgmine probleem ja nimelt: missugustele alustele peaksid baseeruma need Kaitseringkonna ülema üldised õppekavad ning väeosaülemate täpsad töökavad.

Põhijoonte tõmbamisel nende õppe- ja töökavade tarvis tuleb kõigepealt muidugi arvestada õpetamise objekte, s. o. ohvitseri, nende vaimseid, intellektuaalseid ja ka kehalisi võimeid, üld- ning kutsehariduslikku tasapinda, juba omatavate teadmiste ja oskuste kogusummat, töövõimeid, kalduvusi jne.

Selles mõttes võib öelda, et meie ohvitserid kõik — mõni üksik erand välja arvatud — on saanud täieliku sõjakooli hariduse ja kaunis suur osa neist süvendanud oma sõjalisi teadmisi ja oskusi mitmesugustel erialalistel kursustel. Kaitsevõimelised õppeüksused või asutised, samuti nagu iga teinegi kool, ainult valmistavad oma kasvandikke tulevasele tööle, jättes nende eneste hooleks koolipingil omandatud teadmiste ja oskuste kohandamise vahetpidamata edeneva ning vormide poolest alatasteiseneva elu nõuetele. Üks suudab seda teha muidugi paremini, teine halvemini — vastavalt sellele, kuidas kellelgi jätkub mõistust, tahtejõudu, kohusetunnet, algatusvõimet, hoolsust jne.

Seega siis võiks öelda, et töövõimete poolest inimesed enamal või vähemal määral erinevad üksteisest, samuti muidugi ka ohvitserid, sest ega nemadki ju üldises läbilõikes ei kujuta endist muud, kui harilikke inimesi ühes kõikide neile omaste suuremate või väiksemate nõrkustega.

Ei aga ohvitseride võimed tõenäoliselt asetuvad väga mitmesugusel kõrgusel, siis **täiendusõppus peab täies ulatuses baseeruma individuaalsuse põhimõttel**, sest et ainult niisuguse meetodi kasutamise juures on võimalik saavutada õppetööl parimaid tagajärgi.

Seda võiks lugeda esimeseks (A) ning ühtlasi ka tähtsamaks teesiks ehk juhtlauseks ohvitseride täiendusõppuse tegelikul läbiviimisel.

Täiendusõppuse teostamine eestähendatud põhimõtte alusel nõuab suurt ning pingutavat tööd kõikidelt nendelt, kes seda peavad korraldama ja tegelikult ellu viima. On kaunis usutav, et, näiteks, ühe ja sama väeosa ohvitseride hulgas leidub vähe neid, kelle teadmised ja oskused sõjanduslikul alal on seevõrra ühtlased, et neile võiks korraldada täiendusõppusi üldise programmi järgi. Kaugelt suurem arv ohvitseridest tõenäoliselt erinevad selle poolest tunduvalt üksteisest ja praktiliselt tuleks igaühte neist õpetada eraldi, ainult tema tarvis koostatud kava järgi.

Kui siinjuures veel võtta arvesse kõiki neid sõjandusliku kui ka üldharidusliku iseloomuga küsimusi, millistes ohvitseride teadmised ning oskused vajaksid süvenda-

mist ja täiendamist, et nad võiksid sammu pidada kaasaja kiire arenguga, siis saame üldise ettekujutuse ülesannetest, mis seisavad ees kõikidel neil, kel tuleb täiendusõppusi organiseerida ja teostada.

Seega täiendusõppuste küsimus on sisult kaunis keerukaks ning raskesti lahendatavaks ülesandeks. Selle viimiseks reaalse võimaluste piiridesse osutub tarvilikuks vastav aine jaotada kahte ossa, millistest üks tuleks käsitlemisele täiendusõppusteks määratud korralistes õppetundides õppuste juhataja vahetul juhtimisel, kuna teise ossa kuuluvad küsimused võetakse ohvitseridelt läbi iseseisvalt, tööjuhatajatelt antud näpunäidete järgi ja ka nende järelevalve all (B).

Ohvitseride teadmiste ja oskuste täiendamine, nagu ka iga teine õppetöö võib anda soovitavaid tagajärgi ainult siis, kui ohvitseridel enestel on küllaldaselt huvi asja vastu, eriti aga nende küsimuste alal, milliste uurimine peab toimuma iseseisvalt töötades. Kui korralistes õppetundides, mis viiakse läbi grupina, üheskoos, väeosaülema või teise vastava ametiisiku juhtimisel, seda huvi õppusel läbivõetava aine kohta on veel võimalik mitmesuguste abinõudega tõsta, kas sobivate lektorite või instruktorite valikuga, kes oma aine suudavad huvitavalt ning tähelepanukõitvalt ette kanda, või mõnel muul teel, siis iseseisvalt töötades ei saa esineda niisugust tõukejõudu. Seda tahet iseõppimiseks ning enesetäiendamiseks oma kutsealal peab ohvitserides arendama ning kõvendama korralistes õppuste ajal, mil nad töötavad ühiselt, väeosaülema juhtimisel.

Niisiis täiendusõppuste ülesandeks on äratada ohvitserides huvi sõjaerialasse puutuvate küsimuste vastu seevõrra, et nad uuriksid neid heameelega ka iseseisvalt (C).

Kuid, et ühte või teist tööd nõuetava edukusega sooritada või antud ülesannet õieti lahendada, ei jatku üksi veel sellest, et tuntake huvi asja vastu, vaid töö täitja peab omama veel tarvilikke praktilisi oskusi selle läbiviimiseks. Ilma niisuguste oskusteta töö mitte ainult ei nõua palju ülearust aega, vaid ta võib kas osaliselt või koguni täies ulatuses nurja minna. Et seda ei sünniks, tuleb ohvitseridele kätte juhatada tarvilikud töömeetodid, mis aitaksid mitmesuguseid teenistuslikke ülesandeid lahendada õieti ja kergema jõu- ning ajakuluga. Seega täiendusõppuste ülesandeks peab olema anda ohvitseridele praktilist oskust iseseisvaks töötamiseks oma kutse alal (D).

Eestoodud juhtlauseid niiviisi kindlaks määranud, püüame selgitada, kuidas neid

realiseerida ohvitseride täiendusõppuste organiseerimisel ja läbiviimisel ning sellekohaste õppe- ja töökavade koostamisel.

Kaitseringkonna ülemalt väljatöötatud sellekohane üldine õppekava peaks andma: 1) õppuste eesmärgi; 2) õppeaja arvutluse; 3) õppeainestiku ulatuse; 4) juhised õppetöö organiseerimise ja teostamise kohta.

Õppuste eesmärgi määramine sünniks vastavate kõrgemate ülemate poolt sellel alal ülesseatud üldeesmärgi detailiseerimisega ning konkretiseerimisega, seda sobitledes kohalikkudele nõuetele, nii kuid on ohvitseride teadmiste ja oskuste tasapind ühes või teises väeosas ja milliste küsimuste alal see vajaks tõstmist. Ühtlasi tuleks eesmärgi ülesseadmisel ära märkida, millele tuleb õppetöö läbiviimise juures koondada peamine tähelepanu.

Samuti ka õppeaja arvutus peaks lähtuma kõrgematelt juhtidelt selleks antud minimaalsest tundide arvust, seda — tarbekorral — kohalikkudele nõuetele vastavalt — mõnevõrra suurendades. Sealjuures üldisest, õppuste läbiviimiseks väeosaülema käsutusse antavate tundide arvust tuleks välja eraldada teatav arv tunde Kaitseringkonna ülema käsutusse ja ettekanneteks, mis on kavatsatud teha garnisonides Kaitsevägede staabist saadetavatelt lektoritelt.

Nende väljaeraldatud tundide absoluutne ja suhteline arv oleneb muidugi sellest, missuguses ulatuses või kui tugevasti Kaitseringkonna ülem ja keskasutis kavatsevad omalt poolt väeosaülematelt läbiviidavatele ohvitseride täiendusõppustele n. ö. sekka lüüa.

Õppeaja arvutus on otstarbekohane teha k u u d e k a u p a, kokkukõlastades õppetundide arvuliselt mitmesuguste teiste teenistus-alaste ülesannetega nagu, noorte õppekursusega, Kaitseringkonna ja diviisi ülemate korraldusel peetavate talviste taktikaliste õppustega maastikul väeosadega jne. selliselt, et töökoorem oleks jaotatud ohvitseridele täiendusõppuse perioodil enam vähem ühesuguse raskusega.

Töötundide jaotus õppeainetele tuleb teha vastavalt nende ulatusele, tähtsusele ja ohvitseride ettevalmistuse tasapinnale, näidates ära ühtlasi, kui palju töötunde ja missugusest aimest nimelt antakse Kaitseringkonna ülema ja Kaitsevägede staabi korraldusel ettekannetega garnisonidesse või väeosadesse saadetavate lektorite käsutusse. Samuti märgitakse ainete loetelus — ülevaatlikkuse mõttes — ka need õppeained,

missugused ohvitserid peavad võtma läbi iseseisvalt, väljaspool korralisi õppetunde.

Mis puutub kava 3-dasse ossa, s. o. õppeainete ulatusse, siis, nagu oli juba tähendatud eespool, täiendusõppustel läbivõtmisele tulevad õppealad on antud keskasuliselt. Kaitseringkonna ülema kavas jääks määrata iga aine üldine ulatus, missugused küsimused ühest või teisest ainekult tulevad võtta läbi korralistel õppetundidel ja millised antakse ohvitseridele iseseisvaks uurimiseks väljaspool korralist õppeaega. Ühtlasi antakse selles kava osas mitmesuguseid meetodilisi näpunäiteid ainekult läbivõtmise kohta üldse, iga üksiku aine või selle osa kohta eraldi, kui see peaks osutama tarvilikuks, märgitakse ära küsimused, milliseid ohvitserid peavad eriti põhjalikult ja missuguses ulatuses, teoorias või praktikas, tundma õppima.

Lõppeks, juhistes õppetöö organiseerimise ja teostamise kohta antakse näpunäiteid, kuidas väeosaülematel Kaitseringkonna ülemalt väljatöötatud üldise ohvitseride täiendusõppuste kava järgi koostada oma õppe- ja töökavad, mida need peavad sisaldama ja milviisil nende järele tööd organiseerida ning läbi viia. Siinsamas määratakse talvise täiendusõppuse perioodil ja kavas ohvitseridelt sooritatud tööde esitamise tähtsajad Kaitseringkonna ülemale, nende kontrollimise ja hindamise kordõppuste vältusel või pärast selle lõppu, kevadel.

Kui Kaitseringkonna ülema poolt selliselt väljatöötatud õppekava, olles mõeldud kõikide ringkonna koosseisu kuuluvate väeosa- de tarvis, ükskõik missugusesse erialasse nad ka kuuluksid (jalavägi, suurtükivägi, soomusautod jne.) on enamvähem üldjoone- line ja n. ö. põhimõttelise sisuga, siis väe- osaülematel koostatavad ohvitseride täien- dusõppuste õppe- ja töökavad peavad olema kuni üksikajadeni läbitöötatud ning selles mõttes kandma täiesti konk- reetset ilmet, nagu seda nõuavad ka vasta- vad ametlikud juhised.

Väeosaülemal peab olema selge see tee või üldine suund, milles ta tahab alluvaid ohvitseri edasi viia, missuguse tasemeni nende teadmised ja oskused ühel või teisel alal õppuste alguses juba küünivad ja mida neil tuleks õppuste vältusel veel juurde õp- pida. Tundes lähemalt igaühte oma ohvit- seridest, nende tugevaid ja nõrku külgi, väe- osaülemal peab kujunema kindel ja kuni üksikute detailideni selge kava. Selles idee- lises kavas leiavad lahendamist järgmised küsimused:

— Kaitseringkonna ülemalt antud ainekultu- raamides, mida täiendusõppuste vältusel väeosas käsitleda põhjalikumalt ja mida läbi võtta üldisemates joontes;

— kuidas ühte või teist ainet ja iga üksikut küsimust eraldi meetodiliselt käsitleda nii, et oleks võimalik õppetööl saavutada või- malikult paremaid tagajärgi;

— missugustel aladel ning küsimustes ja kuidas nimelt (teoreetiliselt või praktiliselt) iga ohvitseri individuaalselt treenerida, et tõsta tema kutsealalisi võimeid nõutava kõrguseni.

Kui väeosaülem on suutnud endale anda ülaltoodud küsimustele täpsad ja selgelt pii- ritletud vastused, siis ei võiks ohvitseride täiendusõppuste kava sisulise külje kujun- damine temale tekitada enam mingeid eri- lisi raskusi. Vormiliselt ehk väliselt aga peaksid nimetatud kavad — samuti nagu needki, mis valmistatakse ohvitseride täien- dusõppusteks Kaitseringkonna ülemalt — jagunema nelja peassa, sisaldades vastavalt andmeid õppuste eesmärgi, õppeaja arvut- luse, õppeainete ulatuse ja käsitluse, ja õp- petöö organiseerimise kohta.

Täie nd us õ p p u s e e s m ä r k oleks antud väeosaülema kavas üldiselt samas väljenduses nagu Kaitseringkonna ülema ka- vaski, seda detailiseerides ja konkretiseeri- des niiviisi, et ta vastaks antud väeosa tege- likkudele vajadustele (jalaväe-, suurtüki- väe-, soomusosad jne.) ohvitseride etteval- mistamise täiendamise alal. Vastavalt nen- dele erinõuetele tähendatakse ka õppuste eesmärgi ülesseadmise juures ära, missugu- seid küsimusi on mõeldud ise ä r a n i s r õ- h u t a d a õppuste läbiviimisel.

A j a a r v u t l u s töötundide ja õppeainete järgi oleks samuti ühtlane vastava osaga Kaitseringkonna ülema kavas, selle tähtsa- ma erinevusega, et kõrgemalt ülemalt iga õppeaine läbivõtmiseks määratud tunnid väeosaülem omas kavas — tarvidust möö- da — jaotab antud õppeainete üksikute osa- de peale vastavalt nende tähtsusele ja ula- tusele.

Ainekultu loetelusse võiks märkida ära — kogupildi saamiseks ohvitseride üldise tööpinge kohta õppeperioodil — ka õppe- alad või ained, missugused tuleksid käsitl- misele väljaspool korralisi õppetunde, ja peale selle ka veel need, milliseid väeosa- ülem kavatseb võtta läbi omal algatusel, väljaspool Kaitseringkonna ülema üldist kava ja missugused ei käi ohvitseride täien- dusõppuste mõiste alla selle sõna kitsamas mõttes ega mahu ka hästi nii sisu kui ka

aja poolest tema raamidesse (mitmesugused erialalised õppused suurtükiväeosades, soomusrongides jne.).

Õppeainete ulatus ja käsitlemine — moodustab väeosaülemah ohvitseride täiendusõppuste kava raskuspunkti ja seepärast peab olema töötatud läbi suurima põhjalikkuse ning erilise tähelepanuga.

Kõik selles osas korralistes õppetundides käsitlemiseks määratud õppematerjal tuleb jaotada teemadesse või õppeülesannetes, kusjuures iga üksiku teema või ülesande kohta märgitakse ära tema ulatus, raskuspunkt, käsitlemisviis, lähtealused ja aeg läbitöötamiseks, ettekandmise kord, aeg ja koht — kui küsimust on mõeldud käsitleda avalikus ettekandes teistele ohvitseridele. Üldiselt samasuguse skeemi alusel tuleks läbi töötada ka kõik need küsimused, millised on ette nähtud käsitlemiseks väljaspool korralisi õppetunde, lisades tarbekorral eestoodud viisil kujundatavale väeosaülemah üldisele ohvitseride täiendusõppuste kavale juurde veel üksikasjalikumalt läbitöötatud erikavasid (ohvitseride lasketreeningu kava talveperioodil, kehaliste harjutuste kava ühes suusatamistreeninguga jne.).

Kõik teemad ja ülesanded peavad oma praktilise väärtuse selles mõttes, et nad on valitud just nende küsimuste peale, mis suguste alal ohvitseride teadmised ja oskused vajavad eeskätt täendamist. Nad peavad olema õpetlikud, lubades nende sisulise kui ka õppetehnilise käsitlemise juures reljeefselt esile tuua kõik soovitavad kogemused ja õpised. Lõppeks, teemad ja ülesanded peavad olema huvitavad seevõrra, et nad suudaksid köita ohvitseride tähelepanu ja ahvatlema neid küsimusega lähemalt tutvumiseks ja teemasse süvenemiseks.

Igas teemas peaks alati esinema midagi uut, aktuaalset ning põnevat, mis teda seob lähedasse ühendusse jooksva eluga ning viib õppetöö edu teed, selleasemel et tammuda paigal, aastast aastas ikka jälle käsitledes uuesti otsast peale samaseid küsimusi, mis pikapeale muutub üksluiseks ning röövib ohvitseridelt huvi täiendusõppuste vastu üldse ja antud küsimuste vastu eriti.

Teemade määramisel läbitöötamiseks ohvitseridele tuleks arvestada kahte asjaolu: 1) kas antud küsimuse käsitlemisega tahetakse laiendada ohvitseride silmaringi või 2) teema on mõeldud individuaalseks treeninguks. Esimesel juhul tuleks teema anda täitmiseks ohvitseridele, kes suudaksid selle huvitavalt kuid ühtlasi ka asjalikult kuula-

jaskonnale esitada, kuna teisel juhul teemad jaotatakse vastavalt sellele, kes ohvitseridest nimelt ja missuguste küsimuste alal just peab oma kutselist ettevalmistust täiendama.

Õppetöö organiseerimise osa sisaldaks kõiki neid korraldusi, millised osutuksid tarvilikuks töö tegeliku läbiviimise alal, olenevalt kohalikkudest garnisoni ja väeosade oludest, nagu, näiteks, õppusteks tarvilikkude ruumide, laskeradade, õppeväljade jaotus jne.

Nende üksikasjalikkude õppekavade alusel valmistatakse kuu töökavad, mis peavad sisaldama täpsaid andmeid õppuste läbiviimise kohta ja nimelt: milline teema, missuguses korras (diskussioon, praktiline õppetund jne.) kelle poolt, millal ja kus kohas ohvitseridele ette kantakse, kes on õppuse juhataja jne.

Niiviisi eespool jämedates joontes tõmatatud alustel koostatud väeosa ohvitseride täiendusõppuste kava peab algusest kuni lõpuni kujutama endast ühe süstemaatilise ja lahutamatu terviku. See kava peab sisu poolest — nagu ka eespool käsitletud Kaitseringkonna ülemah kava — kindlalt baseeruma minevikule ja ulatama kaugemale tulevikku — selles mõttes, et ta ei jääks kuidagi isoleeritult õhku rippuma, vaid lähtuks täpsalt nendest teadmistest ja oskustest, millised ohvitseridel antud perioodi õppetöö alguseks juba olemas, ja omakorda moodustavad endast aluse järgmise aasta tööks, kujunedes seega mitte n. ö. peost suhu elamiseks vajumise töö mõttes, vaid taotlede ohvitseride ettevalmistamise alal kaugemaid eesmärke.

Peale selle — nagu oli juba tähendatud eespool üksikute teemade kohta — ohvitseride täiendusõppuste kava ei tohi tarduda eilsete tõekspidamiste raamidesse, millised täna võib-olla ehk juba vananenud, vaid ta peab olema kõige tihedamalt seotud kiiresti pulseeruva tegeliku eluga, mis iga päevaga esitab ikka ja jälle uusi nõudeid ka ohvitseride ettevalmistuse alal, milliseid ei või jätta tähele panemata, kui meie ei taha tuleviku sõjas sattuda igasuguste üllatuste ette.

Võidakse ehk küsida, kuidas peaks siis välja kujunema ohvitseride täiendusõppuste kava üksikasjad ja, mis veelgi tähtsam, kuidas neid kavu tegelikult ellu viia? Need mõlemad küsimused ei taha aga ruumiliselt hästi mahtuda käesoleva artikli raamidesse ning vajaksid käsitlemist omaette kirjutistes. Nii palju peaks aga siin küll tähendama, et ohvitseride täiendusõppuste

edu ripub suurel määral väeosa-
ülema st, kes siin ei tohiks leppida ainult
korraldaja osaga, vaid peaks sellest tööst aktiivsemalt osa võtma, esinedes põhjapanevamate ning tähtsamate küsimuste alalisiklikult ettekan-
netega või loengutega. See tõstaks tublisti tema autoriteeti alluvate ohvitseride silmas ning kahtlemata suurendaks täiendusõppuste edu.

Loomulikult nõuaks see väeosaülemalt liiks senisele uut, pingutavat tööd ja seepärast kerkib küsimus, kas ei peaks siin Kaitseringkonna ülem, tööjaotuse seisukohalt väljudes, appi tulema? Oleks ju, näiteks, mõeldav, et Kaitseringkonna ülema ohvitseride täiendusõppuste kava on seevõrra põhjalikult, kuni üksikute teemade ülesseadmisseni kaasa arvatud, läbi töötatud, et väeosaülemal ei jääks õppetööl muud kui ainult tehnilise korraldaja osa.

See vähendaks küll õige suurel määral väeosaülema tööd, eriti just puht vaimsel alal, kuid poleks siiski üldiselt asja huvides, sest ainult väeosaülem, kel on võimalik hoida pidevamat ja tihedamat kontakti oma ohvitseridega, võib lähemalt ja täpsamalt kuni üksikasjadeni teada, millistel

aladel või küsimustes nimelt igaüks neist eraldi peab oma teadmisi ja oskusi täiendama. Kaitseringkonna ülem tavaliselt saab omada vaid enam-vähem üldisema ettekujutuse iga üksiku ohvitseri kutseharidusliku tasapinna kohta, kui arvesse võtta, et temale allub kogusummas tublisti rohkem ohvitseri, kui väeosaülemale ja needki harilikult kuuluvad mitmesugustesse väeliikidesse ja garnisonidesse.

Seega siis kui jääda selle juurde, et ohvitseride täiendusõppused tulevad läbi viia individuaalsuse põhimõtte järgi, nagu seda oli väidetud käesoleva kirjutise alguses, siis peaks ikkagi väeosaülem koostama üksikasjalised õppustekavad ja need ka isiklikult ellu viima.

Lõppeks veel üks asi. Nagu igal teisel õppusel, nii ka ohvitseride ettevalmistamisel peab käima lahutamatu seltsilisena kaasas kasvatus töö. Tundub täiesti loomulikuna ning tarvilikuna, et täiendusõppuste kavad peaksid sisaldama ka andmeid sellel alal. Kuid ka see on omaette probleem ja samuti täies ulatuses väär, et teda võetaks käsitlemisele vastavasisulises eriaartiklis.

K.

Taktikalises väljaõppes rohkem rõhku kriisi momendile.

Mõningaid üksikasju lahingu juhi ettevalmistusest.

Kolonelleitnant A. Laats.

Juba paari aasta eest võis märgata välismaade sõjakirjanduses teatavat pööret taktikalise väljaõppe meetodis. Viimasel ajal on võtnud see murre juba kindlama kuju laiemas ulatuses.

Kõikjal, eriti agressiivselt häälestatud riikide armeedes, valmistatakse peamiselt manööver-sõjale; uuritakse, kuidas teostada vastase elavjõu purustamist võimalikult lühema aja jooksul laial rindel ja suures sügavuses; viimistletakse oskust piirata vastast, samal ajal õpitakse kunsti võidelda, olla ise ümber piiratud, ning tulla välja ausaalt ka kõige raskemast olukorrast; eriti pannakse rõhku sellele, kuidas aegsasti osata avastada rea tunnuste järgi kasvavat kriisi.

Tunnustatud doktriin nõuab väljaõppes loomulikult ka vastavaid meetodeid ja erilist kasvatus nii juhtide kui kogu väe suhtes. Seda ongi märgata eriti selles, et püütakse nii maastikul kui kaardil peetavateks taktikalisteks õppusteks koostada olukordi küllastatud „kriisi“ momentidega, kus on jäetud tahaplaanile igasugused „muga-vused“. Olukorrad on muutunud karedateks. Seega tahetakse arstida välja maailmasõja positsioonisõjast päritud haigus, milline halvavalt mõjub juhi omadustele; positsioonisõda lubas palju aega otsuse võtmiseks ning kasvatas juhte ja nende staape venitamisele — aeglane tegevus nii vägedes kui juhtide töös. Tuleviku sõda aga nõuab otsuste aktiivsust, kiirust ja kindlust.

Ei eksi vist palju, kui julgen tähendada, et ka meie senised taktikalised õppused nii kaardil kui maastikul on sündinud peamiselt n. n. „mugavates“ olukordades. Vaevalt võinukski see olla teisiti just meil. Kuid meie senine töö ja kasvatus taktikalises väljaõppes on kandnud täiesti õiget suunda vastavalt meie olustikule. Meie ohvitserkonnast on veel praegu aktiivteenistuses suur osa, kes on isiklikult teinud läbi nii Maailma- kui Vabadussõja, omades seega asendamatu lahingulise kooli. Need mehed teavad väga hästi, kuidas orienteeruda lahingukriisidel, ning võivad seda elustavalt pärandada oma järglastele. Seni puuduski nagu tegelik vajadus kriisi momendi teaduslikuks käsitlemiseks. Sellevastu tunti küll rohkem vajadust lahingu põhialuste üksikute elementide läbitöötamiseks, harutamiseks, selgitamiseks ja olukorra põhielementide (ülesanne, omad jõud, maastik, vastane) loogiliseks analüüsimiseks. Tundub, et oleme selles mõttes jõudnud kõrgele tasemele ning oleme pannud taktikalisele väljaõppele väga tugeva ja kindla vundamendi, millele maja püstitamine — ükskõik missugusest ehitusmaterjalist — ei peaks tekitama mingisugust raskust.

Nüüd, kus meie armees vanade sõjaveteraanide arv hakkab ikka rohkem ja rohkem kahanema, pealegi tumestuvad pika aja järele nende rikkalikud lahingumälestused, peame ka meie tõsiselt mõtlema oma juhtkonna taktikalisele väljaõppele selles osas, kuidas rõõbiti anda rohkem ruumi lahingu tegevuste mitmesugustele nähetele ja eriti kriiside momentidele, muutes olukorrad elulisemaks ja konkreetsemaks.

Tervitatava sammu sellel alal on teinud meie lugupeetud sõjanduse ajakiri „Sõdur“, mille möödunud aasta viimasest numbrist esmakordselt võime leida taktikalise ülesande pealkirjaga „Eelväge ähvardab ümberpiiramine“, sisaldades juba kriisi momenti. Nagu toimetuse 1937. a. kava sellekohasest märkusest selgub, tahetakse edaspidigi anda rohkem ruumi niisugustele taktikalistele ülesannetele ning käesolev osutub prototüübiks taktikalistele lahendus-tele erilistes oludes. Nüüd on tähtis ja tarvilik, et ka l. p. lugejaskond ise suhtuks sellele ülivajalikule ja kasulikule üritusele kõigiti huvi ja armastusega, täiesti teadlikult ja teaduslikult. Sest kui juba suurte armeede juhid on veenel, et tuleviku sõjas tuleb võidelda alati ülekaalus oleva vastase vastu, ning vastavalt kasvatavad oma armeesid, siis seda rohkem peab see maksev

olema meie suhtes. Meie peame viima oma armee veendumisele, et vähem kui kahekordne ülekaal pole veel mingi ülekaal, sealjuures korraldades peamiselt selliseid taktikalisi õppusi, millede eesmärgiks on lahingumoraali kasvatamine. Alati viia õpilased veendumisele, et ka kõige raskemast olukorrast võib energiliselt ja mõistusega teotsedes auga välja tulla. Õpilasi tuleb harjutada alatiste ohtudega selliselt, et nad hakkavad pidama ohtu (nii tagalast kui tiibadelt) tavalisteks lahingunäheteks, mis ei ole veel mingi õnnetus moraalselt tugevatele üksustele.

Loomulikult peab juba rahuajal looma ka vastava miljöö, kus need nõuded ja omadused võiksid soodsamalt areneda ja süveneda. Vastavaks miljööks loetakse, kui õppustel ja mängudel harrastatakse teravmaid olukordi, kriise; kus arendatakse oskust määrata peasja ja vastase tegevuse iseäraldusi, puudusi, vigu. Siin tõuseb nõue, et ka taktikaliste olukordade loojad ise suudaksid näidata üles suurt leidlikkust, oskust ja vilumust, et sünnitada elutruid „karedaid“ või nn. „kriisi“ olukordi, sest niisugune juhtkond, kes on saanud lahingulise ettevalmistuse rahuajal vaid keerukates kriisilistes olukordades, talub kergemalt lahingulisi raskusi tegelikus olukorras sõjas.

Ülestõstetud küsimusest selgema pildi saamiseks püüame tõmmata allpool mõningaid võrdlusjooni „mugavate“ ja „kriisiliste“ olukordade vahel ning lähemalt selgitada kriisi momentide viimiseviise taktikalistesse olukordadesse, et asetada juhti või üksust märkamatuult lahingulisse miljöösse peamiselt kuulmis- ja nägemismeelte kaudu.

Taktikalist olukorda võiksime nimetada „mugavaks“ näiteks järgmiste asjaolude ilmnemisel: Juht asetatakse niisuguse vastase ette, millel ei ole kalduvusi aktiivsuseks; ta esineb rohkem mannekeenina ning on valmis alistuma oma vastase soovidele; ta ei esine ka ülekaalus olevana; vastaste eneste vahel valitseb nagu teatud „koostöö“, sünnitamata üksteisele mingisugust ootamatust nii taktika kui tehnika vallast; kõik sünnib nagu vastastikku tunnustatud reeglite päraselt.

Omad jõud õppuste algades on nii ruumilt kui ajalt juhi käsutada koondatult ning nende lahingusse paiskamine ei tee selles mõttes juhile mingisuguseid raskusi. Seega õppused algavad olukorras, kus kõik jõud on alles hargnemata.

Sidevahendid ja side on igas suunas täiesti korras. Õppused piirduvad enamasti

vaid ühe faasi läbimängimisega (välja arvatud muidugi taktikalised õppused meeskondadega maastikul ja sõjamängud, tihti vaid ühe otsuse ja operatiivkava järgi. Õige vähe käsitletakse sõjakavalust, veel vähem reageeritakse ise niisugustele kavallustele.

See oleks osa momente, millised looksid nn. „mugava“ olustiku juhile mingisuguse taktikalise ülesande lahendamisel. Edasi aga vaatleksime momente, kus juht on asetatud karedasse olukorda või nn. kriisisse, ühtlasi selgitades selle kasvatuslikku mõju. Siin üritatakse üksikasjalikumalt peamiselt keerulisemaid lahinguvorme. Siia kuuluksid kohtamislahingud, taandumine, jälitamine, piiramisest väljatulek, võitlus haaramise ja läbimurdega, õised retked jne. Ka sõjaajaloost on tuhandeid näiteid, kus lahingu kaotuse põhjuseks oli vaid oskamatus võidelda ühes või teises olukorras. Sisepiiramises ja haaramises nähti tihti suuremat ohtu kui ta tegelikult oli — sisepiiratu võitlustahe lihtsalt paraliseerus ning oli määratud kaotajaks poolteks. Kõik see on olnud põhjuseks, et viimasel ajal on hakatud rohkem rõhku panema juhtide (ka sõdurkonna) taktikalise väljaõppe meetodilisele küljele.

Nüüd on hakatud harrastama võtteid, et alati ja kõikjal, nii maastikul kui kaardil peetava il taktikalistel õppustel asetatakse juht ja staap igas instantsis aktiivse vastase ette, kellel ei ole mingisuguseid kalduvusi tulla vastu meie soovidele; ta on teotsev, algatusega, riskeerija, püüdes igal võimalikul juhul lõhkuda „koostööd“ oma vastasega („Koostööks“ vastaste vahel nimetatakse seda, kui mõlemad pooled teotsevad lahingus vastavalt vastastikku tuntud nende eeskirjalikele põhimõtetele, ilma et tarvitaksid „kriukasid“, või midagi ootamatust, või sõjakavalust oma vastasele kas uute taktikaliste võtetega või mingisuguse uue tehnikalise uudsusega).

Iga õppus, ka kõige lihtsam, parem alata juba hargnenud lahingukorrast. Siin juht seisab juba palju keerulisema olukorra ees ning temal tuleb tungida üksikasjalikumalt ühesse kui teisesse küsimusse, et selgitada eelseisva tegevuse faasi. Juht peab siin tegema kindlaks, kas tegevust tuleb jätkata endise otsuse järgi, või tuleb võtta uus otsus; kas tegemist on veel „vana“ vastasega (kes veel purustamata, või on temast hiilitud mööda), või seistakse juba „uue“ ees (vastase varud jne.), kas seisab ees tegelikult juba uus lahingufaas

jne. See on nn. olukorra murde määramise tarkus. See on juhi suuremaid kunste ning seda on vaja pookida külge kogu juhtkonnale. Seda tuleb toimida targu, olukorra uute andmete kogumise teel, et ühest küljest mitte korruga avada vastase kaardid, kuna teisest küljest anda küllaldaselt andmeid uue otsuse tegemiseks. Alati tuleb julgustada juhte algatuse ilmutamisel, samal ajal ebaõnnestunud otsuseil mitte hävitada liig terava kriitikaga algatuse vaimu.

Lahingu realiseerimisel juht sattudes „uuele“ vaenlasele — uute varude päralejõudmise näol — seisab uue olukorra ees; siin endine lahingukord on tihti vales süsteemis ning ei vasta enam uuele olukorrale; tegelik pilt ei ole kaugeltki selge juhile; tihti on juhtimine lõhutud, tagala on korra tuses, kuna lahingu osad on täies moraalses ja füüsilises pinges; side on katkenud oma osadega, naabritega ja ülemusega; suur-tükituli sunnib paigutama ümber KP; vastane on ilmunud sügavuses jne. Kriis. Kuid juhi tahe ei murdu veel võidule. Siin juht peab näitama kaelamurdvat julgust ja suurt riisikot otsuse võtmisel nõrgemate jõududega, ta peab palju nagu ette aimama; kõige selle juures ei ole mõeldav kangekaelsus, milline asendab juba selget mõistust ja kindlat tahet. Viimane esineb neil juhtudel, kui juht nõuab endise ülesande täitmist ka olukorra põhjalikul muutmisel. Ka seda tuleb harjutada nüüd rahuajal vastavas miljöös, näiteks: pealetung areneb, käsk annab ülesande jälitamiseks; kuid vastane asus ise ootamatult vastupealetungile, naabrid on pigistatud puruks, taanduvad; siin olukord tingib vajaduse mitte jälitada, vaid kindlustada oma edusid ning abistada naabreid. Siin võib juhi kangekaelsus tuua vaid õnnetust, kui õigel ajal ei osata määrata olukorra murret.

Samal ajal tuleb arvestada veel terve rida niisuguseid faktoreid, millistel ei ole ka väike mõju juhile lahingus. Need on: kaotused oma vägedes, teated oma nõrkadest jõududest, ebaedud, vastutus inimeste eest ja ülesande täitmise eest, otsene oht, vastase vastutegevus, ilmastik — vihm, lumi, udu, hilinemised käsutäitmises, takistused; osa teateid on tihti valed või suurendatud; peagu alati kõik andmed vastasest, oma kaotustest ja kahjustest on ebaedudel tunduvalt suurendatud; ebaedudel hakkavad mõjutama juhi tahet ka omad väed, siin rohkenevad toetuste nõudmised, viivitused ja käskude mittetäitmised. Siin tuleb viia õpilasi veendumisele, et takistused peavad

Kapten Johann Kuljus 50-aastane.

Viru-Järva Kaitseringkonna Staabi II jaoskonna ülema abi kapten Johann Kuljus sai 11. jaanuaril 1937. a. 50-ne aastaseks.

Juubilar on pärit Võrumaalt Valgjärve vallast, sündinud Vastse-Kambjas 11.01. jaan. 1887. Alghariduse omandas kodus. Novembris 1907 astus vabatahtlikuna Vene sõjaväeteenistusse 95. Krasnojarski jalaväepolku. Märtsis 1908 sai ühepaelameheks (jefreitor, kapral), novembris 1908 — kahepaelameheks-nooremaks allohvitseriaks. Augustis 1910 lähetati Vilno sõjakooli sisseastumise katsetele, millised õiendas edukalt ning selle tagajärjel arvati kooli vastuvõetuks. Sõjakooli kursuse lõpetas 1. järgus 6. augustil 1913, mispuhul ülendati noorem-leitnandiks vanusega 06.08.12 ning määrati teenistusse 99. Ivangorodi jalaväepolku noorema ohvitserina.

Maailmasõja puhkedes saadeti sama polgu koosseisus rindele Saksamaa ja Austria vastu. Võttis osa lahingutest sõja esimesist päevist kuni detsembrini 1914 Eydkuhneni, Gumbineni, Friedlandi, Allenburgi, Mariampoli ja Volkovõski all, Neman jõe joonel, Veiliški, Pilupõneni ja Kassubeni, Darkehneni, Goldapi rajoonis; detsembrist 1914 kuni novembrini 1915 võitles Bsuura ja Ravka jõgedel, Skernevitsõi, Mogelõi, Sohatsõvi ümbruses, Volja-Šidlovskaja juures, Piliitsa ja Narevi jõgede joonel, Bjelostoki, Grodno ja Smorgoni ümbruses ning Saalo juures; novembrist 1915 kuni augustini 1916 pidas positsioonisõda Višnevi ja Narotši järvede piirkonnas ja Ostravljana—Ukropljanka all; septembrist 1916 kuni detsembrini 1917 võttis osa võitlustest Rumeenias, Metsa-Karpaatides, Bõstriitsa jõel ja Okna ümbruses. Nõnda viibis juubilar Maailmasõjas aastate kestes peagu vahetpidamatult lahingute keerises, kuid jäi nagu ime kombel terveks ning kuulidest ja mürskudest puutumata. Jaanuaris 1917 viidi ta üle 99. Ivangorodi jalaväepolgust 762. Neveli jalaväepolku, kus määrati alul roodu, — märtsis samal aastal aga juba pataljoniülemaks. Enamlaste võimuletulekul taheti viimaste poolt teda kui kommunismi vastast vangistada, kuid tal õnnestus kinnivõtjate eest pääseda Jassasse, kus jaanuaris 1918 astus Rumeenia rinde juhataja staabis kindral Drosdovski vabatahtlikkude brigaadi.

Kapten J. Kuljus.

Kodumaale jõudis novembris 1921. Eesti kaitseväge võeti teenistusse juunis 1924, kusjuures määrati 7. jalaväerügementi nooremaks ohvitseriks. Juunis 1927 viidi üle Võru Kaitseringkonna ülema asutisse kantseleiülema ametikohale. Aprillis 1934 määrati Võru-Petseri Kaisteringkonna Staabi II jaoskonna ülema abiks ja aprillis 1935 — Viru-Järva Kaitseringkonna Staabi II jaoskonna ülema abiks, millisel ametikohal teenib praegugi.

Juubilar on kõrgendatud leitnandiks novembris 1915 ja kapteniks ümber nimetatud 23. mail 1923 vanusega 26.11.21. Omab endise Vene Anna ordu 2, 3 ja 4 järgu, Stanislaoose ordu 2. ja 3. järgu ning Vladimiri ordu 4 järgu aumärke.

Kapten Kuljus on oma ametialal tuntud kui suurte kogemustega tubli ja hoolas töömees ning kaasteenijate hulgas kui vaikne ja tagasihoidlik, kuid igati sõbralik ja vastutulelik seltsiline.

Soovime juubilarile tema tähtpäeva puhul kõike head ja loodame, et tal veel kauaks piisab püsivust ja tahet jätkata viljakat tegevust oma teenistusosalal. —

vaid äratama juhti pingutatud tööle, aga mitte selle lõdvenemisele. Ebaedudel ei või lasta käsi milgi kombel rüppe. Vastupidiselt, neil momentidel on vaja keevat energiat, et võtta täiendavad otsused ning viia need ellu, et auga pääseda välja ka kõige raskemast olukorrast.

Peale selle tuleb meeles pidada ja arvestada, et juhti vaevavad veel vägede toitmise, sõjamoona evakuatsiooni ja haavatute ravimise mured.

Tuleb meeles pidada ka seda, et juht on kursis oma alluvate meeoleu ja seisukorra üle, nende vajaduste ja hoolitsemise üle, mis lka omakorda mõjutavad tema isiklikku meeoleu ja seisukorda.

Et saada üle kõigist neist tegelikest raskusist, peab juht omama terve rea erilisi omadusi. Kui neid ei ole, tuleb teha tööd nii enda kui oma alluvate suhtes. Parimateks abinõudeks selleks on rahuajal sõjamängud, välisõidud, taktikalised õppused, grupiharjutused, lendülesanded, manöövrid ja ka igapäevane töö. Väljatõtamisele aga kuuluvad järgmised juhi põhiomadused: oskus arvestada olukorra muutusi, kasutada ära vastase nõrkusi ja vigu; kindlus, kindel tahe, oma tegevuse teadmine, autoriteet, otsustavus, julgus, algatusvõime, vastutustunne, alluvate eest hoolitsemine, koostegevus naabritega jne. Neid omadusi tuleb töötada välja individuaalselt. Ühe juures on vaja arendada tahet, teise juures otsustavust, kolmanda juures kindlust. Üks omab need paremini siis, kui teda kiidetakse ja julgustatakse, kuid laseb käed rüppe, kui kurjustatakse. Teine töötab hästi vaid pideva kontrolli all, kurjustamisega.

Juhile vajalike omaduste väljatõõtamine ja lahingu tegevuste nähetega kodunemine juba rahuajal on ikkagi tagajärjerrikkam harjutamisega, millised taotleavad rohkesti kriisilisi momente. Väljaõppes tähtsamaks momendiks tuleb lugeda seda, kui juht õigeaegselt avastab kriisi. Vähe on sellest, kui ainult fikseeritakse mingisugune sündmus, näiteks „vaenlane tiibas paremalt“ või „vastane algas haaramist“. Tähtis on avastada rea tunnuste järgi kasvav kriis, et õigeaegselt ütelda endale: „vaenlane valmistab ette parema tiiva haaramist“, või „vaenlane valmistab ette taandumist“. Sel juhul on võimalik võtta veel midagi ette, kas kasutada ära väljakujunenud head seisukorda või pareerida õigeaegselt oht. Et õigeaegselt avastada lahingu kriisi, on vaja tunda erilisi võtteid, on vaja teostada la-

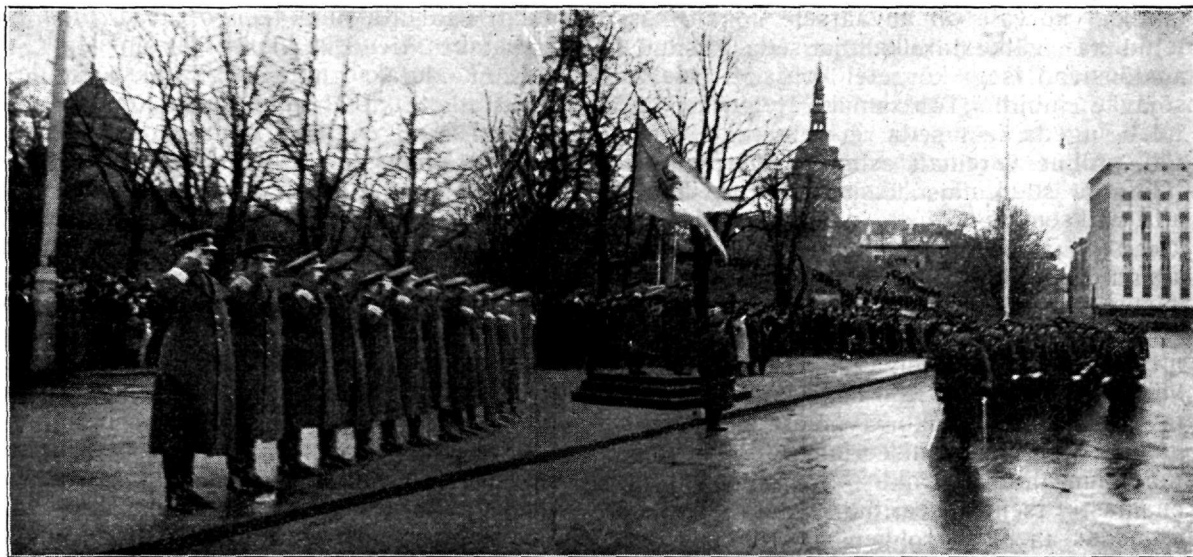
hinguprotsessis erilist luuret. Siin kuuluvad rõhutamisele järgmised momendid: a) oskus jagada igasugust lahingunähet faasideks; b) määrata tunnused, millised iseloomustavad kriisi võimalusi, ja d) eriluure korraldamine igasuguse ootamatuse tagamiseks.

Vähema tähtsusega ei ole ka küsimus, kuidas juhte või õpilasi viia lahingumiljõesse nii, et see enam-vähem oleks lähedane tegelikule lahingule. Tavaliselt antakse üld- ja eriolukordades kokkuvõtete näol andmeid nii vastasest kui oma jõududest — vastane niisuguste jõududega on seal ja seal, meie seal ja seal; veel mõned vajalikud andmed ning lahendus võib alata. Siin ei ole enam palju mõtlemist — kõik andmed on selged. Tegelikus lahingus ei ole see kaugeltki nii. Alati on vaid õige vaesed üldandmed (õhuluure andmed) vaid teatud rajoonist, kus on nähtud vastase mingisugust liikumist jne.; kuid andmed selle kohta, mis, kuidas ja kui palju, puuduvad peagu alati. Samal viisil tuleks ka nüüd rahuajal õpilast panna lahingu miljõesse, järkjärgult peamiselt nägemis- ja kuulmismeelte kaudu suunates teda lahingusse. Näiteks, patül oma pataljoni rännaku kolonniga jõudes metsa, kuuleb suur-tükiväe ja kuulipilduja laskmisi — esimene mulje. Väljudes metsast avaneb maastik niisugune, et midagi ei näe paremale ega vasakule; küll aga näeb ette binokli võime ulatuseni, siin näeb midagi suitsu taolist — mulje lahingust kasvab.

Isik tuleb asetada olukorra kohaselt alati kas KP, või VP, või lennukisse; siin lahingupilt hakkab kujunema vaimus silmade ette, kusjuures iga instantsi juhil areneb oma individuaalne lahingumiljöö — patül ei tea seda, mida teab kompül jne. Siin võiks tuua veel rea näiteid, kuidas õppuste juhataja viib osavõtjad „olukorda“: „Teie kuulete suur-tükiväe (klp., püssi, käsigranaadid) tuld, niisuguses tugevuses, niisuguses rajoonis, niisuguses suunas; lennuki ja tangi mootori müra“... „Teie näete KP-ist suitsupilvi või katteid seal; suur-tükiväe mürskude lõhkemisi — fugaasid, keemilised — seal; tulepesi, jalaväe, oma ja vastase, — seal; üksikuid tanke või nende gruppe, ratsaväe gruppe jne. — seal...“

„Teie täidate, alates niisugusest ajast, ülesande (vormuleerida), antud niisuguselt ülemalt. Käesoleva momendini arenesid lahingutegevused niimoodi (jutustada küllalt piltlikult ja nii täielikult, kui seda õppuse juhataja loeb tarvilikuks)“...

Moment paraadist 03.01.37.

„Luure, lahingu ja kõrgemaist staapidest ja naabreilt saadud kokkuvõtete järgi on vastase kohta teil järgmised andmed (reeglina mitte küllalt selged, piiratud, mitte anda numeratsioon)...“

„Teil on side ja teated järgmiste alluvate osade olu- ja seisukorra kohta; teil puudub side, kuid on teated niisuguse ajani järgmistest alluvaist osadest ja gruppidest...“

Nii kujunevad osavõtjale ülesanded ning antakse küllaldaselt arvul vahendeid selle täitmiseks. Kui juht on võtnud õige otsuse teotseda aktiivselt, hakatakse teda ründama igalt poolt luureteateiga vastase suurtest jõududest ja oma osade ettekandeiga suurte kaotuste üle, ebaedude üle teatud suundades, ülesande täitmise võimatuse üle, naabrite ebaedude üle, üksikute osade taandumise üle jne. Peale selle antakse lisateated ja olukorrad, millised peaksid vahetult mõjutama juhti: suurtükitali sunnib paigutama ümber KP, vastase ilmumine sügavuses, jne.

Ka need andmed nagu peaksid mürdma juhi tahte võidule, kuid mitte veel muutama juhi otsust, sest olukorra osalised muutused ei või viia teda veel üldisele mürdmisele, vaid tuleb jätkata tegevust endise kava järgi, kindlalt viies seda ellu.

Niisuguse meetodi juures ilmneb veel üks oluline moment juhi väljaõppes. See oleks, et juht siin täielikuma pildi saami-

seks lahingust (kogu koondise või üksuse suhtes), peab tahes-tahtmata kõigepealt organiseerima juhtimise, looma side naabritega, saatma välja luure, lahendama laskekemoona küsimuse, milline on tal läinud kaduma, s. o. peab pidevalt hakkama juhtima, tegema korraldusi ja andma käsk. Seega teostub protsess, mis taotleb ka omaette õppeeesmärki ja nimelt „lahingu juhtimise organiseerimist.“

Niimoodi isiku lahingu-miljõesse viimisel on juhi kasvatamisel ja väljakoolitamisel määratu suur tähtsus. Siin tuleb isikul endal selgitada ja määrata rea tunnuste järgi „olukord“, ka selles esineb suur kasvatuslik tegur juhi ettevalmistamises.

*

Olles sedaviisi valgustanud lahingutegevuste nähete ja eriti kriisi momendi tähtsust taktikalises väljaõppes üldse ja eriti juhtkonna suhtes ning tuues mõningaid üksikasju juhi ettevalmistamiseks, tahaksin lõppeks veel mõne sõnaga peatuda üksikute nähete juures, millised on kuidagi seotud väljaõppe küsimustega ja millistes on ka märgata teatavat ümberorienteerumist.

Kui Maailmasõjale järgnevatel aastail uuriti eriti igasuguseid operatsioone brigadide, diviiside ja korpuste mõtudes (ilmus rohkesti tõhusaid teoseid), siis viimasel ajal on peamist rõhku hakatud pane-

ma väiksemate üksuste lahingulistele tegevustele. Eriti uuritakse kõvendatud pataljoni, kompani ja isegi väiksemate gruppide lahinguliste tegevuste nähteid. Seega „suure taktika“ kõrvale on auväärsele kohale tõstatatud ka „väike taktika“ ja seda küsimust analüüsivad isegi kõrgetel kohtadel seisvad sõjaväe juhid. Tähtsamaks teguriks siin tuleb lugeda just seda, et relvliikide koostöö, milline varemalt esines vaid rügementides ja suuremais üksusis, on laskunud alla väiksemate üksuste valda — pataljoni, kompani ja isegi väiksemate gruppide piirkonda. Järelikult on tõusnud vajadus uurimistega laskuda allapoole.

Ka relvliikide koostöö lõhenemine sünnitab kriisi lahinguväljal. Tegelikus olukorras esialgne koostöö süsteem ei ole vältav, seda tuleb olukorra nõudel tihti reorganiseerida; reorganiseerimine nõuab aga miinimum „tühje käike“. Koostöö on alul enamasti tsentraliseeritud, kuna lahingu arenedes ta ikka rohkem ja rohkem detsentraliseerub, või vastupidiselt muutub detsentraliseeritud seisukorrast tsentraliseerituks — võnkumine ühele ja teisele poole. Siin on tähtis, et iga juht taktikalise koostöö säilitamiseks mõistaks üldülesannet, taipaks kiiresti olukorda, oskaks ohverdada omad huvid üldhuvide kasuks, omaks kogemused teotseda otsustavalt ja julgelt ka siis, kui ei tunta enda läheduses naabri küünarnukke; abistades teda, olla kindlas usus, et ka sind abistatakse. Need on küsimused, mis nõuavad detailsemat selgitustööd selles instantsis, kus ta esineb valusamalt.

Samal ajal analüüsitakse niisuguste väikeste üksuste tegevust ja juhtimist, kus puuduvad staabid. Siin taktikalise-manöövri juhtimise asemel käsitletakse eriti tulejuhtimise oskust mitmesuguste tulirelvade kasutamisel.

Üldiselt uuritakse rohkem konkreetseid teeme kui abstraktseid. Viimasel ajal on akuutsemateks aladeks lähivõitlus, öised retked, pataljoni staabi tegevus lahingus, luursalgalahingud, moto-meh. osade või ratsaväe retked, kohtamislahing, lahingust välja kiskumine, sissepiiratuna, pealetung kaitsesügavuses, jälitamine jne.

Kuna lahingutegevuse tempo on tõusnud, otsitakse ka moodust, kuidas lihtsustada juhtimist. Pikad operatiivkäskud asendatakse lühikeste nn. krokii-käskudega, millised on vabad igasugustest tähtsuseksajadest; käskud on konkreetse-

mad, palju juhitakse suuliste korraldustega, isiklikult, või staabi isikute kaudu, või isiklikult kohapeale sõites; igasugused arvestatamised sünnivad staabilt, kuna juht kuulab vaid ära ning teeb otsused, ilma et kahestaks viivukski elavat juhtimist.

Ka kaalutakse ning selgitatakse, kuidas lihtsustada taktikaliste õppuste eneste organiseerimist, et teha õppuste ettevalmistust lihtsamaks ja kergemaks. Praegu ilmneb niisugune nähe, et mida suuremas ulatuses tahetakse teostada õppusi, seda suuremat paberivirna kujutavad igasugused olukorrad, skeemid, tabelid, kokkuvõtted, kavad jne. Niisugune ettevalmistus nõuab juhtidelt jooksva töö kõrval suurt tööd, palju vaeva ja energia kulu, ning tihti juhtub, et isegi loobutakse seetõttu paljudest vajalikest õppustest, sooritades neid harvemalt. Uueks mõtteks on see, et taktikalisi õppusi tuleb hakata teostama, ilma et tarvitseks teha selleks laiaulatuslikumaid eeltoide. Õppuste juhataja koos abilistega koostab vaid õige kokkutõmmatud isikliku kava ning selle alusel hakkab looma kohapeal vastavaid olukordi, korraldusi, luureandmeid jne. See nõuab muidugi väga vilunud ja suurte kogemustega õppuste juhatajat ja tema abilisi. Teostatav see igitahes on, ja eriti siis, kui leiduvad juhid, kes on saanud suure lahingulise ettevalmistuse kas sõdades või süstemaatilises väljaõppe töös.

Lõppeks tahaksin mainida veel seda, et juhi vajalike omaduste väljakujunemine või -töötamine on mõeldav suurel määral veel isiku iseõppimisega. Siin peale eeskirjade ja määrustiku teadmiste on vaja uurida rohkesti sõjaajalugu ja eriti meie Vabadussõda. Selle põhjalik uurimine võimaldab arvestada kaasaegses olukorras kõiki positiivseid nähteid ja mineviku vigu. Meil on seni võrdlemisi rohkesti kirjutatud Vabadussõja üksikutest lahingutest ja peagu kõik nad on väga põnevad, kus ühel või teisel viisil esinevad just kriisi momendid. Kuid neid lahingukirjeldusi on enamalt jaolt käsitletud ikkagi kui episoodi, romaani, kus õige vähe on rõhutatud teadlikult ja ka teaduslikult kriisi momente. On soovitatav, et edaspidi, eriti „Sõdur“, rohkem sobitaks sellel alal niisugust kaastööd, kus kriisi momendid oleksid juba hästi läbi töötatud nii teaduslikult kui teadlikult. Vabadussõda oma kiirtempoliste lahingutegevustega pakub sellelt alalt väga palju kasulikku ja väärtuslikku materjali.

Rahvusvaheline lennuasjanduse näitus Pariisis.

Käimasolev üldine relvastumine oli silmnähtavalt mõjustanud ka läinud aasta novembris peetud viieteistkümnendat lennuasjanduse näitust Pariisis. Kuigi läinud aastane näitus ei kujunenud üleuroopaliuks Saksamaa ja Itaalia osavõtmisest loobumise tõttu, andis ta ometi ilmeka pildi praegustest vooludest lennukite konstruksiooni ja relvastamise alal.

Näib, et sõjalennukite ehitamisel on lõplikult üle mindud vabalt kandvale ühepinnalisele konstruksioonile, sest kahepinnaliste kergus ei suuda nõutavate suurte kiiruste juures üles kaaluda ühepinnaliste aerodünaamilisi paremusi. Seda teed on läinud ka Inglismaa, loobudes oma konventsionaalsetest kahepinnalistest tüüpidest, millised muide seni edukalt võistlesid ühepinnalistega. Näiliselt on konstruksiooni lihtsus põhjuseks, et kandepindade kinnitamisest domineerib madalpind, kuigi näeme ka konstruksioonilt julgemaid ja aerodünaamiliselt paremaid keskpinnalisi ja varemast aegadest pärit kinnitusviisiga kõrgepinnalisi lennukeid.

Ehitusmaterjalina tarvitatakse peagu ainult metalle, neist peamiselt kergeid, nagu duralumiini ja hidumiini, kuna teras esineb ainult teatavais eriti tugevasti pingutatud kinnitistes. Metall on vallutanud ka propellerite tööstuse, sest 90% väljapandud lennukeist oli varustatud metallpropelleritega.

On loobutud lahtistest istmetest ja lennuki meeskond asetatud kinnistesse kabinidesse, mis kaetud läbipaistvate plastiliste

materjalidega, nagu tselluloid, plexiglas ja rodoidid.

Tellikud on peamiselt sissetõmmatavad. Kinniseid tellikuid näeme ainult üksikult tüüpidel; neilgi on kumbki telliku jalg kinnitatud iseseisvalt ja nii tugi kui ka ratas ümbritsetud voolujooneliste „pükstega“.

Maandumise klapid ja pilulauad leiavad üldist tarvitamist.

Kuju takistuse vähendamiseks on mõnelegi tüübile antud peagu ideaalsed vormid. Selle üldise tendentsi kõrval näeme ka püüdu vähendada pinna takistust. Leidub masinaid, mille välispind on poleeritud peegelsiledaks ja saavutatud sellega kuni 10% kiiruse tõusu.

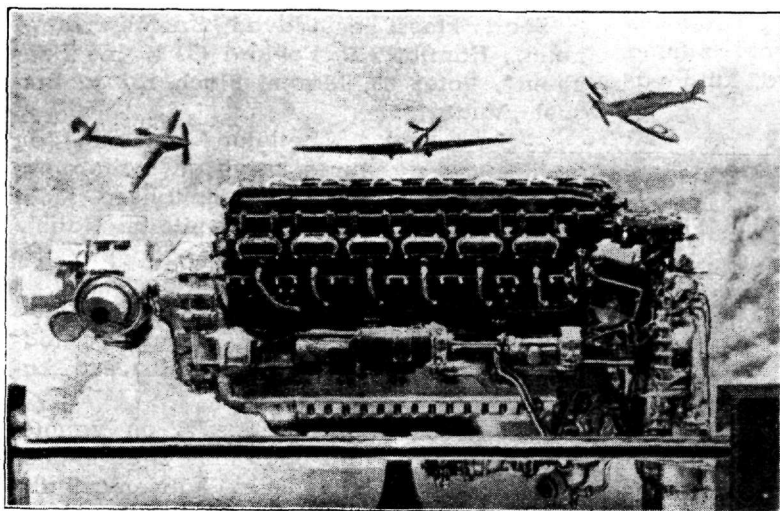
Masinate relvastamise alal näeme kuulipildujate kõrval väikesekaliibrilisi kahu-reid.

Sõjalennukid.

Üheistmelistest hävitajatest oli näitusel esitatud Hollandi Koolhoven F. K. 55, Prantsuse Morane Saulnier 405, Mureaux 190 C I, Loire-Newport 250, Loire 46, Devoitine D 510 ja D 513, Vene 2 KB—19, Poola P.Z.L. P.24. Inglise hävitajad ei olnud esitatud. Hawkeri „Hurricane“ist, mida peetakse momendil parimaks oma tüübis, oli välja pandud ainult ülesvõte märkusega, et lennuki saatmist näitusele ei ole lubanud Briti õhuministeerium.

Koolhoveni F. K. 55 pakub teatud uuen-dusi mootori paigutamise alal. Mootor on viidud kere keskele lenduri istme taha.

Pikk võll, mis ulatub kere ninasse, paneb käigukasti abil üksteisele vastupidises suunas tiirlema kaks propellerit, mis asuvad õõnsatel võllidel ühel teljel. Lenduri istme ees asuv kahur on juhitud läbi õõnsa propelleri võlli. Niisuguse mootori ja propelleri asetusega on saavutatud avar väljavaade ette ja annulleeritud propelleri keerdmoment. Muidu on lennuki konstruksioon tavaline. Viineriga kaetud kandepinnad on puust kandelattidega ja vineerribidega. Peale eesnimetatud kahuri on lennukil kaks kuulipildujat, mis asetatud kandepinda-

Rolls Royce „Merlin“ 1100 H.P. Selle mootoriga on varustatud Hawkeri „Hurricane“.

desse väljaspoole propellerite tiirlemise sõõri. Lennuk on varustatud Loraine Petrel 860 H. P. mootoriga ja omab vabriku andmetel 520 km/t kiirust; maandumiskiirus — 90 km/t, tõus 4000 m kõrgusele 4 min. 12 sek.

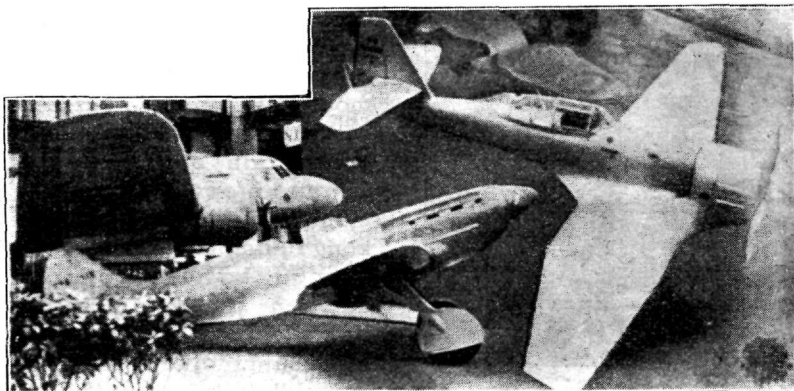
Morane Saulnier 405 on madalpinnaline metall-monoplaan sissetõmmatava tellikuga ja maandumisklappidega. Mootor — Hispano Suiza 860 H. P., relvastus — 20 mm kahur, mis laseb läbi propelleri võlli ja kaks kuulipildujat kandepindades.

Samuti madalpinnaline monoplaan, kuid kogult ja kaalult väiksem, on Mureaux 190 C. I. Lennuk on varustatud 12-silindrilise 450 H. P. õhujahutusega Salmson mootoriga; kiirus 4500 m kõrgusel 485 km/t, maandumise kiirus 90 km/t. Relvastuseks on läbi propelleri laskev kahur ja kaks kuulipildujat. Olles varustatud võrdlemisi nõrga mootoriga, on tüüp oma omadustelt tähelepandav.

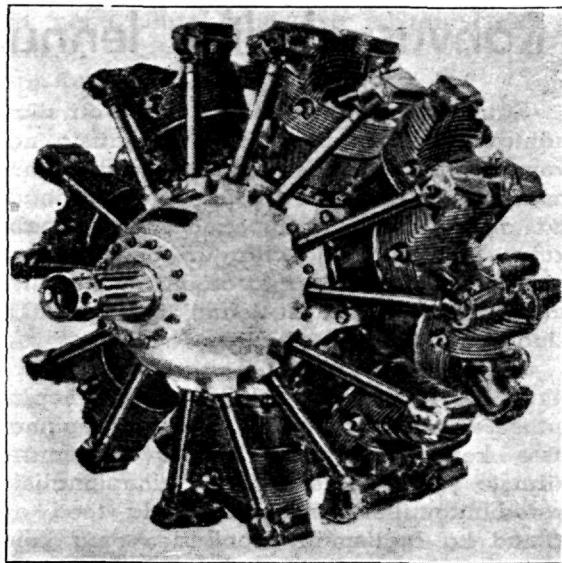
Kirjeldatule tüübilt lähedane on ka Loire-Newport 250. See lennuk on varustatud 14-silindrilise 980 H. P. radiaal Hispano Suiza mootoriga. Ta omab sissetõmmatava telliku, maandumisklappe ja relvastusena kaks kahurit ning kaks kuulipildujat.

Devoitine D. 510 on metallist madalapinnaline monoplaan kinnise tellikuga ja klappideta. Mootor — Hispano Suiza 860 H. P. Sissetõmmatava telliku ja klappe omab sama tehase D. 513, mille kiirus sama mootoriga on 480 km/t.

Vene 2 K.B.—19 on varustatud vedelikjahutusega M. 100 mootoriga. Tellik on sissetõmmatav, samuti on sissetõmmatavad kummaski kandepinnas olevad radiaatorid. Relvastuseks on lennukil 4 kandepindadesse asetatud kuulipildujat. Lähemad andmed lennuki võimete kohta puuduvad, kuid väliselt näib tüüp olevat edukas.

Ees vene 2 K.B.—19, vasakul A.N.T.35, paremal Loire 250.

Hispano Suiza 14-silindriline mootor 670 H.P.

Poola P. 24 on varem tuntud tüüp, mis äratas omal ajal tähelepanu kandepindade kuju ja kinnitusviisiga. Lennuk on peale Poola arvukalt tarvitusel Türgis (60 tk.), Kreekas (40), Rumeenias (120) ja Jugoslaavias. Lennukil on Gnome Rhône 900 H. P. mootor. Relvastuseks on kaks Oerlikon „FF“ kahurit ja kaks kuulipildujat või neli kuulipildujat. Relvade laadimine ja tulistamine toimub pneumaatselt. Lennukil on raamid 100 kg pommide kaasavõtmiseks. Kiirus 4200 m kõrgusel 415 km/t.

P. 24 sarnane on Loire 46.

Mitmeistmelised ja mitme mootoriga lennukid.

Seda klassi esindavad Bristol „Blenheim“, Hanriot 220, Fokkeri G. 1, „Le Faucheur“, Potez 63, Marcel Bloch 131 ja Brequet „Vultur“.

Loetletud masinad on suure kiirusega, kahe mootoriga, ühlepinnalised. Mootorid on kinnitatud kahele poole keret kandepindade külge, kusjuures telliku ülestõmbamisel selle toed ja rattad peituvad mootori voolujoonelistesse kaetesse.

Hanriot 220 on valmistaja poolt nimetatud mitmeistmeliseks kaitsemasinaks (multiplace leger de défense). See on metallist keskpinnaline monoplaan, varustatud 12-silindrilise õhu-

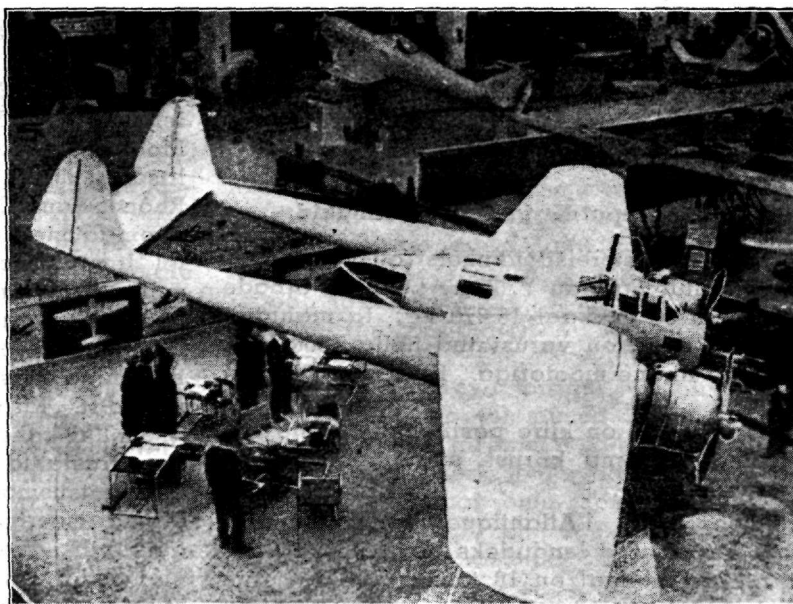
jahutusega Renault või Gnome Rhône radiaalse „Mars“ mootoriga. Renault'ga on kiirus 465 km/t, Gnome Rhône'iga 500 km/t. Lennuki meeskonda kuuluvad: lendur, lennuki ülem ja laskur. Relvastuseks on kaks lendurilt käsitatavat kahurit ja kuulipilduja laskuri jaoks.

Fokker G. 1 on konstrueeritud ründamiseks õhus, kuid võib täita ka luure- ja pommituse ülesandeid. Lennukil on ninaosas kaks Madseni 7,9 mm kuulipildujat ja veidi tagapool kaks Madseni 23 mm kahurit. Kere tagumises osas on plexiglas'iga kaetud laskuri torn Madseni 7,9 mm kuulipildujaga. Kaasavõetavate pommide kaal on 400 kg. Kiirus kahe Bristol Mercury VII mootoriga 470 km/t, tõus 8000 m kõrgusele 16 minutiga.

Potez 63 võib samuti täita hävitaja, pommitaja ja luure ülesandeid ning on kõlvuline ka kunstlennuks. Mootor — Hispano Suiza (680 H.P. 4500 m kõrgusel), relvastus — kaks kahurit ja üks klp.

Marcel Bloch 131 on pommitaja, mille kiirus 900-kilolise pommilaadungiga on 400 km/t. Mootorid: kaks Hispano Suiza't või kaks Gnome Rhône 14-silindrilist. Relvastus: Hispano kahur liikuv alusel ninas ja kaks klp. taga.

Breguet „Vultur“ on varustatud kahe Gnome Rhône 14 NO 950 H. P. mootoriga, kiirus 410 km/f. Tegelikult on lennuk arvestatud kahe 1325 hobuse jõulise mootori jaoks

Fokker G. 1.

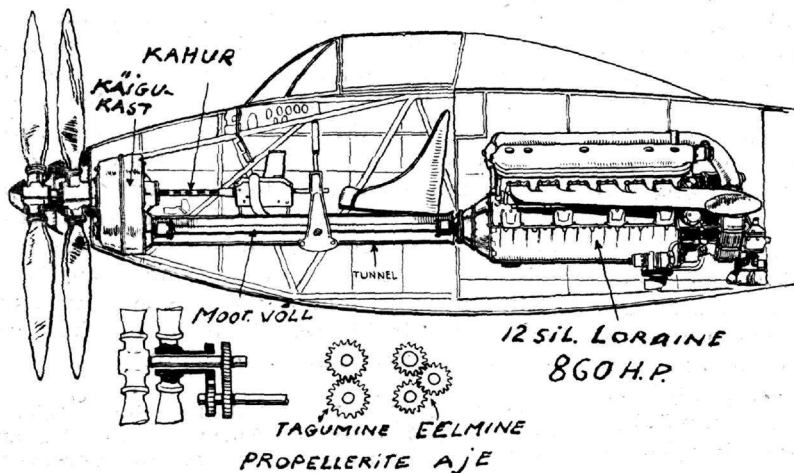
ja sel puhul tõuseb tema kiirus kuni 480 km/t. Lennuki kere on kõlakindel, ta on varustatud soojendussiseseadega, automaatpiloodiga ja raadioga. Relvastus: kaks 20 mm kahurit liikuv alusel ja kaks klp.

Ühe mootoriga pommitus-luure masinad.

Siin võidi näha Čehhi Letov S.528, Poola P.Z.L.23 ja Prantsuse Mureaux 200A.3.

Esimene nendest on kahepinnaline 950 H.P. Gnome Rhône mootoriga, kiirus umbes 320 km/t. Sama mootoriga, või Bristol Pegasus VIII-ga, on varustatud P.Z.L.23. Lennuk on madalpinnaline monoplaan, metall konstruktsiooniga, kiirus umbes 370 km/t, tellik kinnine, relvastuseks üks kuni kaks eelmist ja kaks tagumist klp.

Mureaux 200A.3 kiirus on umbes 320 km/t. Sõjaväes kasutatavatest lennukitest oli välja pandud veel õppe- ja ülemineku masinaid. Romano 80, varustatud 280 H.P. Salmson 9 mootoriga, on määratud ülemineku ning kunstlennu harjutuse lennukiks. Morane Saulnier 430. Gnome Rhône K. 7 (400 H.P.) või Salmson 390 H.P. mootoriga on mõeldud eeltreeninguks kiirete ühepinnaliste masinate lendureille. Ülemineku masinad on ka Caudron C. 690 ja C. 720.

Loiré et Olivier olid esmakordselt esitanud sõjaväe autožiro, mis ehitatud 350 H. P. Gnome Rhône'i või Hispano Suiza jaoks. Masinal pole relvi ja ta on nähtavasti mõeldud peamiselt side teenistuseks.

Reisi-, spordi- ja turismilennukid.

Suuremaid reisilennukeid oli välja pandud ainult Farman F. 224. Lennuki tiibade laius on 36 m, kaal 16 270 kg; ta mahutab 40 reisijat ja on varustatud nelja 1000 H. P. Gnome Rhône mootoriga. Kiirus — 300 km/t ümber.

Amiot 341 on kiire postilennuk, mille välispind suurema kiiruse saavutamiseks on poleeritud.

Leo H. 47 „l'Atlantique“ on lennupaat, mis kavatsetud lendudeks üle Lõuna-Atlantidi. Masina kaal on 18 tonni, suurim kiirus 370 km/t ja ta on varustatud nelja Hispano

mootoriga á 880 H. P. Masin oli esitatud mudelina.

A. N. Tupolevi konstrueeritud Vene reisilennuk A. N. T. 35. on kümnele reisijale. Mootorid — kaks M. 85, mis näivad olevat litsentsi järgi ehitatud 850 H. P. Gnome Rhône. Sama konstruktori A. N. T. 25 on lennuomadustelt hästi õnnestunud tüüp. Sellel lennukil on kaetud peatamatul lennul suletud matkal 9374 km.

Českomoravska Kolben Danek S. A. turismilennuk Praga E. 210 on neljaistmeline kabiiniga masin, millel kaks Walter Micron mootorit. Kiirus — 230 km/t.

Čehhi kaheistmeline kergelennuk Zlin XII on varustatud 45÷50 H. P. Persy mootoriga.

Prantsusmaa aktsioon lennuasjanduse populariseerimiseks on põhjustanud rea kergetüübilisi konstruktsioone. Neist mitmed olid esitatud näitusel, muude seas ka Henri Mignet „Pou-du-ciel“.

J. S.

Kodanike lennuväelise ettevalmistusest.

A. Ilves.

Lennuväe isikulise koosseisu massiline ettevalmistus on saanud viimasel ajal suurimaks tähelepanu objektiks enamikus riikides. Selleks püütakse tõsta eeskätt huvi lennuasjanduse vastu ning tõmmata kaasa võimalikult laiemaid rahvahulki, eriti noorsugu. Lähemaks eesmärgiks seatakse suurema ja põhjalikuma valiku võimaluste olemasolul parima kontingendi saamine lennuväe komplekteerimiseks, teostades ühtlasi ökonoomsemal viisil lennuväe reservi täiendamist sõjakorraleks.

Asjaolu, et meil on asutud noorsoo organiseerimisele riiklikul korraldusel, mille üheks ülesandeks on rakendada noorsoo organisatsioonide riigikaitseliste ürituste teostamiseks (Noorsoo organiseerimise seadus § 3 p. 3 — RT 82 — 1936), tõstab üles küsimuse, — kas lennuasjandus ei paku siinkohal head pinda noorte ligi tõmbamiseks ja huvi äratamiseks selle ala vastu. Kuigi meie noorte senistele organisatsioonidele tundub lennuasjandusega tegelemine uudsusena, ei saa jätta märkimata, et paljudes teistes riikides on noorte lennuväelise ettevalmistuse alal saavutatud juba tõhusaid tulemusi. Seepärast näib olevat vajalik mõelda ka meil selle tänapäeva tähtsa probleemi, — kodanike lennuväelise ettevalmistuse — teostamisele üleriiklikus ulatuses.

Selle probleemi teostamise huvides oleks kõigiti soovitatav, et eeskätt meie noorsugu leiaks lennuasjandusega tutvunemise võimalusi vastava organiseerimise teel. Peale lennuasjanduse idee ning huvi levitamise näib sel olevat ka reaalsem eesmärk ja nimelt: hõlbustada ning teha ökonoomsemaks lendurite reservi ettevalmistamist. Lennuväe kaadri täiendamine ja reservi soetamine kaitsevärke võetud kodanike sellekohase ettevalmistuse näol, loetakse kõikjal väga kulukaks. Eriti aga raskeks osutub reservlaste lennuoskuse säilitamine nõutaval tasemel. Neil põhjusil püütaksegi leida otstarbekam, ökonoomsem lahendusviis, kusjuures nii mõneski riigis on saavutatud sel alal juba küllalt märkimisväärsed tulemused, milledest ka meil näib olevat nii mõndagi õppida. Seepärast käesolevaga seataksegi eesmärgiks anda lühike ülevaade lennuasjanduse levitamisest Euroopa suurriikides, näidates, millisel määral üksikuis riikides seda liikumist ühiskonnas toetatatakse (nii moraalselt kui majanduslikult, eriti kodanike lennuväljaõppeks), ja vaadelda, milliseid eesmärke taotletakse sel alal riigikaitsele seisukohalt.*)

*) Andmeid on kasutatud „Przeglad Lotniczy“ nr. 6 — 1936. a. kol. ltn. Turbiaki artiklist „Lennuväe ettevalmistus ja lennuspordi organisatsioon Euroopa riikides“.

Lennuasjanduse levinemist rahvahulkadesse, mis tegelikult on omanud kindlama kuju vaid 1930. a. alates, suunatakse peamiselt kahesuguselt:

- sõjaväelise organiseerimise ning korraldamise teel, käsitledes eralennuasjandust kui lennuväe reservi;
- seltskonna huvi algatuse ja toetuse kasutamise teel riiklike vastavate korraldustega.

Riikides, kus eralennuasjanduse arendamine on rajatud sõjaväelisele organisatsioonile, on loodud suured ühingud, kes riiklikul toetusel õpetavad välja noorsugu lennuasjanduse alal ning võimaldavad lendureile vajalikku treeningut. Selliste riikide esindajaid on N. Venemaal, Itaalia ja Saksamaal. Seltskonna algatuse ja toetuste kasutamise teel arendatakse lennuasjandust osaliselt Prantsusmaal ja Inglismaal. Kuid ka siin seatakse eesmärgiks eralennuasjanduse arenguga tösta riiklikku julgeolekut ning kõvendada õhukaitset.

Eralennuasjanduse arendamine ja noorsoo lennuväeline ettevalmistus üksikuis Euroopa suurriikides on korraldatud alljärgnevalt.

N. Venemaal on noorsoos huvi äratamine lennuasjanduse vastu väga levinud alates juba algkoolist. Seda teostab riiklik organisatsioon Ossoaviahim. Asjast huvitatud õpilased, ilma õpinguid katkestamata, kirjutavad end sisse kooli juures asuvasse lennuringidesse. Neis ringides omandatakse tehnilisi algteadmisi ja tutvunetakse lennuki ehitusega tavaliselt paberist valmistatud mudelitel. Seal teostub ka esimene selektsioon ja nimelt, rohkem huvi avaldanud õpilased kirjutatakse sisse tehaste klubidesse. Klubides noored liikmed tutvunevad juba materjalosaga, mida annab riik või muretseb klubi ise, kui ta on selleks küllalt jõuline. Neis klubides algavad ka lennuväljaõppe harjutused instruktoriga juhatusel. Kui instruktor leiab, et õpilased on küllaldaselt ette valmistatud, teatab sellest Ossoaviahimi juhatusel, kes saadab kohale katsekomisjoni. Õpilase vanuse alammäära küsimus lennuväljaõppel ei oma tähtsust.

N. Venemaal noorsoo lennuväljaõppe hüüdnõuks on: „õppida ilma katkestamata loovat tööd“.

Lennuväljaõppe teostatakse eranditult lennuklubides, millised jagunevad: tehaste, linnade ja rajoonide klubideks. Mõnedes klubides on ka mootorite ja mudellennukite sektsioonid. Klubidel on oma osakonnad tehaste juures ja väiksemates asulates.

Lennuklubi omab mitu lennukit ja purilennukit. Näiteks, ühe Moskva lennuklubi lennuvarustus on: 6 lennukit, 3 purilennukit, 6 langevarju ja langevarju-hüppetorn. Olgu aga tähendatud, et N. Vene ajakirjanduses leidub vihjeid, et lennuvarustus klubides on võrdlemisi kehv. Kaevatakse sageli aerodroomide ja angaaride puudumise üle, mille tõttu ollakse sunnitud lennukeid hoidma lageda taeva all.

Kuigi lennuklubid N. Venes loetakse eluliseks organisatsiooniks, kuuludes eralennuasjandust juhtiva organi Ossoaviahimi alla, leitakse töö tulemused neis klubides olevat madalal tasemel. See näib olevat tingitud massilisest lennuväljaõppest. Nii näiteks, Komsomol oma kongressil lubas 1936. a. valmistada ette 6000 lendurit. On selge, et sellise massilise väljaõppe juures lendurite kvaliteet ei saa olla kuigi kõrge. Seda puudust tahetakse kõrvaldada seega, et alates käesolevast aastast lubatakse pöörata suuremat tähelepanu instruktoreid väljaõppele, eriti pimelennu, õiste- ja orienteerimislendude alal.

Rööbiti lennuasjanduse levitamisega rahvahulkadesse, on N. Venes purilennuasjandus ja langevarju käsitlemine omanud suure populaarsuse. Langevarjuhüppeid loetakse massi spordiks, millele omistatakse suurt kasvatustähtsust. Seda ala ei peeta aga N. Venes veel küllalt arenenuks, nähes selles nii mitmeidki puudusi, peamiselt instruktoreid nõrka ettevalmistust ja suurt arvilist vahekorda õpilaste ja väljaõppeliste vahel, s. o. suur väljalangemise protsent.

Lennuklubide sissetulekute põhiallikateks on: rahvahulkade teenimisest saadud tasud ja riiklikud toetused lendurite (4000 rubla iga lenduri), langevarjuhüppajate ja purilendurite väljaõppe eest.

Itaalias on lennuasjanduse levitamine koondatud ainsa üleriikliku organisatsiooni Aero Club Reale kätte. Selle klubi liikmeks peab astuma igaüks, kes tahab õppida lendamist. Iga klubiliikmeks astunud noormees võib end üles anda lendurite kursustele, omandada lendurikutse ehk diplomi ja hiljem tasuta treeneerida lendamises.

Vastavad lennuklubi sektsioonid moodustatakse tavaliselt asjast huvitatud isikuist ning kui kogub vajaline arv, siis esinetakse sooviva valdusega sektsiooni kujundamiseks Aeroklubi osakonnana. Klubi sektsioone ehk osakondi juhitakse lennuväe ohvitseride ja vilunud lendurite poolt.

Lennuväljaõppeks Aeroklubi saadab kohapeale oma eskadrilli lennukeid, kuna va-

jalik organiseerimine teostatakse kohapeal-
selt klubijuhilt reservohvitserilt. Sel viisil
iga noor itaallane, 17—20 aasta vanuses,
võib omandada lenduri diplomi, võttes en-
da peale vaid kohustuse käia korrapäraselt
lennuväljaõppe harjutustel. Sellisel viisil
on 1934. a. omandanud turismi- ehk spordi-
lenduri kutse 10 000 noort itaallast, kat-
kestamata oma igapäevast tööd.

Lennuklubide sektiioonide üldine ees-
märk on kahesugune:

- eralennuasjanduse alal — lendurite
ettevalmistus ja treenerimine ja
- sõjaväelisel seisukohalt — lendurite
reservi täiendamine.

Selline lennuväljaõppe organisatsioon
võimaldab ette valmistada ja hoida lennu-
treeningus lennuväljaõppe tarvisimevaid re-
serv-lendureid, ilma neid perioodilistele õp-
pustele kutsumata. Viimast moodust ei pee-
ta üldse kuigi otstarbekaks.

Lendurite ettevalmistamise alal on itaal-
lased läbi imunud põhimõttest: maksimum
kutsutuid, et omada võimalikult rohkem
väljavalituid. Roomas väljutakse sellest, et
mida rohkem lendureid, seda parem. Sea-
takse eesmärgiks, et igal noorel itaallasel
peab olema võimalus lennata kui ta ise ta-
hab, tingimusel, et allub distsipliini reegli-
tele, ilma milleta ei saa rajada midagi püsi-
vat ega võimsat. Sellist meetodit loetakse
heaks, ökonoomselt tulemusrikkaks ja de-
mokraatiliseks, mis annab Itaaliale tuhan-
deid lendureid aastas ja levitab lennuas-
jandust rahva massidesse.

Kuivõrra kõrgelt hinnatakse Itaalias ko-
danike ettevalmistust riikikaitseks, seda il-
lustreerib lühikene tsitaat Itaalia riigi alam-
sekretäri kindral Valle kõnest märtsis 1935.
aastal, arutades lennuasjanduse seisukor-
da ning tuleviku kava: „ajad on seesugused,
et ei võimalda energia hajutamist aladele,
millised ei osutu meetodiliseks ja intensiiv-
seks kodanike sõjaväelise ettevalmistamise
teostajaiks“. Seega ka eralennuasjanduse
koolide ülesandeks on lendurite reservi et-
tevalmistus ja nad alluvad Koolide Inspekt-
sioonile. Ei loeta veel küllaldaseks oman-
dada ainult turismi lenduri kutset, vaid hoo-
litsetakse ka sõjalise väljaõppe eest, eriti
distsipliini ja lennuoskuse süvendamiseks.

Iseloomustavaks nähteks on Itaalias see,
et kõik Kehalise Kasvatuse Instituudi kuu-
lajad peavad osa võtma lendurite kursus-
test. Üldiselt sportlikud organisatsioonid
1935. a. valmistasid ette sõjaväe jaoks üm-
marguselt 1000 lendurit.

Saksamaal on lennuasjanduse levi-
tajaks rahvahulkadesse „Deutscher Luft-

sport Verband“, milline on organiseeritud
üle riigi nii, et vastavalt Hitleri ja Göringi
tahtele iga noor sakslane, kes kõlvuline ter-
vislikult lennuteenistuseks, võib saada len-
duriks. Selleks leiab ta võimalusi eelnime-
tatud lennuühingu sektiioonides, s. o. orga-
nisatsioonid, kelle eesmärgiks on kodanike
lennuvälise ettevalmistuse teostamine.

Kuna Saksamaal lennuklubid kuuluvad
„Deutscher Luftsport Verband'i“ sektiiooni-
desse, siis enamik eralennuväest on organi-
seeritud riiklike eesmärkide taotlemiseks.
Seepärast ka von Gronau võis öelda prants-
lastele, et kuigi Saksamaal on vähem era-
lennukeid kui Prantsusmaal, on aga neil
ülekaal klubilennukites. See olevat tingitud
Saksamaa doktriinist, mis sarnlevat Itaalia
omale.

Omapäraselt õigustab von Gronau kulu-
sid lennukite soetamiseks ja lennuväljaõp-
pe teostamiseks, öeldes: „Saksamaal võit-
leme tööpuuduse vastu. Mida rohkem ehi-
tame lennukeid, seda enam rakendame
tööle töötuid. See juba õigustab kulutusi
noorte lennuväljaõppeks. Vanemad koda-
nikud, kes ei suuda lennata, peavad maks-
ma noorte eest, kellele lasub riigi tulevik
ja julgeolek“.

Olgu veel märgitud, et Saksamaal puri-
lennuasjandus on väga levinud ning oma
arengus jõudnud kõrgele tasemele. Sellele
alale pühendatakse Saksamaal suurt tähe-
lepanu, vaadeldes seda kui lennuväljaõppe
alust.

Prantsusmaal ja Inglismaal
omab eralennuasjandus organisatsioonilisel
alal teatud vabaduse. Vaatamata sellele
püütakse ka siin suunata eralennuasjandust
riikliku julgeoleku ja riigi õhukaitse tu-
gevdamise eesmärkide saavutamiseks.

Prantsusmaa eriala ajakirjanduses pro-
pageeritakse n. n. „plan de dix milles“, s. o.
10 000 sõjaväelennukit. Selle kava täitmi-
ne vajab peale hästi arenenud lennutööstu-
se ka otstarbekalt korraldatud isikulise
koosseisu täiendamist. Näib, et isikulise
koosseisu ettevalmistus on omandanud vii-
masel ajal suurema tähtsuse kui eralennu-
kite soetamise toetamine. Seda tõestab
lennuklubide senise toetamise süsteemi hil-
jutine muutmine, mille järgi lennuklubi liik-
meile ei makseta enam tagasi 50% ostetud
lennuki hinnast, vaid selle asemele Ohumi-
nisteerium näeb ette tasuta lendamise õpe-
tamise asjasthuvitatuile 18—21 aasta vanu-
ses. Selleks on asutatud Ohuministeeriumi
juurde eraldi lennuvälise ettevalmistuse
osakond. Prantsusmaa lennuklubid, arvult
140, on avaldanud oma nõusolekut koostööks

Tallinna garnisoni ohvitseride perekonnad jõulupuul.

uute lennuvälise ettevalmistuse organitega tingimusel, et nende viljakat tööd lennuasjanduse arendamise alal tunnustataks.

Prantsusmaa ajakirjanduse arvates peaks organisatsioon, mis oleks suuteline lahendama isikulise koosseisu täiendamise probleemi, haarama kolm erinevat, kuid üksteisega seoses olevat järku ja nimelt:

- kihutustöö noorsoo keskel;
- õhuarmeele vajalike lendurite ja eriteadlaste väljavalik ning vastav ettevalmistus ja
- lennuväeline rekruutimine.

Lennuasjanduse levitamise kihutustöö noorsoos algaks kümnendast eluaastast ja kestaks kuni 16. eluaastani. Lennuasjanduse levitamine teostuks lennuklubide kaudu, kelle ümber koonduks noorsugu, kes hiljem täidaks lennuväe ridasid. Teine järk ettevalmistusest oleks lendurite ja eriteadlaste väljavalik ja vastava õppuse teostamine. See väljaõpe peab teostuma riiklike organite järelevalve all, kuid nii, et kooli või eriala tegevus ei saaks takistatud. Selles väljaõppe järgus omandatakse lenduri kutse kergel lennukil ja sellele järgnevalt võimaldatakse soovijail astuda lennuväkke. Sel viisil järk-järgult ettevalmistatud noor-

soo keskelt on võimalik välja valida head kontingenti teenistuseks lennuväes.

Inglismaal kasutatakse lendurite väljaõppeks peale lennuklubide lennukite veel n. n. kooli eskadrille ja tagavaraväe lendurite treeninguks — reservi eskadrilli. Lennuklubide arv ja nende tegevus paari viimase aasta jooksul on Inglismaal tugevasti tõusnud. Võrreldes inglise ja prantsuse lennuklubide tegevust järeldatakse, et Inglismaal on vähem eralennukeid, kuid selle asemel on rohkem klubilennukeid ja lendureid kõrgema kvaliteediga.

K o k k u v ö t e. Toodud ülevaatest nähtub järgmist:

- a) Fašistlikes riikides ja N. Venes huvi lennuasjanduse vastu omab massilise iseloomu ja kodanike lennuväljaõpe, kui sõjaväeline ettevalmistus, teostub riiklikul toetusel ja järelevalvel sõjaväelise distsipliini põhimõttel. Lendureid valmistatakse ette aastas mitmeid tuhandeid.
- b) Ülalnimetatud parlamentaarsetes riikides lennuväe reservi suurendamise eesmärgil toetatakse seltskondlikke organisatioone, s. o. lennuklubisid. Peale selle antakse toetust nii eraisikuile kui ka or-

ganisatsioonidele kindlaksmääratud tingimustele vastava lennuvarustuse muutmise ja lenduri kutse omandamisel. Samuti antakse bensini alandatud hinnaga.

- d) Rahvahulkades huvi äratamiseks lennuasjanduse vastu tõmmatakse kaasa noorsugu algkoolist alates ja lennuasjandus kuulub kooli õppekavasse. Selle peamiseks eesmärgiks on täita lennuväe ridasid osaliselt juba ettevalmistatud isikutega ning võimaldada teostada väljavalikut kaitsevälenduriteks.
- e) Lennuklubide peamiseks kohuseks on uute lendurite väljaõpetamine, kusjuures mõnes riigis õpetatakse välja ka motoriste ja navigaatoreid. N. Venes ja osalt ka Saksamaal arendatakse langevarjuhüppe sporti.
- f) Purilennuasjanduse arendamisele pööratakse mõnel pool suurt tähelepanu, kui heale eelharjutusele lendamiseks mootorlennukil. Mõnes riigis aga ei ole purilennuasjandus kujunenud massi spordiks, vaid sellele vaadatakse kui lendamise kire rahuldamise odavamale viisile.

*

Kodanike lennuväelise ettevalmistuse käesolev ülevaade Euroopa suuremates riikides on kujukaks näiteks, kuivõrra suurt tähelepanu pühendatakse sellele küsimusele. Kuigi meie olukord on nii mitmeti erinev eeskirjeldatud suurriikide omast, näib olevat siiski põhjust mõelda ka meil lennuasjanduse arendamisele ning kodanike lennuväelisele ettevalmistusele just noor-

s o o k a u d u. Selle realiseerimine manab esile rea asjaolusid, mis mõjutavad küsimuse lahendamist. Siinkohal olgu juhitud tähelepanu vaid sellele, et kõikjal püütakse algelist lennuettevalmistust anda väljaspool lennuväge, peamiselt eralennuühingute, lennuklubide jne. kaudu, olgugi sageli suurel riiklikul toetusel.

Meie eralennuühingud on lendurite ettevalmistamisel juba nii mõndagi korda saanud, kuid lenduriteks ettevalmistatav kontingent on siin erinev. Näib, et tulevikus noorsoo organiseerimine ja eralennuasjanduse vastav kohandamine võiks soodustada meie kodanike lennuettevalmistuse ratsionaalsemat korraldamist, eriti aga kaitsevälendurite valikut. Siinkohal on olulise tähtsusega, keda lenduriks õpetada nii oma ea kui ka üldhariduse ja võimete seisukohalt. Enamais riikides püütakse anda esialgset lennuoskust võimalikult noorematele isikutele, et neil oleks võimalus soovikorral astuda lennuväe ridadesse. Itaalias haarab lennuettevalmistus ka Kehalise kasvatususe kõrgemaid õppeasutisi ja sportlikke organisatsioone.

Lendamise huvi äratamiseks noorsoos loetakse üldiselt parimaks vahendiks purilennuasjandust. Kuna see ala on noorsoole kergesti kättesaadav vastava algatuse olemasolul, siis vääriks ka see meil suuremat tähelepanu. Kuigi vahest lennutehnoloogilise oskuse arendamise mõttes ei ole purilendamisel kaaluvat tähtsust, võimaldaks see ala arendada noortes julgust, painduvust ja tahet, mis on aluseks lendamise õppimisel.

Järeilmärkmeid kirjutisele

„Märkmeid laskeandmete ettevalmistamisest kaardita“.

Leitnant A. Pais.

„Sõduris“ nr. 37—39 — 1936. a. autor kirjeldab nn. kaardita ettevalmistust ja esitab meetodi laskeandmete hankimiseks, missuguse peab otstarbekohasemaks ja kiiremaks viisiks.

Meie eeskirjades esineb nõue, et tuli peab olema õigeaegne, täppis ja mõjuv. Tule täpsus oleneb aga just lähteandmetest, missugustega tulejuht tule avab. Et tuli oleks õigeaegne, selleks tulejuht igal võimalusel teeb laskeettevalmistuse märkidele, missugustele lahingu ajal tõenäoliselt tuld vajatakse. Jääb aga kindlasti terve rida mär-

ke, mille olemasolu polnud teada, ja laskeandmed neile tuleb hankida tuleülesande saamisel. Siin ettevalmistuse kiirusel on suurim tähtsus. Järelikult ettevalmistuse viis kiiruse kõrval peab säästma ka küllaldase täpsuse.

Autori poolt soovitatud võtted kindlasti aitavad kaasa aja võitmiseks, kuid U valemil ebatäpsuse tõttu kirjeldatud meetodit ei saa pidada eelistatumaks.

Võtsin sõna käesolevas kirjutises seepärast, et ei saa nõustuda mõningate E. Anari poolt toodud väidetega, samuti tahan tut-

vustada lugejaid laskeettevalmistuse meetodiga, mis on täpsam ja kiirem kui täiendatud U tabeli meetod.

Minu arvates on ekslik arvamine, nagu oleks tulejuht laskeettevalmistusel seotud teatava šablooniga ja ainult haaraval eel-laskmisel vaba ettevalmistuse viisi valimisel. SV. E.V. lk. 4 ütleb: „Iga tulejuht peab kiirelt kohanema olukorraga, et valida antud momendi tingimustele vastava laskeettevalmistuse ja vaatluse viisi“.

Et juhend suurtükiväe laskeharjutuste teostamiseks on mõeldud kontrolllaskmiste korraldamiseks, et sealsed normid on võetud tulejuhi võimete hindamiseks, siis ikkagi ei saa nimetatud juhendit võtta aluseks tulejuhi väljaõppel, samuti ei saa sealseid norme ja nende vahet võtta paratamatute tõsiasjadena, kuna igasugused normid on muutuvad. Et tähendatud juhendis kaardiga ettevalmistuse ajanorm on suurem kui kaardita ettevalmistusel, siis sellest veel ei järgne, nagu ei oleks kaardiga ettevalmistuse viisi, mis ületaks kiiruselt kaardita ettevalmistuse. Liiga julge on väljendus, nagu oleks ettevalmistuste ajanormide vahet 5÷6! Üldiselt aga liigitamine kaardiga ja kaardita on ebaõnnestunud, sest paljudel headel ettevalmistuse viisidel kaart olulist osa ei mängi ja minu arvates otstarbekohasem oleks siin piirduda üldise ettevalmis-

tuseaja määramisega. E. Anari poolt esitatud „kaardita“ ettevalmistusel kasutatakse U tabelit, mis aga koostatud kaardi abil. Järelikult ka siin põhimõtteliselt on tegemist kaardiga ettevalmistusega.

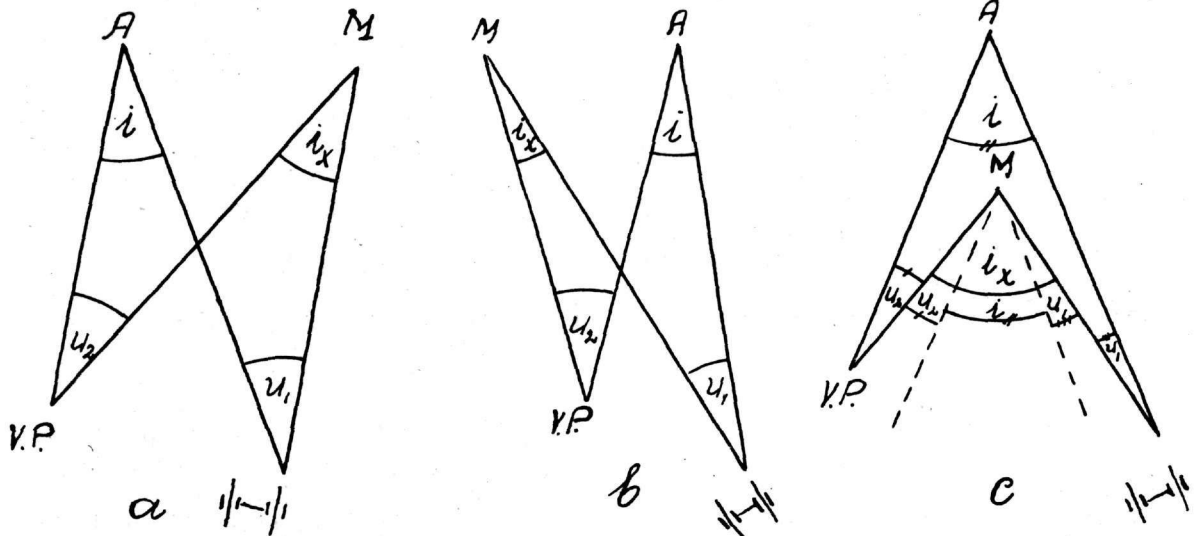
Mis puutub kaardi küljes rippumisse, siis see on alati kasulik ja eriti tarvilik just tundmatul maastikul. Igal juhul on kaart tulejuhile suur abiline ja seda mitte üksinda laskeettevalmistusel, vaid ka laskmisel. Kui väljalastud mürsud ei anna vaatlusi, siis igakord pole süüdi süütajad, vaid sageli just pinnas — soo ja raba. Märki ümbrusega tutvub tulejuht aga peamiselt kaardi abil.

φ ja ω leidmine tulistatava märgi tarvis on kindlasti üks olulisemaid küsimusi, sest praegusekujulisest lasketabelist nende otsimine on tülikas ja aeglane. Siin eelmise kirjutise autor on leidnud õige suuna. Kahjuks aga mõningad väited on ekslikud ja seepärast peatun neil mõne reaga.

„a) kui uus märk asub vaatlusjoonest patarei poole, siis nurk i (algpunkt vaatlusnurk) algsuunal suureneb U_2 võrra;

b) kui aga uus märk asub vaatlusjoonest patareile vastaspoole, siis nurk i algsuunal väheneb U_2 võrra. Mõnikord nurk i muutub negatiivseks.“

Et need väited ei pea paika, see selgub joonisest 1.

Joonis 1.

$$\begin{aligned} \text{a) } i + U_2 &= i_x + U_1 \\ i_x &= i + U_2 - U_1 \end{aligned}$$

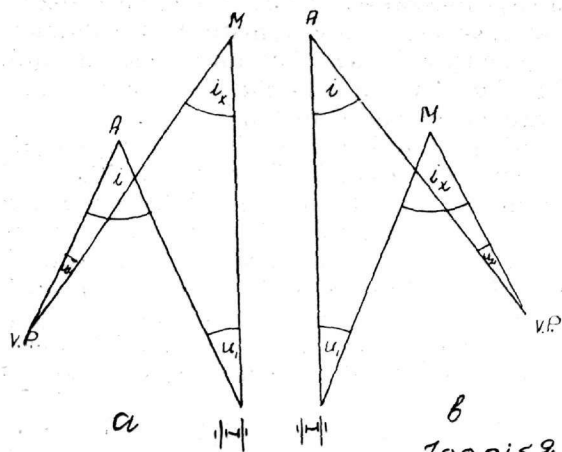
$$\begin{aligned} \text{b) } i_x + U_2 &= i + U_1 \\ i_x &= i - U_2 + U_1 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{c) } i + U_2 &= i_x - U_1 \\ i_x &= i + U_2 + U_1 \end{aligned}$$

Siit on selge, et uus vaatlusnurk i ei suurene ega ei vähene mitte U_2 võrra, vaid U_2 ja U_1 koosmõjul. Algpunkti vaatlusnurk ei olene märgi asukohast

ja jääb muutmatuks patareid, VP ja algpunkti paigalpüsimisel.

Et ka autori järgnev selgitus on vigane, see selgub joonisest 2.

$$\begin{aligned} \text{a) } i_x + U_1 &= i + U_2 \\ i_x &= i + U_2 - U_1 \end{aligned}$$

Et aga $U_1 > U_2$, siis uus vaatlusnurk i_x mitte ei suurenenud, vaid vähenes.

Olgugi, et uus märk asus vaatlusjoonest patare'i poole!

$$\begin{aligned} \text{b) } i_x + U_2 &= i + U_1 \\ i_x &= i - U_2 + U_1 \end{aligned}$$

Et $U_1 > U_2$, siis uus vaatlusnurk i_x , selle asemel, et väheneda — hoopis suureneb!

Olgugi, et uus märk asus vaatlusjoonest patare'ile vastaspoole.

Siit ka selgub, et uue vaatlusnurga suurenemist ja vähenemist ei määra märgi asukoht vaatlusjoone suhtes, vaid seda määravad nurkade U_2 ja U_1 suurused ja suunad.

Et tuua küsimusse täit selgust, selleks käsitan vaatlusnurga olenevust nurkadest U_2 ja U_1 suhtes lähemalt (joonis 2-a).

Nagu varemgi, kasutades kolmnurga välisnurka võrdsust mittekörvu olevate sisenurkade summale, käesoleva joonise põhjal võime kirjutada:

$$\begin{aligned} i + U_2 &= i_x + U_1 \\ i_x &= i + U_2 - U_1 \end{aligned}$$

See valem on maksev patare'i, vaatluspunkti, algpunkti ja märgi igasuguse asetuse juures. Tuleb vaid pidada mees reegel: Nurgad U_2 ja U_1 on positiivsed, kui nad asuvad algpunktist suunas vaatluspunkt —> patare'i ja nurgad U_2 ja U_1 on negatiivsed, kui nad asuvad algpunktist suunas patare'i —> vaatluspunkt.

Arusaadav on, et kui U_2 ja U_1 on positiivsed, siis valemis märgid ei muutu; kui aga üks või mõlemad nurgad osutuvad negatiivseteks, siis vastavalt kas U_2 või U_1 või

mõlemate korruga, märgid muutuvad vastupidisteks valemis toodule.

Asja selguse mõttes toon mõningad näited:

Asugu vaatluspunkt paremal ja vaatlusnurk $i = 300t$

- U_2 — vasakul 4:00 (+)
 U_1 — vasakule 2:80 (+)
 $i_x = i + U_2 - U_1 = 300 + 400 - 280 = 420t$
- U_2 — paremal 2:00 (—)
 U_1 — paremale 1:20 (—)
 $i_x = i + (-U_2) - (-U_1) = 300 - 200 + 120 = 220t$
- U_2 — vasakul 2:00 (+)
 U_1 — paremale 0:30 (—)
 $i_x = i + (+U_2) - (-U_1) = 300 + 200 + 30 = 530t$

Et meid huvitab just φ ja ω , siis kasutades SV. E. V. toodud lihtsustatud valemid, kirjutame:

$$\varphi = \frac{i + U_2 - U_1}{10D} \quad \text{ja} \quad \omega = \frac{i + U_2 - U_1}{10d}$$

kus i on algpunkti vaatlusnurk, U_2 on mõõdetud märgi suunakallang algpunktist, U_1 on üleviimurk patare'ile, d ja D on vaatlusja laskekaugused kilomeetrites.

Et siin ei ole tegemist keerukate matemaatiliste võrranditega, siis vähese harjutamise järele tulejuht saab φ ja ω suurused väga kiiresti.

Edasi ei saa nõustuda vaatega, justkui „kaardiga“ ettevalmistus võiks rohkem klassis toimuda kui „kaardita“. Mõlemal juhul on tarvis hinnata märgi kaugus, sest kahjuks ei ole topograafid kõiki lahingumärke kannud kaardile.

Mis puutub jälgimise lehtedesse, siis usun, et väljendan hulga arvamist ja nimelt: jälgijaile on see liiga koormav. Kuna peagu kõigis suurtükiväeüksustes fiktiivlaskmine on küllalt hästi korraldatud ja seega laskereeglites vilumus küllaltki on suur, siis ainuke pahe, mille all kannatab eriti kaadergrupi tulejuht, sest tegelikke laskmisi on vähe, on lõhkemiste vaatluste puudus. Fiktiivlaskmisel ei saa kunagi tõelikku vaatlust ja igasugune imitatsioon jääb kahvatuks varjuks tegeliku lõhkemise kõrval. Laskelehe täitmine aga paneb jälgija hoopis raskemasse seisukorda kui see on tulejuhtijal ja sageli jälgija ajapuudusel ei suuda toimetada täpsat lõhkemise vaatlust, s. o. mõõtmist.

Et jälgijad teevad kaasa laskeettevalmistuse, sellega nõustun, kuna see arendab ettevalmistuse läbiviimise kiirust.

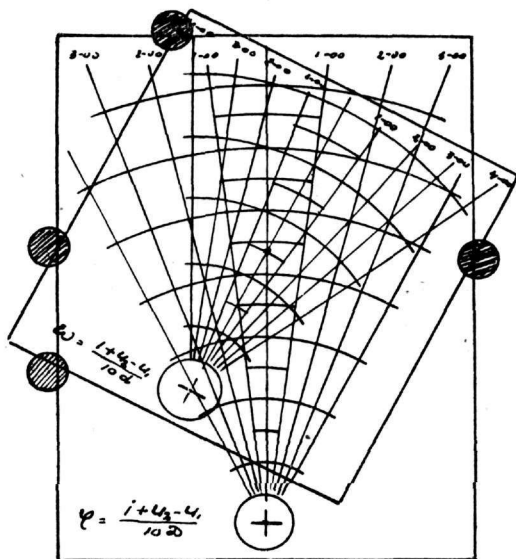
Lõppeks toon laskeettevalmistuse viisi, missugune praeguse kaardiga-kaardita aja järgul tahab olla universaalne viis. Igal juhul on see üks kiiremaid ja täpsamaid et-

levalmistuse viise ja selle viisi kasutamisel „plus-punkte“ on taotleda kerget.

Et kirjeldatav meetod on kasutusel juba aastaid, et ta paljudele on tuntud, siis peatun vaid üldjoontes. Pealegi polegi peensused olulised, sest meetodi viimistlemine tulejuhi võimete kohaselt on igale vaba ja iga-sugune leidlikkus on siin teretulnud.

Üldise selgituse annab joonis 3. Tulejuht märgib ära kaardile patarei, algpunkti ja vaatluspunkti asukohta. Selle järele mõeldab ära kaugused VP — algpunkt ja patarei — algpunkt, samuti ka algpunkti vaatlusnurga i. Need on toimingud, mis täidetakse

joonis 3.

tulejuhi poolt igal juhul, s. o. ükskõik mis-sugusel ettevalmistusel. Saadud andmetel tulejuht asetab kaardile (võib ka mõnele muule alusele) kaks malli: patarei malli ja VP-malli (joonis). Õieti peitubki kogu ettevalmistuse mõte nimetatud mallides, seepärast peatun siin mõne sõnaga. Muuseas olgu tähendatud, et kui keegi tahab väita, nagu oleks kirjeldatav viis midagi plotteri taolist või muud ja nagu kirjeldatav viis ei kuuluks harilikku hulk, siis kinnitan: see viis on kõige lihtsam ja labasem ettevalmistuse viisidest. On igale suurtükiväelasele selge asjaolu, et meie praegune ametlikult väljaantud mall ei ole mitte otstarbekohane, sest ta sisaldab liigseid jaotisi, on mõneski osas puudulik ja omab halva kuju käsitsemiseks. Minu poolt kirjeldatav laskeettevalmistuse viis pole õieti muud kui vana malli asendamine uuega, seekord aga kahega.

Nimetatud mallide konstruktsioon on äärmiselt lihtis ja üldjoontes selge joonisest.

Mallidele on graveeritud suuna jaotised iga 10t tagant ja kauguse jaotised 100m tagant.

Malle võib valmistada iga tulejuht ise, kasutades seejuures tangensjoonlauda ja tsirkli. Soovitav on valmistada mallid tselluloidist, kuid hädakorral võib leppida ka vahapaberiga. On soovitav, et kumbki mall oleks isevärviline. Patarei malli jaotised võiks olla mustad ja vaatluspunkti omad — punased. Värvide erinevus on tarvilik, kuna siis mõlema malli jaotised on kergemini eraldatavad. Malli jaotiste graveerimine tselluloidile toimub metallteravikuga (teritatud küüneviil jne.). Jaotiste värvimiseks kõige parem on kasutada õlivärve, kuid täiesti rahuldav on ka tuš. Värv hõõrutakse lapiga tselluloidile, kusjuures värvuvad ainult jaotised, kuna mujalt värv pühkides ära tuleb. Olgu siinkohal tähendatud, et patarei mallile tulevad jaotised pealmisele ja VP-mallile alumisele küljele graveerida. Seda seepärast, et ära hoida parallaksi vigu.

Kui mallid on kinnitatud joonise kohalt, siis on kõik eeltööd tehtud ja laskeandmete „mahalugemine“ võib alata. On täiesti üheväärne, kas tahame laskeandmeid ühele või mitmele märgile, sest kord juba kinnitatud malle meie enam ümber asetada ei tarvitse, ehk olgu küll siis, kui muudetakse algpunkt, vaatluspunkt või patarei asukoht. Laskeandmed saame järgmiselt: Tulejuht mõõdab märgi suunakallangu algpunktist ja hindab kauguse VP.-märki. Saadud andmetel leiab ta märgi asukohta VP-mallil ja et mallid on üksteise peal, siis on käes märgi asukoht patarei mallil. Hoides pliitsi teraviku mallil arvatava märgi asukohal, tulejuht loeb patarei mallilt tarviliku suuna paranduse patareile ja laskekauguse. Viimane võib olla märgitud mallile ka sihiku jaotistes. Kasutades eespool toodud ω valemite ja määrates loe seade tulejuht võib avada tule. See viis on niivõrd kiire, et vilumuse korral tulejuht tõepoolest võib ületada tuletampo. Lõppeks olgu tähendatud, et mallilt loetud suunaparandus kui ka kaugus (või sihiku seade) tulevad märkida üles, sest juhul kui on tarvis tuli viibimata üle kanda järgmisele märgile, siis mõõtnud läheteandmed algpunktist, saame suunaparanduse mõõdetud ja eelmise suunaparanduse vahet. Kui aga uue märgi suunakallang oli mõõdetud eelmisest märgist, siis liites või lahutades mõõdetud suunakallangu eelmisest U_2 -st leiame arvatava märgi mallil ja edaspidine toiming on analoogiline kirjeldatule.

Tahaksin loota, et tulevasel laagriperioodil kõigil tulejuhtidel kirjeldatud mallid on ja kui see on nii, siis on minu kirjutis oma ülesande täitnud.

Taktikaline ülesanne nr. 1.*)

Lahendus.

1/7. olukorra hinne.

Ülesanne oma algidus kogu brigaadile ja järelikult ka I/7. oli vaenlase hävitamine lõunapool Amme jõge ja Amme jõe ülekäikude vallutamine. Kuna I/7. alates Nuusti, Aida joonelt liikus edasi lahinguga umbes 1500 m ja peatuma oli sunnitud Haavamõisa kõrgustiku lõunalängul, siis kohalviibinud Rügüli käsikõrvalt jätkata — muudab I/7. ülesande edasiliikumist takistava Haavamõisa platoo vallutamiseks. Ruumiliselt ja ajaliselt selle ülesande täitmine pole piiratud.

Hoopis uue tegurina I/7. ülesande täitmisel esinevad vaenlase pataljonid Metsanurga ja Engavere suundadest, milliste olemasolu rügemendiülemale polnud teada käsu andmisel. Tekkinud olukorras pataljoni edasipidine ülesanne võib olla:

- 1) pealetungi jätkamine,
- 2) kaitse korraldamine praegusel joonel,
- 3) tagasitõmbumine ja kaitse korraldamine kuski sügavuses oleval positsioonil kuni peajõudude kohalejõudmiseni.

Esimesel juhul I/7. tuleb arvestada, et vaenlase haaravad pataljonid liiguvad järjest sügavamale tagalasse ja võivad I/7. ümber piirata. Kuna vaenlase haaravate pataljonide kaugus praegusest lahinguväljast on 1,5 kuni 2,5 km, peajõud aga samal ajal asuvad 5 km kaugusel, siis tõenäoliselt I/7. hävitatakse enne peajõudude appijõudmist. Järelikult pealetungiga I/7. eelväe ülesandeid täita ei suuda.

Teisel juhul I/7. seob end lahingusse kolmes suunas kaitseks ebasoodsal maastikul kolmekordses ülekaalus oleva vaenlase vastu, annab käest algatuse ja võimaldab enda haaramist mõlematelt tiibadelt. Lähtudes eelmises lõikes mainitud kauguste vahetadest tuleb pataljonil arvestada jällegi hävinemisvõimalusi enne peajõudude appijõudmist. Järelikult ka kaitsega praegusel kontaktijoonel ei suuda pataljon täita eelväe ülesannet.

Kolmandal juhul I/7. suudab välja libiseda haaramise ohust, kuigi võib-olla kaotustega, kuid seejuures tagab järgitulevatele peajõududele varjatud hargnemise võimalused lahingukorda.

Kuna olukord võib muutuda iga kaotsiläänud minuti tõttu järjest ähvardavamaks I/7., siis patül peab otsuse võtma ja endale uue ülesande määrama ilma Rügüli aktsepteerimist ootamata.

Eestoodud kaalutlusist lähtudes I/7. edaspidiseks ülesandeks on pealetungilõpetamine ja tagasitõmbumine.

Oma jõud. Tule suhtes on ilmselt selge, et I/7. on vastasest nõrgem järgmistel kaalutlustel: 1. Vaenlasel on kaks või kolm patareid positsioonil ja laskeettevalmistused tehtud; 2. vaenlasel on automaatrelvad komandeerival Haavamõisa kõrgustikul valmis tulevõitluseks; 3. vaenlane võib lähema 20—30 minuti kestel asetada positsioonide kahe pataljoni relvad, kui takistusabinõusid mitte kasutada. Selles olukorras pole I/7. suuteline võitlema kolmekordse tuleülekaaluga, olles ise mõlematelt tiibadelt haaratud.

Pataljoni lahinguvõime on kõrge ja juhul kõigil astmeil suure lahinguvilumusega ning algatusega.

Ülesandest lähtudes on patülil otseselt käsutada tagasitõmbamise läbiviimiseks 3. kompani ja ÖKP-s asuv rk rühm, kes pole veel lahingusse kistud. Esijärgus asuvad 1. ja 2. kompani on vastasega küll tulekontaktis, kuid maastikuliselt soodsas olukorras — metsatukkadest. See asjaolu võimaldab esijärgu kompanidega ühenduse pidamist ja soodustab lahtikiskumist. Kuna 2. kompanit ähvardab esimeseks Metsanurga suunas vastase pataljon ja maastik raskendab kompani lahtikiskumist pärast tulevõitluse astumist haarava vaenlase pataljoniga, siis tuleks esimeseks lahti kiskuda 2. kompani.

Eestoodud kaalutlusist lähtudes tuleks kasutada ülesande täitmiseks esimeses järjekorras 3. ja 2. kompanit ühes nende juures olevate rk rühmadega, kuna lahtikiskumist katavad 1. kompani osad.

*) Vt. „Sõdur“ nr. 50—52 — 1936. a., lk. 1264.

Maastik 1/7. praeguses asukohas kujutab orundit piiratud vaatlus- ja tulistamis-aladega. Vasakult metsatukkadega kaetud ala mööda on vastasel võimalik läheneda varjatult kuni Alliku taluni, mistõttu 1/7. osad praeguses asukohas satuvad tiibtule alla. Vasakult haarava vaenlase pataljoni edasi liikudes satub see metsastunud alasse, millest väljatulek on hästi tõkestatav Murikülast. Parempoolne pataljon võib varjatult välja jõuda Kõrveküla platoole ja platoovallutada, mille tagajärjel kõik liikumised on vaadeldavad kuni Muriküla, Tilga as. ja Taidla jooneni ja järelikult ka kõik tegevused vastase tulega tõkestatavad. Sel juhul on kogu rügemendi tegevus takistatud ja brigaadi manöövril lähtudes brigaadi peajõudude kolonni abistamise võimalused äärmiselt raskendatud. Järelikult kõige parem kaitse korraldamise võimalus 1/7. on Muriküla, Kõrveküla joonel. Sel juhul suudab 1/7. täita teemale pandud eelväe ülesande, kasutada maksimaalselt oma automaatrelvade tulevõimeid ja end varjata maastiku voltides vastase kahuritule mõju vastu. Ühtlasi muutuvad vastase haaravad liikumised frontaalselt pealetungideks ja rügemendi peajõudude hargnemine ning eelväe abistamine on tagatud.

Vaenlane on 1/7. vastas ülekaalus ja aktiivne. Kuna vastase luurelennuk viibis peajõudude kolonni kohal, võib eeldada, et haaravatel pataljonidel on teada 7. Rügemendi jõudude grupeering, mis tiivustab neid aktiivsele tegevusele. See asjaolu omakorda nõuab tungivalt ja kiirelt 1/7. väljatoomist praegusest sissepiiramise ja hävimise ohust.

Otsus:

Seisma panna 1/7. pealetung ja seejärgi pataljoni osad tagasi tõmmata Muriküla, Kõrveküla kõrgustikule, kus asuda kaitsele.

Märge: Eestoodud mõttekäik selles kriitilises olukorras arenes patüli peas suurima kiirusega ja selleks võiks aega kulutada vaid mõni minut. Alljärgnevad korraldused tõendavadki, et toodud analüüs täieneb ja formeerub reaalseks kaitsekavaks üksikute korralduste vaheaegadel.

1/7. ülema korraldused ja käsud alljuhtidele.

1. Tiksu t. juures k 1206 suuliselt:

Adjutantidele: „1. ja 2. kompani informeerida olukorrast. Kallaletung seisma panna ja kompanidel alata ettevalmistustega lahtikiskumiseks.

2. kompanil taanduda viivitamata Murikülla ja asuda kaitsele Muriküla, Peetri jõeale. 1. kompani taandub minu käsul. Teil ilmuda tagasi siia.“

Rakdo käskjalale: „Rakdol taanduda Laane, Vahi as. tee suunas. Komandoulemal sellest teatada rügemendiülemale.“

2. Tiksu t. juures k 1207 3./III k. gr. sideallohvitserile:

„Vastase osad liikvel Engaverest, Karu ja Rätsepa peale pataljoni parema tiiva haaramiseks. Patarei ülesanne — segada vastase edasijõudmist paremale tiivale ja hävitada Karu, Rätsepa platoole jõudvad osad.“

3. Patüli galopeerib koos rk kompüli, si rühma ülema ja 2 ratsavirgatsiga miinipildujate positsioonile, kus k 1207 kohapealsele allohvitserile käseb:

„Rühmaülemale edasi anda: vaenlane paremal tiival peale tungimas. Lähemate minutite kestel võib jõuda Karu rajooni.“) Rühma ülesanne — takistada paremal tiival ilmuvat vastast. Olla valmis positsioonivahetuseks tagasi.“

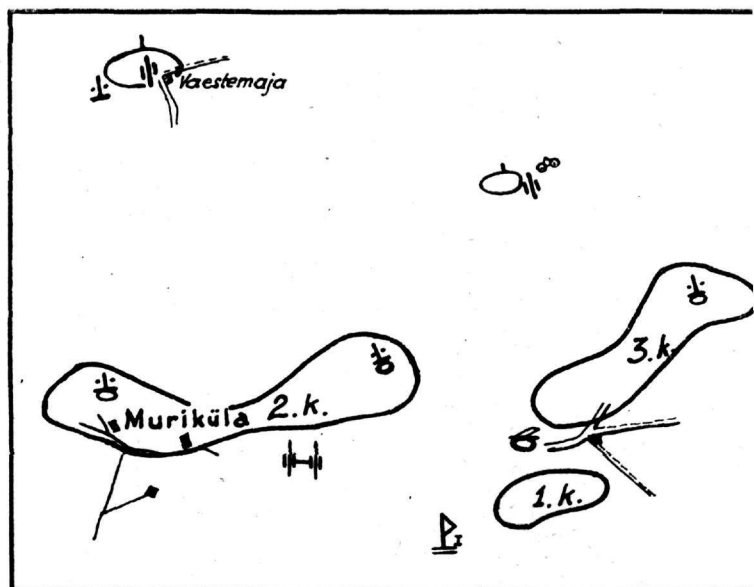
4. Edasi ratsutades 3. kompani juurde, rk kompül saab patüli suuliselt järgmised korraldused:

„Olukorda teate.“

1/7. tõmbub tagasi ja asub kaitsele Muriküla, Kõrveküla jõeale. Raskuspunkt Kõrvekülas.

Aida juures asuv rk rühm (ÖKP) ja 8 ratsanikku saata suurima kiirusega kõrg. 86,1, kust tõkestada tulega vaenlase edasitungikatsed põhjast ja kirdest. Ühe rühma 3. k. saadan Univere, Rätsepa rajooni abiks ratturite luuregrupile. Rk rühmal toetada nende tegevust tulega. Ki-

*) Eeldatakse, et patarei ja miinipildujate rühm teavad Karu juures asuvat ratturite luuret üldolukorra põhjal.

bali, kõrg. 86,1 rajooni asub 3. k., kellele alub kohalejõudmise hetkest rk rühm.

Teised rk rühmad taanduvad koos 1. ja 2. kompaniga.

Teil luurata pat. positsioon. 2. kompani jõudmisel Kõrvekülla — asetada positsioonile Kõrvekülla, Peetri joonele. Teateid ootan Sepikoda juures kell 1230.“

5. Jõudnud 3. kompani juurde k 1210 anab patül järgmise suulise käsu:

„Vaenlane u. pataljoni suuruses pealetungil Karu suunas võib iga silmapilk ilmuda. Pataljon asub kaitsele Murikülla, Kõrvekülla rajooni. Üks rühm saata Univere juurde, kes koos 2 raturiga jaoga katab pataljoni lahtikiskumist. Juurde anda üks helktöökönd. Rühmüli käsutusse saadan ühe 47-mm kahuri. Rk rühm kõrg. 86,1 toetab tulega. Rühma tagasitõmbamiseks järgneb minu käsk.

Kompani ülejäänud osadel asuda positsioonile Kibali, kõrg. 86,1 joonele. Ülesanne: tõkestada vastase edasitung, katta pataljoni taandumist ja Univere juures oleva kõvendatud rühma lahtikiskumist. Traatühendus luuakse kompanile. Rk rh. kõrg. 86,1 kohalejõudmise momendist Teie alluvuses.

3./III k. gr. ja 81-mm miinipilduja rühmal on ülesandeks tõkestada vaenlase edasitungi paremale tiivale.

2. kompani asub vasakule.

Ülesanne täita suurima kiirusega.

Asun esialgu Vasulas, hiljem — alates k. 1230 Sepikoda.“

6. Tagasisõidul siderühma ülemale:

„Minu kavatsused on Teil teada. Rioühendus jääb kohale Pikameie juures. Rühm tagasi Tärmi taifu. Traatside loomisega alata. Rügementi teatada rio kaudu ja virgatsiga.“

„Ülekaalukad vastase jõud liiguvad Metsanurgale (1 pat) ja Engaverest, Karu suunas (1 pat). Pataljoni rünnak Haavamõisa kõrg. seisma pandud. Pataljon asub kaitsele Murikülla, Kõrvekülla joonele; kõrg. 86,1 I/7. poolt sissevõtmisel. Minu KP Sepikoda alates k. 1230.“

7. Tiksu juures möödasõidul k 1214 si vaatlejate vanemale:

„Kuni adjutandi tagasitulekuni võtke vastu kõik teated. Lähen 1. komp. juurde, kust tulen tagasi siia.“

8. 1. kompani juures k 1217 suuliselt ühele sidevaatlejale:

„Tangitõrje kahurite (47mm) rühmaülem siia, marss-marss.“

Siis 1. kompani ülemale:

„Leitnant A. siia, marss-marss.“

Edasi:

„Olukorrast informeeris adjutant.“

Pataljon asub kaitsele Murikülla, Kõrvekülla joonele. Kõvendatud 3. komp. asub praegu Kibali, kõrg. 86,1 juures positsioonile ja 2. komp. liikumas Muriküllala. 3. kompani osad Univere rajoonis vastast tõkestamas. 3./III k. gr. ja miinipl. rühm tõkestavad tulega vastase edasiliikumist. 1. komp. ühes juuresolevate rk komp. osadega algab kohe tagasiliikumist Kõrvekülla veski juurde, kus asuda pataljoni varru. Taandu-

mise katteks jätab kompani kontaktiosa: ühe laskurirühma + 1 rk + 1 — 47mm kahuri. Ltn. A. jääb kontaktiosa ülemaks. Tema käsutusse üks helkparaat, asukoht Kool katusel.

Minu uus KP Sepikoda juures.“

9. Samas kohas kell 1220 leitn. A. ja tangitõrje kahurite rühmüli:

„Olukord ja kavatsused (nagu eelmises).“

Ltn. A. Vasulasse jäävate kontaktiosade ülem. Teile alluvad: jalav. rühm + 1 rk + 1 tangitõrje kahur.

Taandumine Vasulast minu käsul, niipea kui pat. peajõud on jõudnud uuele kaitsepositsioonile. Käsk antakse üle helkjaamast Peetri t. katusele leppesõnana „tääk“ ja dubleeritakse 3 punase raketiga Peetri t.

Kontaktiosad taanduvad piki teed ja koonduvad veski juurde.

Luurajad jätta Vasulasse, kes roheliste raketidega teatavad vastase jõudmisest Vasulasse.

Teie KP siin.“

„Tangitõrje kahurite rühmüli, saatke viibimata üks kahur Univere juurde 3. komp. rühma ülema käsutusse ja teine kahur kontaktiosade käsutusse!“

10. Tiksu juures kell 1224 suuliselt adjutandile ja 3./III k. gr. side-allohviterile:

„Pataljon algab praegu tagasiliikumist Murikülla, Kõrvekülla joonele.

Adjutant: Edasi anda miinipilduri rühma ülemale, niipea kui taanduv 1. kompani jõuab miinip. rühma joonele — rühm lahkub positsioonilt. Uus positsioon Kool juures. Olla valmis tuletoetuse andmiseks parema tiiva osadele.

3./III k. gr. Sideallohviter: patareid informeerida pat. tegevusest. Vastutav tuleülesanne — paremal tiival liikumise segamine ja tõkestamine.

Mina sõidan uude KP-sse Sepikoda juurde, sidevaatlejad minu järgi, marss.“

11. Möödasõidul Pikameie juurest riojaama ülemale:

„Teatada rügementi, et taandumine algas Murikülla, Kõrvekülla joonele. Jaamal asuda Sepikoda juurde.“

12. Si rühma ülemale Tärmi juures kell 1229 suuliselt:

„Üks helkjaam asetada Peetri t. katusele. Kontaktiosadega luua side, nende helkjaam Vasula Kool. Kontaktiosade tagasikutse minu korraldusel leppesõnaga „tääk“ ja 3 punase raketiga.

Univere juures asuvale rühmale teatada:

„Võideldes tagasi tõmbuda Kõrvekülla leppesõna „kool“ põhjal.“

13. Pataljoni ülem jõudnud k 1230 Sepikoda juurde võtab vastu ettekande rk kompüliil ja annab suuliselt oma kaastööliste (adjutandile, sidüliile ja rk kompüliile) pataljoni käsu kaitse korraldamiseks.

1. Vastupanupositsiooni eelserv Murikülla, Vallamajast põhjas

oleva metsatuka Soka, kõrg. 86,1 joonel.

2. Esijärku asuvad: vasakule 2. k ja paremale 3. kompani. Kompanilõikude vahejoon: Kool, Univerre (s. a. 3. komp.).
3. Allüksuste ülesanded:
  - 1. kompanil asuda Kõrveküla veski juurde pat. varru, olles valmis 1) vastulöökides kirde suunas ja 2) rinde pikendamiseks kõrg. 86,1, Joonusel vahelisel alal. Kompani käsutuses olnud 1 rk rühm + 1 tt kahur 2. kompani käsutusse Peetri t. juures ja 1 rk rühm 3. kompani käsutusse Soka juures üle anda.
  - 2. kompani + 1 rk rühm + 1. kompanilt Peetri t. juures üleantavad 1 rk rh. ja 1 tt kahur — tõkestada vastase pealetung Nuusti ja Aida suundadest.
  - 3. kompani + 1 rk rühm + 1. kompanilt Soka t. juures üleantav rk rh. ja 1 tt kahur — tõkestada vastase pealetung Karu ja Kilgi suundadest ning valmis olla võitluseks Möllatsi suunas.
4. 3/III k. gr. jääb kohale. Peamine ülesanne — 3. kompani toetamine.
5. Kontaktiosad, tagasi jõudes lähivad: 1. kompani rühm oma üksuse käsutusse, teised osad nagu eespool tähendatud.
6. Patüli KP — Sepikoda, VP — veski. Sideülemal luua traat- ja helkside 1. ja 3. kompaniga. Riojaam — Sepikoda.
7. Pat. voor Tilgas.

Üksustele käsk edasi anda järgmiselt:

2. kompanile ja voorile — rk kompüülil;

1. kompanile — adjutantil;

3. kompanile — annan ise.

Sidüülil valmistada k. 1240 pat. asetuse skeem vastavalt eestoodud käsule.“

14. Kell 1240 jõudis patüli KP-ti patül ja ta kaastöölised. 1. komp. oli Peetri juures käsu saanud adjutantilt ja koondus Veski juurde. Side oli allüksustega loodud. Patül käskis sidüülil edasi anda helkjaamadega: kontaktiosadele — „tääk“ ja 3. komp. rühmale Univerre — „kool“. Adjutantidile dikteeris:

Kellele: Rügül 7.

Kuhu: Jooras.

Nr. 5. 15. detsembril 1936 kell 1242.

Lähtekoht: Sepikoda, kaart 1:25000.

Pataljon lahti kiskunud ja positsioonil vastavalt lisatud skeemile (vt. lk. 25).

Kokkuvõte I/7. käsuandmise tehnika kohta.

Pataljoniülemal oli käsuandmiseks äärmiselt raske olukord. Olles lahkunud oma eelmisest KP-st, puudusid patülil tehnilised vahendid käsuandmiseks, pealegi polnud veel telefoniline side kompanidega loodud.

Tekkinud olukord ähvardas hävitada pataljoni, mispärast iga käsk pidi olema täpne ja kiire. Seda oli võimalik teostada vaid suuliselt isiklikult ja lähemate kaastöölise ohvitseride kaudu. Kirjutamisest selles olukorras ei võinud juttu olla.

Pataljoniülemal oli vaja lahendada kolm ülesannet:

1. Julgestada tiibu läheneva ülekaaluka vaenlase vastu.
2. Korraldada lahingu katkestamine ja tagasitõmbumine.
3. Uue positsiooni korrastamine.

Esimene ülesanne oli kahtlemata tiivakaitse organiseerimine. Kuid samal ajal oli vaja katkestada lahing. Seda võis teha adjutant, andes vaid edasi üldise idee. Üksikasju ei suutnud patül veel isegi kindlaks määrata, need pidid kujunema järkjärguliselt ajal, mil teostus parema tiiva kaitse organiseerimine, kust oht oli kõige suurem. Adjutantilt edasiantud lahingu katkestamise ja tagasitõmbumise organiseerimise korraldus nõudis kahtlemata aega selle elluviimiseks. Kuid seejuures 2. kompanilt nõuti viivitamatut liikumise algamist Murikülla. Niiviisi oligi saavutatud mõlema tiiva ja rinde katmine üheaegselt.

Parema tiiva kaitse organiseerimine oli saavutatav sellega, et 3. kompani asus varuna taga ja, et oli organiseeritud ÖKP, milles asus üks rk rühm. Kuna need üksused asusid u. 700 m tagapool, siis oli kõige kindlam võimalus patülil enda tahte sugeerimiseks isiklikult galopeerida 3. komp. juurde ja käsk edasi anda suuliselt.

Üheaegselt sellega teostas patül ka haubitsa patarei ja miinip. rühma tule ülekande läheneva vastase vastu paremal tiival.

Tiivakaitse organiseerimisel kujunes nagu iseendast edaspidine kaitse korralduse

idee ja ühes sellega ka 1. kompani lahtikiskumine. Kuna see oli vaid patüli peas kujunenud ja selle edasiandmine kolmanda isiku kaudu oleks sundinud asjatuile selgitusile, millised seoses ajakaotusega, siis oli vahest kõige kindlam ja vähima ajakuluga seoses olev käsuandmise moodus patüli isiklik sõit 1. kompani juurde.

Siit peale olid kaks esimest punkti lahendatud. Oli vaja uue positsiooniga tutvuda ja seal kaitsekorrastis määrata. Abiliisena patülile oli rk. kompül juba varem saadetud uuele kaitsepositsioonile ühes volitusega paigutada sinna jõudev 2. kompani patülilt määratud raames. Kuna nüüdsest peale patüli isiklik mõju ei võinud suurola 1. kompani lahtikiskumisel, siis oli põhjendatud patüli tagasisõit uude KP-sse kaitse lõplikuks korraldamiseks.

Uuel positsioonil kujunebki patülil lõplik kaitse organiseerimise idee, mille realiseerimiseks patül annab edasi oma mõtled pa-

taljoni käsuna adjutantidele, rk kompülile ja side rühma ülemale, kes siis pataljoni ülema juhtimisel selgitavad kaitsekorralduse üksikasjad positsioonil olevaile ja järkjärgult positsioonile jõudvatele osadele.

Lõppeks ka leppesõnad kontaktiosadele ja 3. komp. rühmale Univere juures löid võimaluse lihtsalt ja kiiresti neile edasi anda patüli tahte.

Kokku võttes tuleb märkida, et toodud olukorras oli pataljoni ülemal võimalus juhtida vaid üksikkäskudega. Seejuures need üksikkäsud sisaldasid vaid seda, mis oli hädatarvilik igale alluvale juhile, et teda panna tegevusse patüli idee kohaselt. Iga liigne sõna oleks olnud liigne sekund ajakulu, kuid olukord nõudis iga sekundi kasutamist, olukord nõudis kiiret otsust ja kiiret tegevust, milline oli saavutatav vaid pataljoniülema isikliku ja ta lähemate kaastöölise suure liikuvusega.

J. M.

Jagu luurpiilkonnas.

Näitlik õppus.

Töökava.

I.

1. Teema: Jagu piilkonnas; piilkonna südamik ja piilurite kokkukõlastatud tegevus luurel. Piilkonna tegevus liikumisel, maastiku läbivaatamisel, vaenlase otsimisel ja jälgimisel (J.E. II §§ 50 ja 51; Ü. Ö. 4, lk. 111, teema — 1).

2. Eesmärk ja ulatus: Anda noortele näitliku õppusega täielik ja tervikuline pilt teema ulatuses.

3. Aeg: Tunnikava järgi 3 tundi.

II.

1. Osavõtjad: a) Teotseb piilkonnana kaadriallohviteridest moodustatud l.-jagu. b) Vastasena teotseb reameestest ja kaadriallohviteridest moodustatud jagu. c) Vahipost õppuse lähtekohas: 1 kapral ja 1 noor.

2. Varustus: Teotseja jagu täies lahingurakmes.¹⁾ Igal mehel 15 paukpadrunit ja 2 õppe-käsigranaati. Jaoulemal kaasas peale lahingurakmete ja relva signaalipud, kirjutusabinõud, kompass, visand luuratavast suunast, kell, nuga.

3. Maastik: Mäeküla, Järveküla vaheline ala. Luuretegevuse lähe Mäeküla metsa idaserv.

III.

1. Ajajaotus:

a) Sissejuhatus	10 min.
b) Minek õppuse rajooni	20 „
c) Patrulliülema käsk	5 „
d) Piilkonnaülema korraldused	10 „
e) Piilkonna tegevus ülesande lahendamisel:	
— Liikumine „K“ taluni ühes viimase läbivaatamisega	15 „
— Võsa läbivaatamine	10 „
— Kõrgustiku läbivaatamine ja esimene kokkupuutumine vastasega, teatise saatmine	15 „
— Kõrgustiku läbivaatamine, vastase avastamine paremal, teatise saatmine ja tegevuse jätkamine	20 „

¹⁾ Luurpiilkonna normaalvarustiseks tuleks lugeda vintpüss, padrunid, käsigranaadid- g-torbik, individuaalpakike ja toidumoon. Eriti tuleb seda silmas pidada luure väljasaatmisel kaitse olukorras.

— Metsa ja süvendi läbivaatamine	10 min.
— Vastase avastamine, vaatlus, möödamineku katsed, kinnijooksmine ja teatise saatmine	25 „
g) Kogunemine, korraldumine, liikumine arutluspunkti	15 „
i) Arutus	10 „
k) Kojutulek	15 „
Kokku: 3 t.	

IV.

1. Sissejuhatus. Kompani õuel ülesrivistatud kompanile annab õppuse juhataja alljärgneva selgituse:

Eelmistel tundidel võtsime läbi piilurite tegevuse. Tuletame seda meelde. Miks nimetatakse üks piilureist aluspiiluriks ja viimase kohused? „Reamees 2!“ (Kui reamees 2. vastus ei rahulda, siis küsin teise jne. käest, kuni saan õige vastuse.) Kui kaugel liiguvad piilurid üksteisest: Reamees 4! (Nii tuletan meelde lühidalt piilurite tegevust ja seon käesoleva õppuse eelmiste õppustega.)

Täna võtame läbi jao tegevuse luurepiilkonnas, pannes erilist rõhku maastiku kasutamisele liikumisel, piilurite ja piilkonna südamikute tegevuse kokkukõlastamisele, lepemärkide kasutamisele sidepidamisel ja andmete kogumisele vastasest ja maastikust.

Piilkond on harilikult kolmest mehest kuni jaosuurune.²⁾ Piilkonnal iseseisvat luureülesannet ei ole. Tema ülesandeks on luuratava maaala läbivaatamine piilurite abil ja selle osa julgestamine, kust piilkond välja saadetud. Piilkond jaguneb piilureiks ja piilkonna südamikuks. Piilkonna südamik liigub piilureist harilikult silmside kaugusel. Selgitan teile näitlikult skemaatilisel piilkonna liikumise korda. (Järgneb jao paigutamine piilkonna liikumiskorda väikestel kaugustel ühes seletustega.)

Jälgida piilkonna ülema tegevusi oma üksuse asukohas enne ülesande saamist ja selle täitmisele asumist.

Piilkonna ülem sooritab pealtvaatajate juuresolekul järgmised toimingud:

1. Kontrollib meeskonna tervisliku seisukorra järeleparimisega.
2. Kontrollib riietuse, rakmed ja jalatsid.
3. Kontrollib relvade ja lahingumoonas seisukorra.

²⁾ J. E. II § 50 ja Juhi käsiraamat lk. 109.

4. Kontrollib individuaalpakikeste ja toidumoonas tagavara olemasolu.
5. Kontrollib, et kellelgi poleks kaasas dokumente ja kirju. Olemasolul — annab need veltveebli korraldusse.
6. Kontrollib kellaja.
7. Käsutab „Püssid laadi“³⁾
8. Kannab ette patrulli ülemale, et jagu on valmis väljaastumiseks.

2. Liikumine luure lähtealusele. Liikumine luure lähtealusele teostub kolonnis. Teotsev jagu ees ja õppuse jälgijad kolonnis järel. Liikumine sellises korras teostub kuni eesoleva puhkekaitse eelpostide jooneni, kus vahipost tegelikult ka välja pandud.

3. Tutvustamine maastikuga. Meie asume Mäeküla metsa idaserval. Põhi asub seal (näitan maastiku esemete abil; samuti ka teised maailmakaardid). See tee suundub itta ja läheb Järvekülasse, sinna on 5 km. Kell 1200 Järveküla tee suund. Kell 1100 talu, kaugus 750 m, nimi „K“. Teest paremal „M“ võsa. Kell 1300, silmapiiril, künkad — nimetus „O“ kõrgustik.

4. Olukord ja patrulliülemaks k:

1. Vastane on taandunud öö kestel ja kontakt temaga puudub.
2. Luurpatrulli ülesanne: toimetades luuret Reinu, Järveküla suunas ja teha kindlaks:

— kas vastane asub Järvekülas;
— kui vastane asub Järvekülas, siis teha kindlaks tema tegevus, asetus, jõud ja relvad. Kas on märgata kindlustustöid. Vastase pidev asetus kindlaks tehtud, jääda temaga kontakti kuni korralduseni. Igal juhul oma alla võtta ja oma käes hoida „O“ kõrgustik;

— kui vastast Järvekülas ei ole, annan uue ülesande.

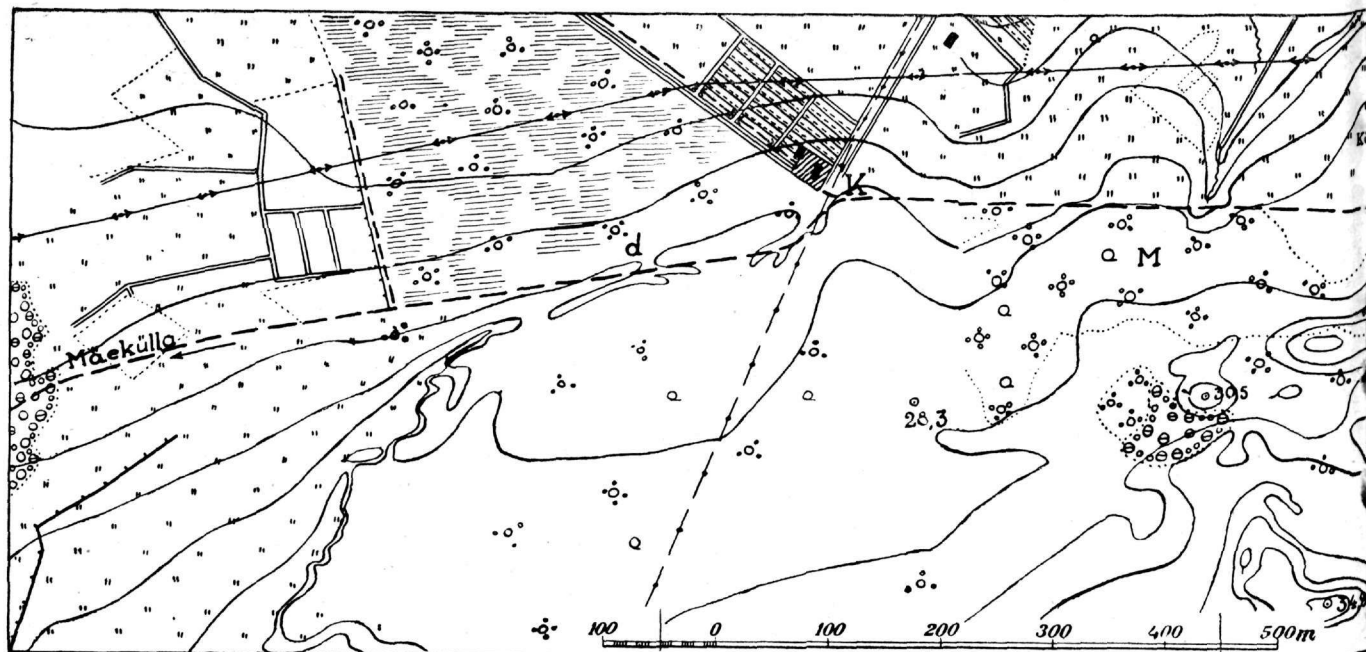
3. Otsustasin luuret toimetada Mäeküla, Järveküla tee suunas, alustades tegevust 3 luurpiilkonnaga.

4. Luurpiilkond nr. 1 (eelpiilkond) 2. 1. jagu. Liikuda välja siit metsaservalt kell 0840. Ülesanne: julgestada järeliikuvat patrulli ja vaadata läbi „K“ talu, „M“ võsa, „T“ ja „P“ talud, „O“ kõrgustik ja Liivoja metsatukk. Kokkupuutumisel vastasega selgitada tema eelosade asetus, tegevus ja jõud. Liivoja metsatuka idaserval saate uue ülesande. Jaotilem siin Teile visand liikumissuunast. (Vt. lk. 32.)

— Luurpiilkond Nr. 2. . . . .
— Luurpiilkond Nr. 3. . . . .

5. Patrull saadab tähtajalisi teateid patüllile kuni kella 1000 Mäekülasse, pärast seda Mäeküla, Järveküla teele:

³⁾ Ülesande andmisel välioludes võivad püssid juba laetud olla enne piilkonda minekut, siis langetab see korraldus ära.

1. Telliskivitehaste rajoonist.

2. Järveküla rajoonist.

6. Paremalt . . . . . suunas teotseb I/15. rüg. luurepatrull lpn. K. juhatusel, kellega patrull loob sideme „W” külas. Vasakpoolse naabri kohta puuduvad andmed.

7. Patrulli südamik järjekorras . . . . . liigub piilkond nr. 1 järele silmside kaugusel.

8. Mina liigun patrulli südamiku alges.

9. Leppemärgid:

— „seal vastane” — viibata mütsiga korduvalt vastase suunas;

— „vaja abi” — keerutada mütsiga pea kohal;

— „vastase soomusmasin” — tõsta püss korduvalt (horisontaalselt) üles.

10. Tunnussõnad: padrun — Paasvere.⁴⁾

5. Piilkonna ülema korraldused. Patrulliülem andis oma käsu jaoülematele rühma kuuldes. 2. jao ülem viib oma jao veidi eemale, kus kontrollib mehi patrulliülema poolt antud käsust arusaamises ja teeb täiendavad korraldused väljaastumiseks.

Korrake luurpatrulli ülesanne? Reamees — 1! . . . . . (vastus).
Meie jao ülesanne? Reamees — 3! . . . . . (vastus).
Leppemärgid? Reamees — 7! jne.

⁴⁾ Tunnussõna on tarvilik virgatsile, kes läheb teatisega patüli juurde, luurajate omavaheisel kokkupuutel jne.

Kontrollinud ja selgitanud veel patrulliülema poolt antud käsku, teeb jaoülem täiendavad korraldused. Käsu andmise ajal on jago paigutatud varjatult, kuid nii, et eesolev maastik on näha (vt. joonis lk. 33).

1. Piiluriteks ette rm. rm. 1 ja 2. Rm. 2 liigub vasakul. Aluspiilur rm. 1. Suund — piki „K” talu teed. Vaadates läbi eesolevad küngad ja „K” talu. Kui vastast seal ei ole, anda leppemärk „edasi”.

2. Piilkonna südamik liigub eelpiilurite järel silmside kaugusel. Leppemärkide vastuvõtja ja vaatleja südamikus rm. 8.

Järgneb antud ülesannete kontroll.⁵⁾

„Piilurid edasi marss.”

V.

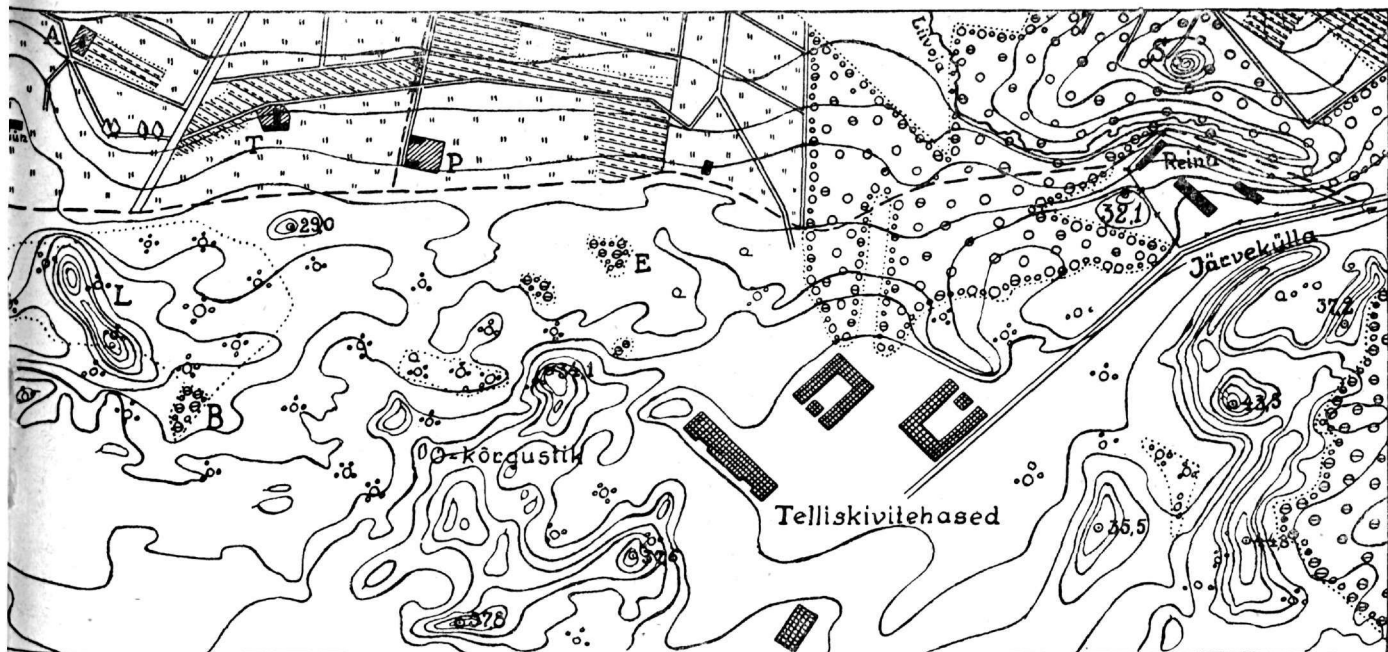
Täitmine.

Piilurid alustavad liikumist talu „K” suunas kell 0835, varjudes liikumisel kõikide võimalikkude esemetega, meeles pidades, et piilur peab kõike nägema, aga ise jääma nägematuks. Lahtise maastiku tõttu vahe piilurite vahel umbes 30 m.

Piilurite jõudes künka „d” juurde annab aluspiilur, olles ise künka varjus, leppemärgi südamiku „edasi”, kuna teine piilur

⁵⁾ Välisliteratuuris võib sageli leida nõuet asetäitjate määramiseks, kuid SM § 14 ja § 101 põhjal meil seda vaja ei ole. Erandiks on välisolukorra juhtum, kui alaline ülem viiakse välja rivist.

lur jätkab vaatlust vastase suunas. Selle järele jätkavad piilurid liikumist talu „K“ suunas viimase läbivaatamiseks. Piilkonna südamik ületab lagendiku. Talu „K“ vaadatakse läbi järgmiselt:

Piilurid enne talule lähenemist vaatlevad lähemast vaatluskohast teraselt talu ümbrust, aiaääri ja hoovi, kas ei peitu seal vastast. Üks piilur jääb siis vaatluskohale püss laskevalmis ja teine (aluspiilur) hiilib majale juurde nõnda, et teda maja aknast näha ei ole. Jõudes aia või plangu juurde, jääb ta kuulutama ja vaatlema, kas pole inimesi liikumas. Kui õues on inimesi, käsib need tulla enese juurde ja saab neilt teada, kas vastast on ümbruses. Vastase maal ei tule elanikke uskuda ja tuleb jätta üks neist pantvangiks, kuni maja läbi vaadatud. Kui õues on vaikne, annab vanem piilur vaatlejale märku järeletulemiseks. Piilur, jõudes vanema piiluri juurde, jääb püss laskevalmis vaatlema ja peab silmas maja ust. Vastase väljudes piilurid hävitavad ta tulega, kuna üksiku vastase aga vangistavad.

Vanem piilur hiilib nüüd maja juurde ja mütsi peast võttes ning käsigranaati viskevalmis hoides vaatab läbi akna, kas vastast on majas. Vastast märgates viskab piilur läbi akna käsigranaadi ja vangistab need, kes majast väljuvad. Selleks ajaks hüppab ka teine piilur esimesele abiks. Julgus ja külmaverelisus on siin piilurite

tähtsaim omadus. Kui aga vastast ei ole, siis läheb üks piilur püssi laskevalmis hoides majja, kuulab üle maja elanikud ja vaatab maja läbi. Sel ajal, kui üks või rohkem piilureid majja läheb, peab tingimata üks välja vahti jääma. On maja ja kõrvalhooned läbi vaadatud, annab piilur leppemärgi „edasi“.⁶⁾

Pärast „K“ talu läbivaatamist annab pilkül leppemärgi „seis“. Südamik asub sel ajal künkast „d“ 100 m idas küngaste taga. Pilkül näeb, et maastik eel läheb kinniseks ja et 2 piilurit ei suuda enam maastikku läbi vaadata, seepärast teeb järgmise korralduse:

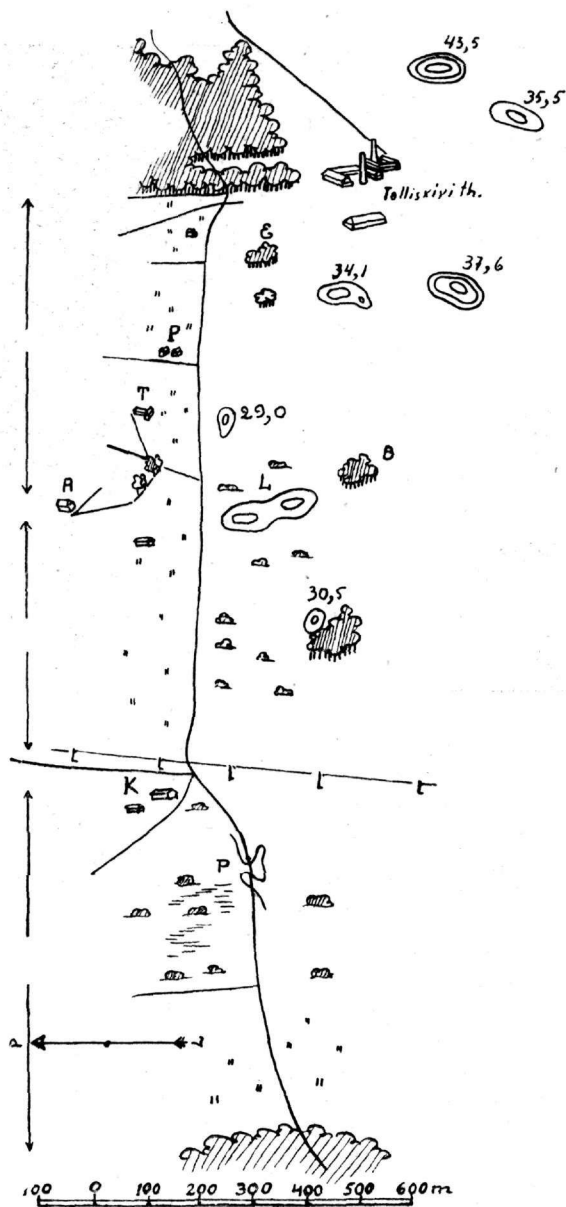
„Rm. rm. 3 ja 4 piiluriteks ette paremale. Rm. 3 liigub vasakul ja peab sidet rm. 1-ga. Vaadata läbi eelolev mets ahelikus silmside kaugusel. „Edasi marss“.

Nr. 3 ja 4, jõudnud nr. 1 jooele — annab pilkül leppemärgi edasilikumiseks.

Piilurid hõredas ahelikus läbistavad võsa „M“, kuna piilkonna südamik järgneb varjatult tee suunas silmside kaugusel.

Liikunud edasi jõuavad rm. rm. 1 ja 2 kõrgustiku „L“ läänelängule. Rm. 2 vaatab kõrg. loodenurgal olevast pöösast ida suunas, otsides järgmist eset, kuhu hiilida edasi ja kust toimetada vaatlust. Rm. 1 lii-

⁶⁾ Käesolev maja läbivaatamise kirjeldus on toodud tegevuse selgitamiseks, mida terviklikult noortele demonstreerida ei saa, kuid seda selgitatakse kõnes pealtvaatajale.

2. l.-jao liikumissuuna visand.

gub längu taga, et mööduda kõrgustikust lõuna poolt. Kõrgustiku harjale ei lähe kumbki.

Korraga märkab rm. 2 kõrg. 29,0 juures kahtlast liikumist. Kohe teatab sellest rm. 1-le leppemärgiga. Edaspidise jälgimise juures märgatakse seal kaks vastase vaatlejat. Piilurid ei ava tuld, sest nad ei taha avaldada enda asukohta ja teisalt on tarvis hiilida varjatult juurde ja vastane vangistada, et saada andmeid. Rm. 1 teatab vastasest kohe leppemärgiga pilkülile. Pilkül liigub ette, kuna rm. rm. 1 ja 2 jätkavad vaatlemist. Rm. rm. 3 ja 4 jätkavad

varjatult liikumist ida suunas ja jõudsid „L“ lõunapoolse tipu taha. Pilkül teeb korralduse, et 3 ja 4 hiiliks varjatult edasi ja katsuksid vastasest mööda minna lõuna poolt, et vastast vangistada, kuna 1 ja 2 jälgivad vastast, olles valmis edasi liikuma otsesuunas. Rm. rm. 3 ja 4, jõudes metsatukka „B“, märkasid vastase vaatlejad nende liikumist. Vastane lasi mõne paugu piilurite 3 ja 4 suunas, jooksis kiiresti ida suunas ja kadus varsti metsatukka „E“ varju.

Piilurid jätkasid liikumist ida suunas. Piilurid 1 ja 2, ületades kõrg. 29,0, leidsid seal ühe vastase seljakoti, mis kiirel lahkumisel maha jäänud. Seljakotis leidis üks isiklik kiri, millel oli järgmine aadress:

Reamees R. Siversile, tegev sõjavägi, 46. jal.-polk, 6. rood.

Piilur nr. 1 kutsus välja pilkülü ja andis seljakoti viimasele edasi. Pilkül ei osanud kirjas tarvitatud keelt. Esimese kokkupuutumise kohta vastasega saatis pilkül oma abiga patrulli ülemale järgmise suulise teate:

Kell 0925 märkasid piilurid kõrg. 29,0 kahte vastase jalaväelast, kes lasid mõne paugu meie suunas ja jooksid Liivoja metsa. Jätkan ülesande täitmist. Lisa kõrg. 29,0 leitud seljakott ja kiri.

Piilkond jätkas liikumist. Piilurid nr. 1 ja 2 vaatasid läbi talud „T“ ja „P“, analoogiliselt talu „K“, kuna nr. 3 ja 4 suundusid kõrg. „O“ suunas, nr. 3 kõrg. põhjalängule ja nr. 4 kõrg. lõunalängule. Nr. 4, jõudnud kõrg. 37,6, roomas ettevaatlikult ühe põõsa varjus edasi, et vaadelda põõsast varjatult eesolevat maastikku. Jõudnud heita pilgu Telliskivi tehaste suunas märkas piilur lõunapoolsest majast umbes 200 m ida pool kolme vastase sõdurit liikumas kõrg. „O“ lõunalängu suunas. Piilur tõmbus ettevaatlikult tagasi längu varju, andis leppemärgi „seal vastane“ ja hiilis kiiresti ja ettevaatlikult kõrg. „O“ põhjalängul asuva piilur nr. 3 juurde. Pilkül oli seal juba ees ja jälgides vastase sõdurite liikumist käskis piilkonnal liikuda kõrg. „O“ varjus märkamatuks Liivoja metsa suunas. Ühtlasi kutsus pilkül oma juurde rm. nr. 5 ja andis edasi järgmise suulise korralduse:

„Minge tagasi tulnud teed kuni kohtamiseni patrulli ülemaga ja teatage viimasele, et 3 vastase sõdurit liiguvad Telliskivi tehaste lõunapoolsete majade juures lääne suunas. Piilkond liigub põhjapoolse Liivoja metsa, lastes vastase sõdurid mööda.“

Korrake! Nr. 5 kordas saadud käsu:

„Ülesande täitmisele marss, marss.“

Piilkond liigub edasi Liivoja metsa.

Piilurid 1 ja 2 vaatavad läbi Liivoja süvendi. Nr. 1 liigub vasakul kaldal ja nr. 2 liigub paremal kaldal. Nr. 3 ja 4 mööduvad kõrg. 32,1 lõunast piki metsaserva kõrg. 37,2 suunas. Et 4 piilurit ei suuda metsa läbi vaadata, saadab pilkül nr. 6 veel lisaks vasakule, kes liigub metsaserva mööda kõrg. „S“ suunas. Metsas liikudes piilurid teostavad vaatlust ka ülesse, et avastada puude otsa peitunud vastase luurajaid. Piilurid nr. 3 ja 4, jõudnud välja metsaservale teekäänaku juures, märkasid kõrg. 43,5 põhjapool oleval sõrmekujulisel künkal vastase sõdureid kaevumas. Nr. 3 teatas sellest leppemärgiga pilkülile. Piilurid jätkasid vastase tegevuse vaatlemist. Nr. 1 ja 2, asunud Reinu talu läbivaatamisele, sattusid vastase püssitule alla teeristi rajoonist, mis Reinu talust 100 m idas. Piilurid tõmbusid tagasi talu majade varju, jätkates vaatlust.

Piilur nr. 6 jõudis välja metsaservale 150 m idapool kõrg. „S“, kust märkas vastase kaevumist Reinu teeristi rajoonis.

Pilkül, saanud vastavad andmed ja jälgides isiklikult vastase tegevust kõrg. 32,1 rajoonist, otsustas teha katsed vastasest möödumiseks. Selleks tegi ta järgmised korraldused: rm. nr. 7 liikuda kõrg. „S“ suunas metsaservale rm. nr. 6 juurde ja katsuda viimasega koos vasakult üle heinamaa edasi liikuda Järveküla suunas. Vanem rm. 6. Rm. nr. 8 ja 9 liikuda paremalt võsa mööda kõrg. 44,8 suunas, katsudes kindlaks teha vastase asetust paremal. Vanem rm. 9. Varsti pärast piilurite lahkumist kuulis pilkül laskmist vasakul tiival püssidest ja paremal tiival nii püssidest kui ka kuulipildujast. Laskmist oli kuulda ka naabripilkkondade tegevussuundades. Veidi hiljem tuli teade, et edasimineku katsed on ebaõnnestunud vastase pideva asetuse tõttu. Selle järele kirjutas pilkül patrulli ülemale järgmise teate:

Meeskonna paigutus pilkkonna ülesande andmisel.

Kellele: ltn. K-le.

Kuhu: Mäeküla teele.

Nr. 2. 10. 01. 37. a. kell 1020.

Lähtekoht: Reinu talu rajoonist.

Vastase pidev asetuse on kindlaks tehtud kõrg. 44,8, kõrg. 43,5 ja Reinu talu teeristi joonel, kus märgata vastase kaevumist. Kõrg. 43,5 rajoonis on üks vastase kk. Jätkan vaatluse toimetamist.

A. Kõva, n.a.o.

2. Kogumine arutluspunkti. Pärast teadaande kirjutamist annab õppuse juhataja õppuse lõpetamise ja kogumise signaali, mille järele kõik teotsejad kiiresti kogunevad Reinu talu rajooni, kus jaoulem kontrollib teotsejate relvi ja varustust; pärast seda liiguvad kõik õppusest osavõtjad rivis kõrg. 43,5, kus teostub õppuse kokkuvõtte, saavutatud tagajärgede ja õpiste äramärkimine.

VI.

Kokkuvõtte.?)

Tänase näitliku õppusega teile demonstreeriti tervikuline pilt luurpilkkonna tegevusest maastiku läbivaatamisel, sidepidamisel ja vastase jälgimisel.

Piilur luurel peab vastast märkama, olles ise vastasele nägematu, nagu nägite piilurite tegevuse juures kõrg. „L“. Mida kaugemalt ja kiiremalt vastast märgata, seda kasulik. Et jääda ise nägematuks, tuleb kasutada enda liikumise varjamiseks otstarbekohaselt ja meisterlikult maastikku ja kõiki võimalikke varjamise ja moondamise abinõusid. Õppuse ajal juhiti teie tähelepanu piilurite liikumisele ja nagu nägite ei liikunud piilurid kunagi üle küngaste, vaid hiilisid edasi mööda lohke ja varjatud kohti. Maastiku ja esemete läbivaatamisel peab saavutama suure kiiruse ja seda tuleb teha osavalt. Seda nägite nii maja, metsa, kõrgustiku, oru jne. läbivaatamisel.

7) Näitliku õppuse juures, mis on juba eriti ette valmistatud ja teostatatakse kaadri poolt, ei saa erilisi suuri puudusi ette tulla ja neid ka kokkuvõttes ei mainita. Tuleb võtta, et näitlik õppus viiakse läbi võimalikult ideaalselt või lähedaselt sellele. Õppuse üksikasjade kohta antakse selgitusi õppuse kestel.

Piilkonna edukal tegevusel on tarvilik kindel ja hea koostöö piilurite omavahel kui ka piilurite ja südamikute vahel. Et töötada koos ja abistada üht-teist parajal momendil, on tarvis terast tähelepanu, head sidet ja leppemärkide kasutamise oskust. Seda nägite vastasega kokkupuutumisel kõrg. 29,0 ja kõrgustikul „O“. Järgmistel tundidel õpetatakse teile praktiliselt kõiki täna näidatud tegevusi, milliseid tuleb teostada luurel piilkonna koosseisus.

VII.

Metoodilisi küsimusi.

Käesolev näiteõppus on organiseeritud ja ette valmistatud kaadriga luurpiilkonna töö demonstreerimiseks pataljoni noortele. Õppus tuleb enne paar korda läbi mängida, et kõike üksikasjadeni ja peensusteni läbi arutada võimalikkude vigade ja vääratuste vältimiseks. Sellega on võimalik anda noortele pilt eeskujulikust teotsemisest. Tuleb meeles pidada, et nägemismeelega saavutatakse alati kõige parem ettekujutus tegevuse viisist ja eesmärgist. Kõnelused aitavad vaid süvendada nähtut.

Noortele on vähem tähtis jao juhtimise küsimus, vaid peamine rõhk tuleb panna piilurite ja üksikvõitlejate õigele ja eeskujulikule tegevusele maastiku läbi vaatamisel, varjumisel, sidepidamisel, vastase jälgimisel jne.

Et õppusele anda elavust ja teda viia lähedale reaololudele, tuleb kasutada vastast. Vastaspool tuleb ka vastavalt ülesandele ette valmistada, vastasel korral ajab ta õppuse segi ja ei ole võimalik näidata seda, mida soovitakse.

Õppuse juhataja juhivad teotsejate kui ka vastaspoole tegevust (vastase tegevus sünnib varem kokkulepitud kava alusel kui ka leppemärkidega antud juhiste kohaselt).

Näitlik õppus on soovitav läbi viia kat-

kestamatult, et saada tervikulist pilti taktikaliselt. Teine olukord on õpilaste harjutustel.

Järgmisel õppusel, kus õpilased teotsevad esimest korda jao koosseisus, tuleb ette väga palju vigu, mida on tarvis kohe parandada, sest õppuse lõppedes teoreetilise arutluse juures ei saa õpilased vigadest enam nii hästi aru kui kohapeal.

Taktikalisel väljaõppel tuleb juhi tegevust vaadelda kahelt seisukohalt, või seda mõjutavad kaks tegurit:

1. taktikaline olukord — kus on tähtis juhtimise oskus ja kus hinnatakse juhti;
2. õpetamise meetodika — kus hinnatakse juhti kui õpetajat.

Taktikaline olukord nõuab moondamist ja teotsemist laiali, kuid sel juhul ei saa üks juht laiali olevat meeskonda õpetada. Õpetaja ei õpeta ühte meest — vaid kõiki, siis tuleb leida moodus, et kõik kuuleksid, mida ühele õpetatakse. Taktikalise väljaõppe algul tuleb peaarõhk panna õpetamisele, kuid ka taktikaline olukord ei tohi kannatada.

Et taktikalisel õppusel teostada õpetusse puutuvaid küsimusi, selleks õppuse juhataja katkestab vastava signaaliga taktikalise olukorra ja kogub marss-marss tempos teotsejad oma juurde kokku, kus selgitab vead. Pärast seda asuvad teotsejad marss-marss tempos halvasti sooritatud õppuse faasi lähetekohale ja tegevus jätkub vastava signaaliga antud juhiste kohaselt. Algul võib taktikalist õppust katkestada nii tihti kui see on õpetamiseks vajalik; õppekursuse lõpu- poole tuleb vigu ette vähem ja siis pole soovitatav õppust katkestada, vead tuuakse ette õppuse lõpul, seega saab anda õppusega taktikalise terviku.

Tegevuse kordaminek oleneb meeskonna väljaõppest, alluvate juhtide tegevusest ja õppuse juhi kogemustest ja oskustest juhtimisel ja õpetamisel.

E. M.

Linnuste osa Muinas-Eesti ühiskonnas.

Eerik Laid.

Sissejuhatuseks.

Eesti muinaslinnad ning nende uurimine on saanud viimasel ajal kasvava tähelepanu osaliseks. Möödunud suvel teostati esmakordselt laiemaulatuslikke teaduslikke kaevamisi muistseil linnuseil ning üle kogu maa seisis linnuste tähistamine III Võidupüha kavas. Metsatihnikuis ning lagendike valitsevail mäeharjul tõusid esmakordselt vardasse rahvuslipud, ühendades sümbolisel viisil muistse ja tänapäeva Eesti vabadus- ning arengutahte. Vallid ning kantsid, sajandeid olnud tummad tunnistajad maa saatusest, säilitanud traditsioonina põlvest põlve sagedasti ainult oma väärrika vana nime, on hakanud uuesti elama ning omal viisil osa võtma maa käekäigu, kõigepealt selle maa rahvustahte kujunemisest.

Omariiklusäegne muinasteaduslik uurimine on, tõsi-küll, juba algusest peale pühendanud lähemat tähelepanu muistsetele linnustele. Kuid kodumaa antikvaarilis-topograafilise materjali suurelt osalt olles veel kontrollimata, oli töö algul paratamatult enam registreerivat ning süstematiseerivat laadi. Nüüd, kus esialgne materjal on kogutud ning korraldatud,¹⁾ on järgnevatks ülesandeks linnuste eneste, nende ehituslikkude üksikasjade ning nende omaaegse ühiskondliku osatähtsuse selgitamine lähemate detaile uurimiste, kõigepealt välja-kaevamiste kaudu.

Kahtlemata nõuavad need üksikasjalikud uurimised pikemat aega. Kõigi, või ka suurema osa, Eesti muinaslinnade lähem uurimine on vaevalt ühe uurijapõlve kaudu teostatavgi. Teiselt poolt viib aga iga küsimuse käsitletu ning uurimismaterjali lisanudumise meid lõppsihile, Eesti muinaslinnade kultuurajaloolise osa selgitamisele, mõnevõrra lähemale. Juba praegunegi aineistik, antikvaarilis-topograafiline arhiivmaterjal, teated varasajaloolisest allikast ning kõigepealt prof. H. M o o r a, mag. R. I n d r e k o ja mag. M. S c h m i e d e h e l m'i uued kaevamistulemused,²⁾ lubavad teha teatavaid järeldusi Muinas-Eesti linnuste ühiskondlikust tähendusest.

Linnuste arv ja levik.

Muinaslinnu tuntakse praegu Eestis 142, neist 107 kindlat.³⁾ Edaspidises käsitluses me arvestame ainult kindlaid linnuseid,

nagu nende levik on näidatud kaardil joonisel nr. 1. Me paneme tähele, kuidas linnuste levik pole ühtlane üle kogu maa; kohati, näiteks Saaremaal, Läänemaal, Lääne-Virumaal, põhjapoolsel Võrumaal ning Tartumaal, leidub linnuseid võrdlemisi tihedalt, sagedasti koguni lähestikku koos, kuna Pärnumaal, suures osas Järvamaast, idapoolsel Virumaal ning Loode-Eesti rannikul koos Hiiumaaga need kas puuduvad täiesti, või esinevad suhteliselt harvalt. Selline muistsete linnuste ebaühtlane levik sõltub kõigepealt Muinas-Eesti asetuse samasuguselt ebaühtlaselt levikust. Linnused, millede ehitamine ning korrahoid nõudis küllalt suurt kulu, võisid ju tekkida ainult tihedamalt asustatud, jõukamaisse keskusis. Ehkki muistsed linnused, nagu seda nüüd teame veel paremini kui varem, pole mitte kõik üheaegsed, vaid osa neist ulatub tõenäoliktult tagasi juba vanemassegi raua-aega, sajandesse pärast Kristuse sündimist, oli suur osa muinaslinnu nooremal raua-ajal (800—1227 p. Kr.) tõenäoliselt veel tarvitusel. Linnuste levikule Eestis on siis kõigepealt mõõduandev noorema raua-aja asustuse ulatus Eestis, kuid omakorda tihedamalt võime oodata linnuseid vanades asustuskeskustes, mis on olnud viljeluse ning asustuse all juba vanemast raua-ajast peale. Lähemal võrdlusel näemegi, et Eesti muinaslinnade levik suurelt osalt langeb ühte raua-aja asustuse levikuga Eestis.⁴⁾ Ehkki Saaremaa on oma paikse rahvastiku saanud nähtavasti alles keskmisest raua-ajast (400—800 p. Kr.) peale, on see nooremaks raua-ajaks, eriti oma soodsa geopolitilise

¹⁾ Võrdlemisi täielikke andmeid Eesti muinaslinnadest leidub aa. 1921—1927 üliõpilaste stipendiaatide poolt teostatud kodumaa antikvaarilis-topograafilis kirjeldusis, mis säilivad Tartu Ülikooli Arkeoloogia Kabinetis. Osalt nimetatud arhiivainestiku, osalt isiklikkude uurimiste põhjal, avaldas allakirjutanu 1923. a. trükis kokkuvõtte Eesti muinaslinnadest (E. L a i d, Eesti muinaslinnad. Tartu 1923). Hiljem on allakirjutanu seda kokkuvõtet täiendanud eri artiklina Ajaloolises Ajakirjas 1933, nr. 1.

²⁾ Võrdle R. I n d r e k o, M. S c h m i e d e h e l m'i ja H. M o o r a poolt avaldatud kaevamisaruanded „ERK“ 1936, nr. 7/8.

³⁾ Kaks muistsesse Lõuna-Sakalasse kuulunud muinaslinnust, mis praegu asetsevad Läti territooriumil, on kaardil joon. 1 ära märgitud.

⁴⁾ Võrdle vanema, keskmise ja noorema raua-aja leidude levikukaarte teoses: „Eesti Ajalugu“ I, joon. 49, 63, 71. Eesti Kirjanduse Selts, Tartu 1935.

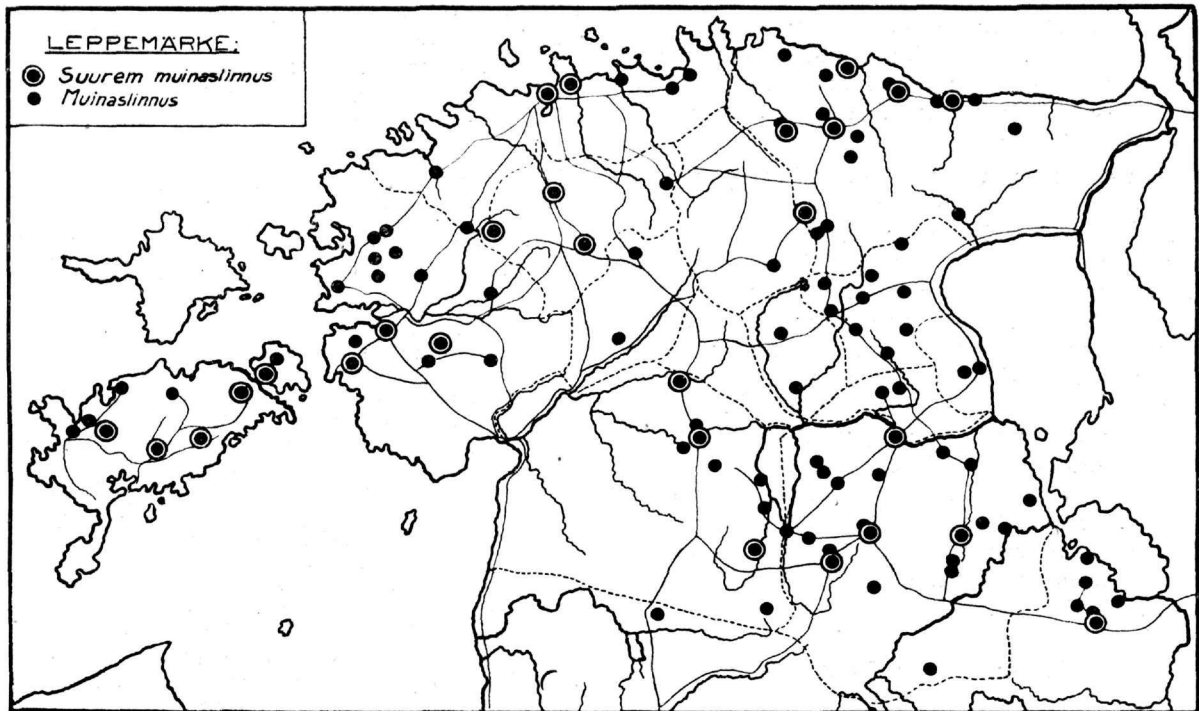
asendi tõttu, kujunenud üheks tihedamini asustatud ning jõukamaks maakonnaks Eestis, omades Taani Hindamisraamatu järele 3000 adramaad. Oma territoriaalse ulatuse kohta on Saaremaal suhteliselt palju muinaslinna ning enamik neist on suuri (vrd. joon. 1). Ka Virumaa, mille läänepoolne osa on juba vanemast raua-ajast peale oma viljakate põldude tõttu tihedalt asustatud, omab Taani Hindamisraamatu järele 3000 adramaad. 27-e muinaslinnaga, neist 19 kindlat, on Virumaa Muinas-Eesti üks linnusterohkemaid maakondi. Samuti Ugandi ning Sakala, Muinas-Eesti suurimaid ning tihedamalt rahvastatud maakonnad, omavad suhteliselt palju, kohati tihedalt rühmituid muinaslinna. Alad, mida mainisime eelnevas linnusteväesena, praegune Pärnumaa, idapoolne Virumaa, Looke-Eesti rannik koos Hiiumaaga, olid, nagu näitavad muinasleidud ning ürikulised andmed, muinasaja lõpul ka veel tegelikult asustamata, või ainult hõredalt asustatud. Kuid peale asustuse ulatuse ning suhtelise tiheduse määras linnuste arvu ning tiheduse Muinas-Eesti mitmesugusis maaosis ka maastiku iseloom. Saaremaa tasasel ja juba muinasaja lõpul kaunis lagedal, metsavaesel⁵⁾ maal, olid suured inimkätetöö kaudu ehitatud maalinnad ainukeseks tõhusaks ning kindlaks varjupaigaks hädaohu korral. Ka

läänepoolne Virumaa oli põlluviljeluse tõttu suure osa oma looduslikust kaitsest, metsast, kaotanud ja seepärast osutusid siin, samuti nagu Saaremaalgi, suuremate, osalt kunstlikult ehitatud linnuste püstitamine paratamatuks. Läänemaal seevastu, kus rahvastik nooremal raua-ajal oli veel suhteliselt hõre ning põllu- ja alemaade kõrval leidis rohkesti kaitsevaid metsi, olid linnused, ehkki arvukad, enamasti väheldased. Praeguse Pärnumaa, idapoolse Virumaa, ja osaliselt soise ning metsarikka Kesk-Eesti (Pärnujõe ülemjooks, ka praegused Pilistvere, osalt Põltsamaa ning Kursi kihelkonnad) võrreldes hõre asustus ei vajanud endale kulukaid linnuseid, kui vaenlase lähenedes võidi end peita eemal käidavatest teedest „metsa pimedatesse pelgupaikadesse“, nagu ütleb Läti Henriku kroonika, või ajutiseks põgeneda soo- ja rabasaartele.⁶⁾

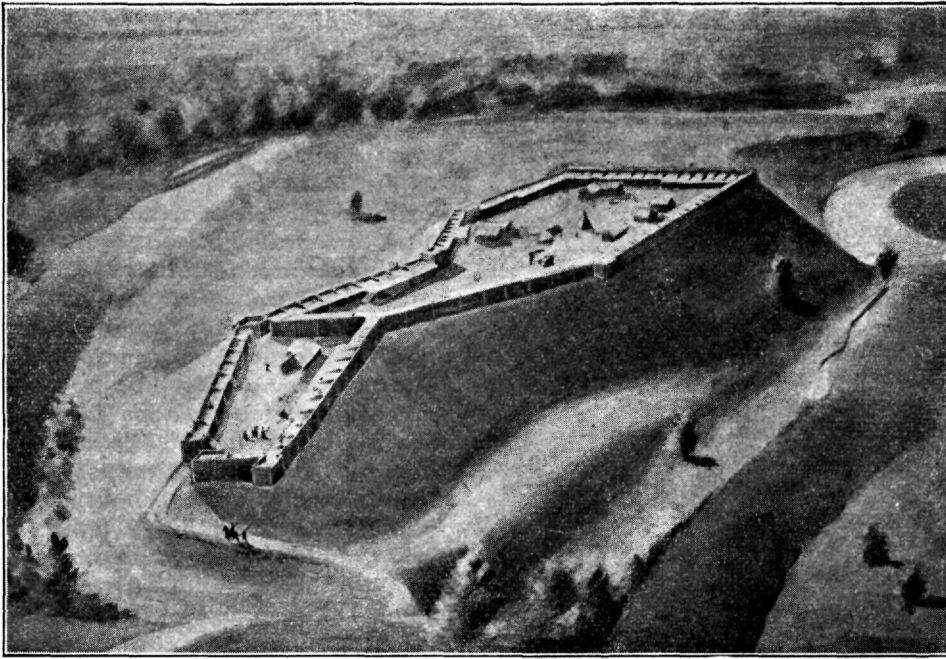
Kuid veel kolmaski tegur on ilmselt mõjutamas Eesti muinaslinnade levikut, nimelt maa kaitsetarvidus. Välisrüüaohu seisukohalt enam eksponeeritud ääremaad omavad üldiselt enam, paremini välja ehitatud ning suuremaid linnuseid,

⁵⁾ Võrdle kaarti „Eesti Ajalugu“ I, joon. 73.

⁶⁾ Võrdle lähemalt: E. L a i d, Kodumaa muistsed pelgupaigad. Akadeemilise Ajaloo-Seltsi Toimetused I. Tartu 1925.

Joon. 1. Eesti kindlate muinaslinnade levik. ....muistsete maakondade piir; — tee. (Piirid ja teed dr. P. Johanseni ja prof. H. Moora järgi.)

Joon. 2. Iru linnuse rekonstruktsioonikatse. (O. Kangilaski järgi.)

kui eelmiste poolt piiratud ning kaitstud sise-
semaakonnad. Parimaks näiteks selles
suhtes on muistne Järvamaa. Oma lõuna-
poolses osas tihedalt asustatud ning jõukas
maakond, omades Taani Hindamisraamatu
järele 2000 adramaad, ei tunne meie selles
praegu rohkem kui ühe kindla muinaslinna.
Ehkki see arv mittekindlate linnuste kulul
edaspidi mõnevõrra võib kasvada, jääb
muistne Järvamaa, nagu selle vähemad
naaberkonnad Alempois ning Nurmekundi,
ikkagi võrreldes linnustevaeseks. See on
seletatav ainult nende maakondade suhte-
lise kaitstusega suuremate, aktiivsemate
ning linnuste poolest paremini varustatud
maakondade keskel. Läti Henrikki kaas-
aeglase iseloomustab järvalasi „lihtsa-
meelsemaiks“ ning „alandlikumaiks“ muist-
eestlasist, ehkki ta samu iseloomuomadusi
omistab ka virulasile.

Ei näi samuti olevat juhuslik, et Ida-Ees-
tis, joonelt Võrtsjärv—Põltsamaa—Koeru—
Tapa—Käsmu idamaal, alal mis on tundu-
valt vähem ülejäänud läänepoolset, asetseb
enam kui pool, nimelt 56 kindlat linnust. Ühelt
poolt on Ida-Eesti, millesse praeguse jao-
tuse järele kuuluvad Virumaa, osa Järva-
maad, Tartumaa, Võrumaa ning osad Val-
ga- ja Viljandimaast, saanud üldiselt varem
oma paiksa asustuse, kui maa läänepool⁷⁾
ning seetõttu on linnuste ehitamise tradit-
sioon siin võib-olla vanem. Teiselt poolt

tingisid linnuste rikkuse Ida-Eestis noore-
mal raua-ajal nähtavasti ka maa kaitsehu-
vid. Meie teame, kuidas kogu muistse ise-
seisvuseaja kestes, enne sakslaste tulekut
Läänemere ruumi, olid Eesti tähtsamaks
ning aktiivsemaks välisvaenlaseks venela-
sed, Novgorodi ja Pihkva vürstiriigid.
Venelaste ekspansioon läänesihis on XI saj.
alates olnud pidev ning nende katsed, kuigi
tagajärjetud, maad vallutada on olnud ula-
tuslikud ning korduvad. 1030. a. vallutavad
venelased ajutiseks Tartu, 1054. a. võtavad
ette suurema sõjakäigu Eestisse, tungides
kuni Keava linnuseni Harjumaal. 1116. a.
vallutavad novgorodlased koos pihkvalas-
tega Otepää. 1132. a. tungivad novgorod-
lased Vaigasse, kust on sunnitud suurte
kaotustega taganema. Nii 1134. a. kui
1191. a. vallutavad venelased uuesti ajuti-
seks Tartu.

Meie lõunapoolsed naabrid, letgallased
ja liivlased ongi XIII sajandiks minetanud
suure osa oma poliitilisest iseseisvusest ning
allunud, ühed Pihkvale, teised Polotskile.

Pole siis ime, kui selle idast pidevalt äh-
vardava hädaohu vastu tekkis muistisel Vi-
rumaal, Vaigas, Jogentaganas ja Ugandis
tihe ning tugev linnuste kaitsevall, millest
vaenlane ei suutnudki lõplikult läbi murda.

Idapiiri kindlustamine oli kahtlemata
üks aktuaalsemaid ning ulatuslikumaid
ülesandeid noorema raua-aja Eesti kaitse-
küsimumustes. Maa lõunapiir vastu letgallasi
ja liivlasi polnud seevõrra hädaohtlik,

⁷⁾ Võrdle: „Eesti Ajalugu“ I, lk. 94 j.j. ning
joon. 49.

sest sõjaliselt olid eestlased, nagu seda väidab ka Läti Henrik, oma lõunanaabritest üle. Kuid just lõunapiiri suhteline kindlustamatus (võrdle näiteks linnuste peagu täieline puudumine Lõuna-Ugandis vastu lätlaste asumisala) saigi, uue sõjalise ning poliitilise teguri, sakslaste, ilmudes Läänemere ruumi, meie esivanemaile saatuslikuks. Olnuks Lõuna-Sakala ning Ugandi muistse Vabadusvõitluse ajal varustatud tugeva linnuste kaitsevõõga, mis vastu oleks võtnud ja peatanud vaenlaste esimesed rünnakud, ilma et need oleksid pääsnud tagalat laastama, nagu see tegelikult sündis a.a. 1208—1212 vahel, olnuks võib-olla ka muistse Vabadusvõitluse tulemused teised. Hädasohtlik polnud muistse Vabadusvõitluse algperioodil mitte seevõrra üksikute eesti linnuste langemine, kui suhteliselt kaitseta lõunapiiri tõttu vaenlase röövkäikude ulatumine kaugele sisemaale ning sellest sündiv majanduslik ja moraalne kahju.

Lääne- ja põhjapiir, vastu noorema rauaaja esimesel poolel veel aktiivseid ning sõjakaid skandinaavlasti, oli muistises Eestis paremini kaitstud. Nagu mäletame eelnevalt, oli nii Saaremaa, Läänemaa kui ka Rävälä rannik kaetud suhteliselt tugevate linnuste võõga. Teiselt poolt polnud noorema raua-aja teisel poolel (XI, XII saj.) põhja ning lääne piiri kaitse enam nii tähtis, kuna skandinaavlastel tol ajal, mitmest sisepoliitilisest tegurist takistatud, võrdlemisi vähe välispoole sihitud aktiivsust ilmutasid. Suurema sündiva hädasohtu puudumisel, jäi siis ka Lääne-Eesti linnuste arv noorema raua-aja lõpuks Ida-Eesti omast maha, olenemata sellest, et maa läänepool nii territoriaalselt kui ka rahvastiku arvu poolest ülekaalus oli.

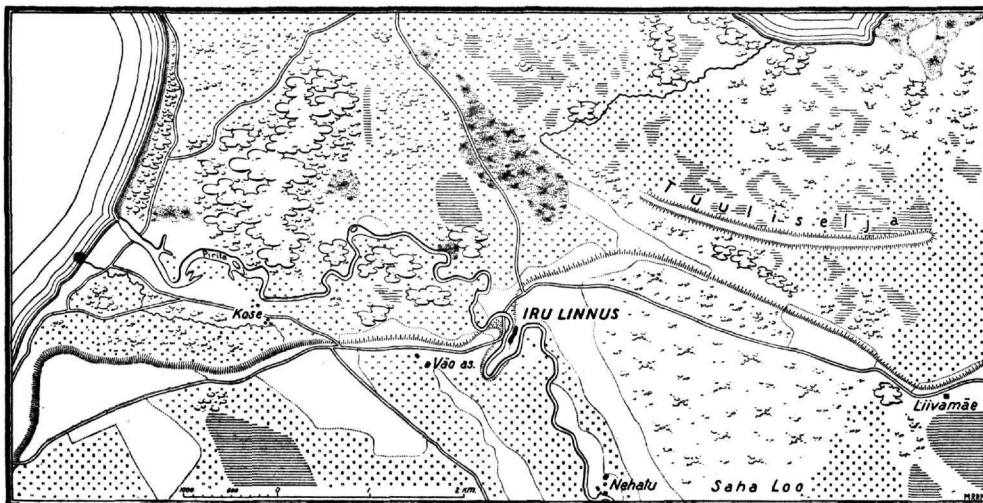
Mil määral strateegilised kaalutlused on mõjutanud linnuste üldlevikut, selgub edaspidi, kodumaa asustusajaloo kui ka linnuste uurimise jätkudes, vast lähemalt.

Linnuste asend.

Kindlasti suuremal määral kui üldleviku puhul, on strateegilised kaalutlused olnud mõõduandvad iga üksiku linnuse lähema asukoha valikul. Linnuse asukohta, nagu võime kergesti veenduda vastaval topograafilisel kaardil, on enamasti püütud nii valida, et see oleks juba looduslikult võimalikult kaitstud, asudes kas vee (Iru linnamägi, Hageri Lohu Jaanilinn) või soo (Kuusalu Linnapao, Lüganduse Alulinn) ümbritsetult (vrd. joon. 3), ümbruskonnast eraldatud üksikul kingul (Otepää Linnamägi, Suure-Jaani Lõhavere Linnamägi; vrd. joon. nr. 4), kahe oru või järsandiku vahelisel neemel (Kuusalu Muuksi Linnamägi, Nõo Aru Erumäe kants) või mäeseljandikul. Üksikuil juhtudel on looduslikult kaitstud sobiva asukoha leidmiseks linnus viidud koguni veidi eemale seda kasutatavast asustusrajoonist. Nii näiteks asetseb Mihkli Soontagana maalinn küladest eemal oleval soosaarel, Saaremaal Kärila Lihulinn on ehitatud asustamata soise ala keskele.

Linnuste otstarve.

Muinas-Eesti linnused olid oma otstarbe poolest eelkõige kindlustatud varjupaigad ümberolevatele külile sõjahädasohtu puhul, samuti nagu seda osaliselt olid oma ümbruskonnale ka keskajaks linnad ning lossid. Kuid tarve kindlustatud varjupaikade järele oli muinasajal, olenedes tolleaaja sõjapidamisviiside mõnedest iseäraldustest,

Joon. 3. Iru linnuse asetusplaan. (R. Indreko järgi.)

kindlasti üldiselt suurem. Kui uuema aja sõdades otseseks vaenlaseks peetakse eestkätt relvastatud jõude, laienes vaenlase mõiste muinasajal kallaletungiga aluseks langenud maa ka igale üksikelanikule. Üksikisiku julgeoleku võimaldas tol ajajärgul ainult kas varjusolek linnuses, või peitumine metsade pelgupaikadesse. Teiselt poolt ei kehtnud sõjad muinasajal, kandes enamasti saagi- ning rüütesõdade iseloomu, tavaliselt kaua. Kogudes väe, püüti võimalikult kiiresti tungida vaenlase territooriumile ning seda üllatada küldes. Kui see õnnestus, polnud laiali pillatud ning demoraliseeritud vaenlasest karta niipea vastupanu, teiselt poolt oli lootust suuremale saagile, kuna väärtuslikumat vara, relvi, riideid, ehteid, karja ei jõutud peita või viia varjule linnustesse. Oli aga vaenlane aegsasti hoiatatud ning tõmbunud tagasi linnustesse, tuli retk algusest peale pidada ebaõnnestunuks, sest linnuste vallutamiseks puudus vähemal

rüüteväljel jõud. Põletades ettejuhtuvaid küli, kimbutades metsisse peitupugenuid ning korjates kokku saagi riismed, taandus siis vaenlase rüütesalk jälle võimalikult kiiresti. Vähema vaenlase väe eest olid linnuses olijad kindlasti kaitstud. Kuid ka suuremate vägede puhul, mis maasse tungisid vallutuseesmärgiga, ning seetõttu püüsid kauemini paigal (venelaste korduvad üritused), olid linnused enamasti raskesti võidetavaks takistuseks, vähemalt pakkusid need kaitsjale palju soodsamaid võitlustingimusi kui ründajale.

Siiski oleks ekslik Muinas-Eesti linnuseid iseloomustada kui ainult ajutisi varjupaiku sõjahädadohu puhul, nagu seda, tõsi küll, on väidetud ka mitme naabermaa, näiteks Soome ja Rootsi, muinaslinnade tähtsamaks ülesandeks. Mitmed, järgnevas lähemalt kõne alla tulevad kaalutlused näitavad meile siiski, et muinaslinnade osa Muinas-Eesti ühiskonnas on olnud palju laialdasem. (Järgneb.)

Bibliograafia.

Nõukogude Vene ja Saksa ratsaväe lahingdoktriini võrdlus.

Saateks.

Möödunud aasta „Przeglad Kawaleryjski“ oktoobri- ja novembrikuu numbrites ilmus ülaloodud pealkirja all dipl. kolonel A. Praglowski huvitav uurimus.

Selles on arvestatud N. Vene ja Saksamaa kaasaegset jõulist relvastumist, sõjaväe uuestiloomist Saksamaal ja taktikalisi otsinguid eriti ratsaväe kasutamise alal, mispärast oleks käesoleva põhjalikuma uurimisega tutvunemine igati õigustatud.

Et pilt täielikum oleks, on minu poolt käesolevasse ka põimitud suurtes joontes Prantsuse ratsaväe praegune organisatsioon. Organisatsioon, milline kehtima algas 15. oktoobrist m. a. (Polska Zbrojna nr. 308 — 1936.).

F. J.

Sissejuhatus.

Võõrriikide sõjavägede määrustikkude ja instruksioonide uurimine on alati soovitatav ja tulutoov. See avardab lugeja silmaringi ja näitab talle piltlikult, kuidas ühed ja samad taktikalised küsimused, mitmeke-

sistes olukordades, teiste juures lahendamist leiavad.

Sellised uurimised, nende üle mõtlemine, aitavad kaasa enesekriitikale, tõstavad usku enese tegutsemise korral analoogiliste küsimuste lahendamisel — oma kasuks.

Eriti huvitav ja kasulik on aga naabrite taktika (aut. sõrendus) uurimine ja seda mitmel põhjusel. Esiteks seepärast, et naabrite keskelt võivad tulevikus võrsuda kas liitlased või vastased.

Käesoleva eesmärgiks pole mingisuguste saladuste avastamine ega ka vastavate oletuste tegemine.

On fakt, et omame ratsaväe ja see pole saladus kellegi ees. Ja seepärast ka käesoleva uurimuse üheks eesmärgiks on naabrite ratsaväe kasutamiseviiside uurimine. See uurimine on huvitav juba iseenesest ja selle jälgimine, ehkki kitsais raamides, aitab osaliselt rikastada oma ratsaväelaste teadmisi sellel alal. Küsimuse analüüsil on autor katsunud eemal hoiduda arvustusest, kuid siin-seal on esile toodud ka oma isiklik arvamus. Autori sooviks on, et käesolev töö oleks lugejaskonnale huvitav

ja kasulik. Meelega on välditud üksikasjade esiletoomist, vaid peardõhk on pandud tähtsamate põhimõtete valgustamisele.

I. N. Vene ja Saksa ratsaväe üldine iseloomustus.

A. N. Vene ratsavägi.

Et hästi aru saada ja hinnata praegust vene ratsaväge, peab tunnistama, et ratsavägi endises, tsaari sõjaväes oli üheks pearelvliigiks, mis omas hulga ilusaid lahingutraditsioone. Need traditsioonid säilitati ja omakorda veelgi suurendati neid Nõukogude ratsaväe poolt lahingutes aastatel 1918—1920. Vene ratsavägi tuli nendest võitlustest tagasi võidu oreooliga. Nii on ka kaasajaga Vene ratsaväe vastu säilinud teatav eesõigustus. Eesõigustus, mis on ühelt poolt põhjendatud selle relvliigi hädavajalikkusest ja teiselt poolt hulga ratsarühmade sugukondade olemasolust.

N. Vene armee juhatuse suhtub oma ratsaväesse suurima armastuse ja usaldusega. Ratsaväge peetakse suurel arvul. Tehakse suuri pingutusi, et seda relvliiki moderniseerida ja täiendada. Venelaste eesmärgiks on, et nende ratsavägi tulevikusõjas oleks igati lahinguvõimeline.

Kõrgema juhatuse alatine hoolitsemine on ka tulemusi andnud. Ratsavägi kui erirelvliik pole praegu mitte üksnes suurearvuline, vaid ka kaasaja nõuete kohaselt kõige vajaliku varustatud.

Ratsaväe suurema üksuse aluseks on nelja-rügemendiline diviis. Peale selle eksisteerivad veel kolme-rügemendilised iseseisvad ratsabrigaadid. Mõned suuremad üksused on koondatud organisatsiooniliselt ratsamassideks — ratsakorpusteks. Vene ratsavägi moodustab tervikus võimsa lahingumassi, mida ei pea mitte alahindama.

N. Vene on hoidnud oma ratsaväe ultra-motoriseerimise eest teataval kaugusel. Ratsaväe põhialuseks on jäänud ikkagi hobune. Et teha oma ratsaväge võimeliseks vastase motoriseeritud üksuste vastu, on vene ratsaväele suurel hulgal antud juurde soomusvastaseid võitlusrelvi. Peale kõige ka veel eri soomusosi.

Vene ratsaväe suurema üksuse lahinguvõimsus on tähelepanuvääriv. Ta on suuteline igasugust, oma jõule vastavat ülesannet iseseisvalt algama ja läbi viima.

Neljarügemendiline ratsadiviis, kui ratsaväe suure üksuse organisatsiooniline põhiüksus, koosneb:

- ülemast, staabist ja rikkalikust juhtimisaparaadist,
- 4 ratsarügemendist,
- kahedivisjonilisest ratsasuurtükiväerügemendist (üks divisjon 122 mm haubitsaid),
- motoriseeritud rügemendist: — kolm eskadroni tanke, üks eskadron soomusautosid ja tagavara-eskadron,
- side- ja pionerieskadronidest.

Ratsarügement omab:

- viis mõõgaeskadroni,
- rk eskadroni (5 rühma — 20 rk),
- ratsasuurtükiväe-rühma,
- rühma õhukaitse-kuulipildujaid autodel,
- side-pooleskadroni ja keemilise rühma.

Eskadron koosneb:

- ülemast ja juhtimise jaost,
- neljast rühmast (rühmas viis lüli),
- kk 8.

N. Vene sõjaväe juhtkonna vaade kaasaja ratsaväe ülesandele lahingus on ühine. Teda peetakse üheks pearelvliigiks, kes operatsiooni kestel lõppeesmärgi saavutamiseks teotseb kas koos teiste relvliikidega kogu operatsiooni vältel või iseseisvalt, täiendatuna teiste relvliikidega.

Märkimisväärseks vene ratsaväe teotsemisviisi iseloomustuseks on püüe iseseisvaks teotsemiseks kõikidel juhtimisastmetel, kuni eskadroni kaasa arvatud.

Vaidlusaluseks küsimuseks on aga jõudude terviku liikuvuse koordineerimine. Laialdasel, nõrga teedevõrguga maa-alal võib-olla kerkivad üles liikumise ja varustamise raskuste küsimused, millistele praegu, rahu ajal, on raske vastust leida.

N. Vene ratsaväe teotsemisviisid on eriti huvitavad. Nad on üldiselt tunnustatuist põhjalikult erinevad. N. Vene ratsaväe doktriiniks on esikohale surutud põhioõue järeleandmatuks, kategooriliseks, maksimaalseks aktiivsuseks. Iga juht peab otsima igasuguse lahingülesande lahendamist manöövri kaudu kiire liikuvusega (minu sõrendus). See ratsaväe aktiivsus on viidud nii kaugele, et isegi kaitse juures (välja arvatud püsiv kaitse) peab lahendust otsima löögiga või vasturünnakuga.

Teiseks iseloomustavaks ratsaväe taktika omaduseks on ratsalahingu (ratsarünnaku) alalhoiu nõue kuni rüge-

mendini kaasa arvatud. Vaatamata sellele, et igasuguse lahingtegevuse juures on mõjuvalt arvestatud ka tuletoetust, on ka külmale relvale ta põhiõigused alale jäetud. Mõnikord on antud talle isegi eesõigus tule suhtes. Ja viimane eesõigus-tatud seisukord on esmajoones maksev lahingu algades. Eriti aga kohtamislahingu olukorras. Eelvägi ei tohi kunagi kõhelda julges löögis ratsarivis siis, kui vähegi on garanteeritud ootamatus või tule ülekaal. Nende eelduste, ootamatuse ja tule ülekaalu juures vene ratsavägi peab (minu sõrendus) ründama ratsarivis.

B. Saksa ratsavägi.

Versailles' rahulepingu põhjal piirati 1919. a. saksa sõjaväe arvulist koosseisu 100 000 mehega. Selles 100 000-ses sõjaväes oli sakslastel 18 ratsarügementi. Viimastel aastatel see arv sulas 15-e peale kokku. Kaasajal, Saksa sõjaväe uuestisünni ja ülesehitamise ajastul pole saksa ratsaväge mainimisväärselt suurendatud. Arvestades ratsarügementide arvu ja võrreldes seda sõjaväe üldise suurusega, peab tunnista-ma, et sakslased sammuvad silmtorkavalt ratsaväe redutseerimise suunas, andes talle piiratud ja teisejärgu tähtsuse.

Põhjused selleks olid mitmesugused. Kõigepealt rahuleping. Kui aga paari-kolme aasta eest alati sõjaväge uuesti üles ehitama, nähti, et Lääne-Euroopas on riigid oma ratsaväge motoriseerimise kasuks vähendanud. Ka motoriseerimisest on sakslased nakatatud ja loevad motoriseeritud väeüksusi kõige liikuvamateks. Kuna aga see relvliik tuli luua täitsa uuesti, otsast peale, siis ka vist arvati, et kogu tähelepanu tuleb esialgu koondada selles suunas ja ülesehitamist alata sellest otsast peale. Sama suur, kui mitte veel suuremgi, tähelepanu on koondatud ka lennuväe ülesehitamisele. Nii sündiski, et Saksamaal on ratsaväe edasiarendamise küsimus praegu ülemineku ajajärgus. Kaasajal omab Saksamaa ligi paarkümmend ratsarügementi, kuid momendil pole mingeid eeldusi, mis vihjaks sellele, et ratsavägi saaks suurendatud.

Peab aga tunnistama, et vaatamata kõigele on saksa ratsavägi oma populaarsuse säilitanud. Eriti sagedasti võetakse sõna sõjakirjanduses selle relvliigi ratsionaalse kasutamise kasuks.

Vaatamata sellele, millises arvus sakslased tahavad tulevikus oma ratsaväge ülal pidada, eksisteerib praegune ratsavägi

puhtal kujul, s. t. tugenedes hobusele (minu sõrendus). Nagu N. Venes, nii ka Saksamaal uuritakse viise ja võimalusi ratsaväe kõvendamiseks selleks, et ta tulevikusõjas katse ajakohaselt läbi teeks. Sellest nõudest väljudes on suured ratsaväeüksused täiendatud soomusmootorosadega ja varustatud ratsarügementid võimsa ja küllaldase arvu soomusvastaste relvadega.

Saksa ratsadiviis on läbi elanud teatava evolutsiooni ja seda eriti viimasel ajal. Alul oli 3-brigaadiline ja 6-rügementiline diviis — kui organisatsiooniline põhiüksus. See oli võimas diviis, mis võrdus jõuliselt endisele prantsuse 6-rügementilisele ratsadiviisile. Kuid senine diviis vähendati viimasel ajal neljarügementiliseks. Diviisil 2 brigaadi.

Seesuguse diviisi koosseis on järgmine:

- Ülem ja staap.
- Lennu eskadrill — 6 lennukit.
- Eskadron soomusvastaseks võitluseks — 9 kahurit (kal. teadmata).
- Mootorratturite rühm.
- Kaks ratsabrigaadi à 2 rügementi igaüks.
- Motoriseeritud luureüksus:
  - a) kaks soomusautode kompanit,
  - b) mootorratturite kompani,
  - d) raskekompani.*)
- Motoriseeritud kütide pataljon või ratturite pataljon:

Suurtükivägi:

- Kaks ratsasuurtükiväe-divisjoni. Divisjonis 3 patareid.
- Motoriseeritud õhukaitsedivisjon.
- Motoriseeritud sideeskadron.
- Motoriseeritud tehnilised üksused.

Ratsarügement on natuke nõrgem kui N. Venes. Saksa ratsarügementi kuuluvad:

- Staap ja siderühm,
- 4 eskadroni à 3 rühma iga,
- Rk pooleskadroni (8 rk).
- Miinipildujate rühm.
- Pionerirühm.
- Soomusvastase võitluse rühm.

Ratsarügemendi tulejõud on nõrgem ja seda vist seepärast, et teda teha kergemaks ja painduvamaks. Kuna ratsadiviisil omab küllaldasel arvul tulevõitlusvahendeid, siis võimaldab see tulejõu igakordset suurendamist rügementides.

*

Võrreldes 4-rügementilist vene ja saksa ratsadiviisi, näeme, et nad mõlemad omavad peagu võrdse elav- ja tulejõu, kuna

*) Meie mõiste kohaselt saatekompani.

aga üksikute allüksuste jaotus tunduvalt erineb.

Eespool toodud jõudude võrdlus näitab meile seda miinimum jõudu, mida modern ratsaüksus peab oma, et olla võimeline võitlema analoogilise formatsiooniga. Saksa ratsaväe tegevuse põhiprintsiibid vastavad üldiselt ka neile tegevusviisidele, millised kasutamist leiavad Poola ratsaväes. Erinevus seisvat vahest selles, et Saksa määrustikud veel seni erilisel rõhutavad kaugeluure vajadust, kuid seda pidavat võtma teatava umbusaldusega. Praegused määrustikud (instruktsioonid) olevat pärit aegadest, kus Saksamaal puudus oma sõja-lennuvägi. Praegu võidavat täie teadvusega kinnitada, et ka Saksamaa arvestab oma ratsaväge kui üht pearelviiki.

Sakslaste kõikide lahingülesannete lahendus põhjeneb esijoones tule ratsionaalses kasutamises. Ratsaväe taktikalises tegevuses on sakslased palju tagasihoidlikumad kui venelased. Võitlus ratsarivis ja lõök terarelvaga on asetatud viimasele plaanile ja mängib episoodilist osa. Need episoodid on ette nähtud väikestele üksustele ja sedagi eriti soodsatel ja ootamatust tagavatel juhtudel.

Seevastu aga tulelöögid, eriti ootamatuse saavutamise korral, on eelistatud. Sakslaste arvates nad annavad igakord häid tulemusi.

D. Prantsuse ratsavägi.

Eestooduga oleme linnulennuliselt tutvunud N. Vene ja Saksamaa ratsaväe üldise iseloomustusega. Enne kui üle minna nimetatud ratsavägede tegevusviiside analüüsile, tutvume ka lühidalt Prantsuse ratsaväe organisatsiooniga. Just sel põhjusel, et motoriseerimine, n. ö. „ratsaväe peavaenlane“, on Prantsusmaal mandri Euroopa sõjavägedest kõige suuremal määral läbi viidud. Prantsuse ratsaväe üldjoonelise tutvumisega on meil kergem vahet teha ja võrdlusi ette võtta samas kõne all olevate ratsavägede suhtes. Kõigi nende kolme riigi ratsaväe organisatsiooni ja tegevusprintsiipide tundmaõppimine võimaldab ka meile teha teatavaid järeldusi.

Möödunud aasta 15. oktoobrist astus jõusse prantsuse ratsaväe uus organisatsioon. Organisatsioon puudutab ainult metropolis asuvat ratsaväge.

Prantsuse ratsaväes eksisteerib alates 15. oktoobrist m. a. suure ratsakoondise neli põhitüüpi ja nimelt:

a) ratsadiviisid,

b) mehhaniseeritud kerged diviisid,

d) spahhide brigaadid,

e) ratsaväe koondised.

Ratsadiviisid koosnevad staabist, kahest ratsabrigaadist, ratsadiviisi motoriseeritud osade juhtkonnast ja diviisi suur-tükiväest. Ratsabrigaadid — kahe-rügemen-dilised. Organisatsiooniliselt ei kuulu brigaadisse teiste relvliikide üksusi. Erinime-liste ratsarügementide kuulumine brigaadi-desse pole süstematiseeritud. Näiteks üks brigaad koosneb husari ja ratsaküttide rügementidest; teine brigaad — ratsaküt-tide ja dragunite rügementidest; kolmas brigaad — ratsaküttide ja kürassiiride rügementidest; neljas brigaad — kahest dra-gunirügementidest jne.

Diviisi motoriseeritud üksuste juhatusele allub soomusautode divisjon ja autodel veeta-v dragunite pataljon.

Diviisi suurtükivägi koosneb ühest ratsa-suurtükiväe-rügementidest. Kaasajal on Prantsusmaal kolm organisatsiooniliselt ühesugust ratsadiviisi, numeratsiooniga 1—3. Kokku omavad kolm diviisi 12 ratsa-rügementi, 3 soomusautode divisjoni, 3 au-todel veetavaid dragunipataljoni ja 3 ratsa-suurtükiväe-rügementi.

Mehhaniseeritud kerged di-viisid on ratsadiviisidele juurdeantavad. Nende iseloomu määrab juba nimetus. Di-viisid koosnevad kahest, erikoosseisulisest, kergest brigaadist. Esimesse kuuluvad kaks mehhaniseeritud rügementi, teise — üks mehhaniseeritud rügement ja üks rü-gement autodel veetavaid draguneid. Tä-helepanuvääriv on, et mehhaniseeritud rü-gementidele on nende traditsioonilised ni-med alale jäetud, nagu dragunid, kürasseerid, husarid jne. Iga seesugune mehhani-seeritud diviis omab ühe rügementi suur-tükiväge. Seesuguseid diviise on praegu kaks.

Kaks spahhide brigaadi ei allu alates 15. 09. 36. enam diviisi juhatusele, vaid on iseseisvad. Esimene spahhide brigaad koosneb ühest Alžiiri ja ühest Ma-rokko spahhide rügementidest. Teine brigaad koosneb kahest Alžiiri spahi rü-gementidest. Brigaadide juurde ei kuulu teiste relvliikide üksusi.

Ratsaväe koondised ei kuulu oma iseloomult just suurte ratsaüksuste mõiste alla, kuna nad pole operatiivselt iseseisvad. Need on, nagu neid ka ametli-kult nimetatakse, teatavad „koondised“, „grupid“.

Sõjamineisteriumi vastav instruktsioon näeb nendele ratsaväe „koondistele“ ette

oma kindla eesmärgi ja tähenduse. Ja nimelt: et ette valmistada luureüksusi suuremate koondiste vajadusteks, rügemendid ja divisjonid, kes kuuluvad „ratsakoondistesse“, peavad osa võtma jalaväediviiside väljajäppest.

Seesuguseid koondisi on 3. Esimesse ja teise kuulub neli ratsarügementi, kolmandasse kaks soomusautode divisjoni ja üks ratsarügement. Need üksused on kindlaksmääratud väljajõe perioodil ajutiselt teatavate jalaväediviiside juurde antud.

Välja arvatud spahhide brigaadid, oleks suhe prantsuse ratsaväe ja mehhaniseeritud ratsaüksuste vahel 3:2. Väärrib tähelepanu ratsadiviiside koosseisu kuuluvad „veetavate dragunite“, pataljoni orgaaniline liituvus r.-diviisiga. Sedasama võib ka mainida soomusautode divisjoni suhtes.

Huvitav on ka „ratsakoondiste“ konseptsioon. Ühelt poolt ta võimaldab puhtratsavälise väljajõe kontrolli ratsarügementides — alluvusega ühisele ülemale — ratsaväelasele. Teisalt, — võimaldab jalaväediviisi ülematel nende üksuste kasutamist luure ülesannete täitmiseks jalaväediviisi nõuete kohaselt.

Tagasi tulles teema juurde, vaatleme siis üksikasjaliselt N. Vene ja Saksa ratsaväe tegevust lahingtegevuse peamistes faasides.

II. Luure.

Lennuvägi on tunduvalt kergendanud ratsaväe luure ülesandeid, kuid luuretegevus jääb ratsaväele siiski üheks peamiseks. Lennuväe teadete täiendamine, vastase jõudude suuruse ja koosseisu kindlaksmääramine, kontakti loomine ja ta alalhoidmine, luure kinnisel maastikul, luure öösi — need on niivõrd tähtsad tegurid, et nende täitmine saab ka edaspidi lasuma kõikide sõjavägede ratsavägede õlgadel. Ja kuna need eelmainitud ülesanded ratsaväe tegevuses moodustavad kandvama osa, siis tuleb ka nendel üksikasjalikumalt peatuda.

A. N. Vene ratsavägi.

Nõukogude Vene ratsaväe vaated luure teostamiseks on hoopis erinevad senini (Maailmasõjani) valitsenutest. Kuni kontakti loomiseni korraldab luuret suure ratsaüksuse*) ülem. Kontakti loonud, korraldavad luuret juba üksikud väeosad ise (all-

*) Suure ratsaüksuse all mõistame ratsaüksust brigaadist ülespoole.

üksused). Nemad, toimetades luuret iseisvalt, täiendavad sellega ka kõrgema juhi luure andmeid.

Kuni rügementidele lahingülesannete andmiseni suur ratsaüksus eraldab luure elemendid ise. Nendeks on:

R — „razjezd“ — iseseisvad patrullid.

M. R. — „motorizovannõj razjezd“ — motoriseeritud patrullid (mehhaniseeritud).

P. O. — (peredovoj otrjad) — luursalgad.

Peajõudude üksused julgestavad ennast vahetu, lähedamaa, julgestuselementidega väikeste patrullide kaudu.

Ühel ajal, eespool mainitud kaugluure elementidega, töötab ka luure lennuvägi, pikendades sellega maapealset luuret sees ratsaväega.

Need kaugluure, suure ratsaväeüksuse luureelemendid oma koosseisult ja ülesannete kohaselt töötaksid järgnevalt:

R. — „razjezd“.

Koosseis: ülem, asetäitja, 15—20 ratsanikku, 1 kk, 1 hobusel veetav rijaam, side-tuvide korv, telefon, rautaja, pioner ja virgatsid. „R“ — tegevuskaugus 25—30 km. Töö kestvus — 2—3 päeva.

„R“ on kõige kaugemale västase poole ettenihutatud luureelement. Tema ülesandeks on västase vaatlemine varjatult ja üksikute västase sõdurite vangistamine. Ta liigub varjelt varjeni (kaetud märgist, kaetud märgini) väljaspool teid, vältides ja eemal hoidudes asulatest. Kuid teed ja asulad peavad olema kogu aeg katkematu vaatluse all. „R“ julgestab ennast piiluritega 1—1,5 km kaugusel. Kogutud andmed antakse üle esmajoones rio teel. Kui ühenduse saamises tekib kahtlus, saadetakse teatiseid virgatsitega. Viimase abinõuna kasutatakse tuisid. Seesuguse patrulli iseloomustavamateks omadusteks on: paindumus, kerge varjusus ja mööda- ning läbibisemisevõime. Teatiste edasiandmine rio teel.

M. R. — motoriseeritud patrull (3—5 lahingumasinat).

Patrull on sageli kõvendatud autodele asetatud jalaosadega (jalaväelastega või jalustatud ratsaväelastega). Tegevuskaugus kuni 30 km. Ülesanne: suuna ja rajooni luure.

„P. O.“ — (peredovoj otrjad) — luursalk.

Tavaliselt saadetakse luursalk enne suure ratsaüksuse rännaku algust 10—20 km peale ette. Divisjoni jõulise luursalga tegevusriba laius 4—6 km; rügemendile 6—10 km. „P. O.“ ülesandeks on luure lahinguga

(minu sõrend.) Peale selle julgestada tagant tulevat üksust ja õigeaegsete andmete kogumine väljasaatnud ülemale.

Luursalgad võivad olla ratsa, sega ja motoriseeritud. Luursalgad koguvad teateid oma koosseisust väljasaadetud patrullide kaudu. Patrullid saadetakse välja mitte kaugemale kui tegevusriba laius (s. t. divisjoni patrullid kuni 6 km, rüg, patrullid kuni 10 km).

Kui aga luursalga ees ei teotse kaugluure, on luursalga ülemad kohustatud luurpatrullile ette saatma 20—25 km.

On märkimisväärne, et poola luursalga tegevus ei erine suuremalt millegagi vene luursalga tegevusest.

P. R. P. — „pešaja razvedovateljnaja partia“.

„P. R. P.“ on lahinguluure element. Pärast kontakti loomist või lahingu eel peavad kõik juhid (olenemata juhtimisastmest) ratsaluure teadete täiendamiseks välja saatma jalustatud luureelementid. Nende luureelementide, P. R. P., jõud kõigub 3 mehest eskadronini (minu sõrendus). Tegevuse kaugus sügavasti kuni 2 km.

Kõike kokku võttes näeme, et maapealse luure organisatsioon põhjeneb mitme katte või mitme luurejoone (minu sõrendus) olemasolule. Need luurejooned, kattejooned, on järgustatud sügavuti keskmiselt 35 km kaugusele oma vägede peajõudude algest arvates. Esimese joone moodustavad „razjezdõ“ — iseseisvad patrullid — vaatluspatrullid. Vaatluspatrulle võib võrrelda alarm-kelladega. Nad täiendavad lennuväe poolt hangitud teateid. Teise joone moodustavad luursalkade poolt väljasaadetud patrullid. Need patrullid liiguvad mõned km-id luursalga südamikule ees. Patrullide kaugus peajõudude kolonni algest kõigub 20—25 km vahel.

Luursalkade patrullide taga liiguvad luursalkade peajõud, südamikud. Nende koosseis, nagu eespool tähendatud, — kas divisjon või isegi rügement. Luursalgad kõvendatakse soomusautodega ja suurtükiväega. Nad moodustavad n. ö. liikuva kaitse, kelle ülesandeks on luurata lahinguga ja soodsate maastikujoonte oma alla võtmine peajõududele (brigaadidele, diviisidele).

„P. O.“ arvuline koosseis ja tulejõud tagavad talle ülesande täitmist, sundides vastast:

- 1 — astuma lahingusse, kui mitte kogu oma peajõududega, siis vähemalt ta suurema osaga. Sellega nad

kergendavad oma peajõududele kergemat juurdepääsu vastase peajõududeni;

- 2 — aega kaotama, pidades lahingut luursalgaga;
- 3 — enneaegselt oma jõudusid avastama. Ja seda ennem, kui vene ratsaväe peajõudude üksused on lahingusse astunud.

Viimase luurejoone moodustavad vahted julgestuspatrullid, millised välja saadatud peajõudude kolonnist. See sügav, kuni 35 km kauguseni ešeloneeritud luureelementide paigutus, kus vastane kohtab neli luureelementi (joont), peab tagama, et vastane ei suudaks mitteavastatuna ja kindlakstegemata välja jõuda vene rännakukoloni peajõududeni. Venelased arvavad, et see 35 km vahemaa ja lahing tugevate luursalkadega on küllaldane olukorra selgitamiseks. See süsteem peab tagama ülemale kindla tagatise õige otsuse võtmiseks lahingu läbiviimiseks.

Ülaltähendatud luure organiseerimise lahendus ei ole autorile täies ulatuses vastu võetav. Ta arvab, et patrullide hiline väljasaatmine ja nende peajõududele lähedalolek ei võimalda patrullidel küllaldaselt aega vastase jõudude täpsaks kindlaksmääramiseks. Ta iseloomustab neid „ettevisatud valve“ mõistega. Ta arvab, et teated praeguse korra juures hilinevad ja varajasemate teadete kogumine jääb tegelikus elus lennuväe ja motoriseeritud patrullide hooleks. Kaks viimast omavad palju suurema kiiruse ja suudavad kaugemale näha.

B. Saksa ratsavägi.

Autor mainib kohe algul, et saksa ratsaväe luure organisatsiooni põhimõtted ühtuvad suurelt osalt oma põhimõtetes poola ratsaväe luure põhimõtetega. Sellest järeldame sakslaste vaadete läbilöödavust ka poolakate juures.

Sakslased seavad luureelementide väljasaatmiseks üles järgmised põhinõuded:

- jõudusid mitte laiali paisata,
- välja saata ainult seesugused jõud, mis on vajalikud antud ülesande täitmiseks,
- ülesanne peab olema selge ja mitte kahemõtteline,
- jätta täitjale vabad käed ülesande täitmisel.

Ratsadiviis on suuteline luurama ribas, mille laius 40—50 km. Rännakkoloni ees liiguvad luureüksused (Aufklärungsabtei-

lungen — Aufkl. Abt.). Luureüksuste jõud on mitmesugused, nad kõiguvad eskadronist — rügemendini. Tavalise luursalga suurus on 1—2 eskadroni. Eskadronid on täiendatud ja kõvendatud ratturitega, rk, suurtükiväega, s/vägedega ja rio aparatuuridega.

Luursalga kaugus peajõududest pole kindlaks määratud. Kaugus sõltub ülesandest. Keskmise kaugus 30 km. Võivad aga esineda juhtumid, kus luursalk peab olema vähemalt päeva või pikema teekauguse ees.

Luursalga ülem peab oma patrullid kõvasti käes hoidma. Lähedad eesmärgid, täpsad ülesanded, plaanikindel patrullide liikumine joonelt jooneni (märgilt, märgini) tagavad nende kasulikkude tööd.

Luurpatrulle ei või saata kaugemale ette kui 15 km. Kaugluure patrulle tuleb võimalikult vältida. Nad pole kellegi poolt teostatud, nende teatiseid ei saabu sageli sihtkohta ja nendega on raske pidada sidet. Patrullid liiguvad märgist märgini (autori defin. horisondist — horisondini). Teatiseid saadetakse ratsavirgatsitega. Mõned sõjajärgkirjanikud, eriti kindral Brandt, on arvamisel, et kaasaja tingimustes peavad luureorganid olema eriti tugevad ja rohke soomusjõuga kõvendatud. Kõvendatud selleks, et toimetada luuret lahinguga ja vastast sundida peatuma ning hargnema.

Nõrkade luureorganite väljasaatmine, eskadron või divisjon, ei viivat eesmärgile, kuna need osad on liiga nõrgad, et võidelda, ja liiga suured, et end varjata ja varjatult vaadelda. Selle vältimiseks soovitatakse: kas tugevad luursalgad või ohvitseri kaugluure patrullid. Viimasel juhul peavad patrullid olema varustatud hobu seljas veetavate rioaparatuuridega. Selline patrull võib näha, ise nähtamatuks jäädes. Olles varustatud rioga, suudab ta õigeaks ajaks teateid üle anda.

Sakslastel on läbi viidud tihe koostöö ratsa- ja lennuväe vahel. Kuid vaatamata sellele sakslased püüavad luurel tihedasse koostöösse rakendada ka mootorit. Sellega saavutatavat luure ulatavust, kiirust ja võimsust.

C. Motoriseerimise mõju luurele.

Motoriseeritud üksuste kiire areng, nende orgaaniline kuuluvus küllaldasel arvul saksa ja vene ratsadiviisi koosseisu laseb oletada, et eestoodud luure põhimõtted seisavad lähemas tulevikus teatud muudatuste ees.

Soomus-mootorrelv ratsadiviiside juures on esijärgus määratud just luure eesmärkide saavutamiseks. Ta pikendab luuret ja kiirendab luure tempot. Säärased formatsioonid on suutelised ka vastasest läbi lööma. Kuna senine luuretegevus baseerub peamiselt hobusele, siis autor arvab, et lähem tulevik toob siia suuri muudatusi. Ühe või teise oma arvamuse pealesurumist ei sõanda autor enese peale võtta, vaid jätab need vastavate riikide kompetentsete isikute hoolde, kuid toob väljavõtte nendest põhimõtetest, mis valitsevad Saksa motoriseeritud luureüksuse kasutamise kohta.

Ratsadiviisi motoriseeritud luureüksuse ülesanne oleks analoogiline ülesandele, millise peab täitma väeratsavägi jalaväediviisi suhtes (minu sõrendus). Ta teotseb kas tervikuna ühe juhi käsutuses või jaguneb gruppideks, millised välja saanud kõrgem juht (divül).

Soomusautod visatakse 80—100 km ette kas rännaku suunas või lahtisele tiivale. Nende ülesanne on luurata ja ühtlasi ka sulgeda määratud suund.

Mootorratturid ja eskadron maastiku autosid visatakse s/autodele järele ja kuni 50 km ratsadiviisi ette. Nad luuravad omakorda ja katavad peajõude rännakul.

Kattejoone sisse võttes (kitsused, valitsevad kõrgendikud, jõgede jooned jne.), asuvad nad tulepositsioonidele, sulgedes kõik teed, mis tulevad vastase poolt. Kattejoone ette, umbes 15 km kaugusele, saadetakse välja julgestusosad.

Säärane moto-luursalk on kogu aeg tihedas koostöös lennuväega.

Teise näitena toob autor Der Panzerkraftwagenspähtrupp'i (soomuspatrull) tegevuse. Soomuspatrullide tüübid on:

1. Kerge patrull: 2—4 kergest masinat rk-ga (M. G. K. f.).

Nemad on kaetud kerge soomusega ja juhi masin on varustatud rioga.

2. Raskepatrull: 2—4 s/autot.
3. Segapatrull: 2 s/autot ja 2—4 rk-masinat.

Patrullide ülesanne: luure, vaatlus, tulelööki, julgestus.

Patrullide tegevus — analoogiline ratsa- ja lennuväe patrullide tegevusele. Patrull peab ka siin, ennast avastamata, kõike nägema. Patrull liigub määratud suunas ühest vaatluspunktist teiseni. Vaatlusülesande korral soomuspatrull läheneb vastasele, vaatleb teda varjatult ja teatab. Kui maastik võimaldab ootamatust, peab seda ära kasutama. Kõi-

ge kasulikum on anda tulelõök otse rindelt või tiivalt. Tulelõök anda paigalseisvast masinast.

Julgestusülesandeid täidab selline patrull nagu ratsapatrullgi. Puhkekaitset teostab s/patrull sel viisil, et asub varjatult teede sõlmedele ja sulgeb nad oma rükkidega. Puhkekaitse julgestamiseks tuleb soomuspatrulle tarvitada vaid erijuhtudel.

Teated saadab soomuspatrull edasi rükkide kaudu. Teatise edasiandmiseks peab rükkide varustatud masin sõitma varjatud kohta. Tähtsamaid teateid tuleb dubleerida, saates teatisega ühe masina ära.

Üldiselt ollakse saksa ratsaväes arvamisel, et luure ei anna ratsadiviisile midagi rohkem, kui selgitab talle vastase luureorganite paigunemist maastikul ja loob kontakti vastasega.

Lahing ja vastase peajõudude avastamine kuulub sakslaste arvates diviisi peajõudude ülesannetesse. Diviisi tegevusena on ette nähtud oma manöövri maskeerimine ööpimedusega või vastava maastikuga, liikumine katteosade varjul ja vastase üllatamine ootamatu kallalitungiga ettenägemata kohal ja ajal.

Kõike luure kohta kokku võttes võime mõlemate ratsavägede kohta tähendada:

1. N. Vene ratsaväes ei panda suurt tähtsust asjaolule, et ratsapatrullid peaksid varjatult teateid koguma.
2. Patrullid moodustavad võimsa „ettevisatud valve süsteemi“ ja need patrullid valmistavad ette suure üksuse lahingusse astumise.
3. Kogu vene luure süsteem kutsub kaasa teatavate jõudude laialipaiskuvuse.

Saksa ratsaväes:

1. visatakse ratsapatrullid palju kaugemale ette. Sellega on nad sõna töises mõttes rohkem luure elemendid, millised on võimelised hankima teateid õigeaegsemalt ja neid peajõududele varem edasi andma, kui peajõud patrullidele saba peale on sõitnud.
2. Saksa ratsaväe juhtidele on sellega võimaldatud suurem tegevusvabadus liikumis-suunas ja manöövriks.
3. Saksa ratsavägi on kokkuhoidlikum luure elementide väljasaatmises.

Üldiselt peab aga tähendama, et mõlemad ratsaväed panevad suurt rõhku soomusmasinate kasutamisele luurel. Sellest võib järeldada, et lähedal on aeg, kus luure põhimõtted võetakse revideerimisele ja praegu maksivad määrustikud ka selles mõttes ümber töötatakse või täiendatakse. (Järgneb)

Kaadriohvitseride ettevalmistamisest.

Alljärgnevad read ei puuduta kaadriohvitseride ettevalmistamiskorda meil, vaid käsitlevad kokkuvõtlikult saksa kindrali Wöllwarth'i seisukohta selles küsimuses. Avaldatud „Militärwissenschaftliche Rundschau“ 1936. a. aprillikuu numbris pealkirja all „Ein Plan für die Ausbildung des Aktiven Offizierkorps des Heeres“.

Sõjaväe, eriti aga tema juhtkonna ettevalmistamise küsimused seisavad igal pool alaliselt päevakorras. Võrdlemisi lühikese aja kestel oleme meiegi suutnud läbi teha ohvitseride ettevalmistamise alal teatava arenemiskäigu, mille kestel võib tähele panna isegi murranguid. Samuti on see ka teistes riikides. Vastavalt nõudmistele muutuvad programmid ja mõnikord ka kogu süsteem. Nii süsteem kui programmid peavad toetuma teatavaile kindlatele tõekspidamistele sõjaväe kasvatamises ja õpetamises.

Kindral Wöllwarth, käsitledes kaadriohvitseri ettevalmistuskäiku, peatub sissejuhatavas osas järgmistel põhimõtetel, milliseid tuleks pidada silmas ohvitseride ettevalmistamisel.

Mida rohkem mõjutab sõjapidamist tehnika, ütleb autor, seda tarvilikum on, et iga sõdur auastmele ja ametikohale vaatamata oleks täiesti teadlik, et ta on kaasavõitleja (Mitskämpfer).

Juht on ainult siis oma kohal, kui ta on südime võitleja oma üksuses ja suuteline juhtima järgmist suuremat üksust. Ohvitseri peaulesandeks on praktiline riviteenistus, alluvate ettevalmistamine iseseisvateks, vastutusröömsateks võitlejateks ja oma üksuse juhtimine lahingus.

Tüsedaime juht lahingus on see, kes oskab täita ülesannet vähemate kaotustega.

Toetudes eelöeldule kindral W. leiab, et juhile seatavad nõudmised tingivad juhi ala-

list edasiarendamist. Sellest olenevalt ohvitser peab alaliselt olema tegev nii alluvate õpetajana kui enese edasiharijana, et olla valmis järgmise kõrgema koha vastuvõtmiseks.

Muidugi vajavad ohvitseri kaks tegevusala — õpetamine ja õppimine — vastavat reguleerimist ja sellele autor juhibki tähelepanu, tähendades, et noorele kompaniülema ei tohiks anda mingisuguseid ülesandeid endaharimisalal, vaid ta peaks end vähemalt aasta kestel täielikult pühendama kompani elule. Kuid ka kõrgemad juhid ei või pühenduda alluvate õpetamisele sedavõrd, et see neid ära kisuks tegelikult rivi juhtimise teenistusest. Selleks tulevat nooremaid ohvitseri õppuste läbiviimiseks jaotada vanemate vahel.

A. Ettevalmistus ohvitseriks.

Autor tähendab, et ettevalmistus ei saa kunagi olla küllalt põhjalik. Ometi on tarvis noorest mehest võrdlemisi lühikese aja kestel teha juht, kes suudaks oma üksusele olla eeskujuks elus ja surmas. Selleks olevat tarvis, et ohvitserikandidaat eeskätt harjaks sõduri eluga. Sõduri mõtlemisviisi ja sisemisi läbielamusi igapäevastel õppustel, suurte raskuste võitmisel ja ka lahingus tunneb vaid see juht, kes nooruses ise põhjalikult võimalikult kõik on läbi teinud.

Käskida võib ainult see, kes on õppinud sõna kuulma. Kes tahab ohvitseriks saada, peab eeskätt olema korralik sõdur.

Sõduriks olla tähendab:

1. tahte allutamist ülema tahtele;
2. kutsekohustuste täpsat ja teadlikku täitmist ka siis, kui ülema silm seda ei näe;
3. alatist valmisolekut elu kaalulepanemiseks kodumaa kaitseks.

Käskides ohvitserikandidaadi iseloomu kasvatamisega peab sündima ka tema kui üksikvõitleja ettevalmistus, mille eesmärgiks on relva käsitsemisõskuse täielik omandamine igasugusel lahingutegevusel. Ühtlasi tuleb aegsalt harjutada noori esinema rivi ees ja pärast üksikõppuse läbitegemist harjutada neid ka madalamate juhtimisastmete ülesannete täitmisel. Aegajalt tuleb neil lasta täita noorte õpetajate-instruktorite ülesandeid, mis on suureks kasuks nende edasisel tegevusalal. Enne sõjakooli astumist peab kandidaati põhjalikult ette valmistama allohvitseri ülesannete täitmisel.

Peale toodud riivilise ettevalmistuse ei olevat kandidaat veel kaugeltki küps teoreetiliseks ettevalmistamiseks Sõjakoolis.

Kui jalaväelane veel kuidagi on valmistatud õppetööks Sõjakoolis, siis teiste väelike ohvitserikandidaatidel puuduvad edaspidiseks tööks vajalikud põhialused täiesti. See puudus tulevat kõrvaldada.

On arusaadav, et igaüks peab saama oma väeliigi alal algul sõduri ja siis allohvitseri ettevalmistuse. Sõjakoolis antakse õpilastele sõjateaduslik põhialus. Käskides iga väeliigi taktikaga võetakse seal läbi ka üldtaktika mõeldava kitsendusega — kõvendatud pataljoni raamides. Järgnevalt autor seab küsimuse — kuidas võib eriväeliigi lipnik, kes oma lühida teenistuse aja kestel kunagi kompani, seda rohkem kõvendatud pataljoni lahingutegevust pole näinud, jälgida Sõjakoolis üldtaktika kursust?

Autor arvab, et hädavajalikuks ettevalmistavaks astmeks Sõjakooli pääsemiseks oleks erilise kursuse läbitegemine laagris, kus Sõjakooli astujail oleks kasutada õppetstarbel kõvendatud jalaväe pataljon. Kursusel tuleks näidata kõvendatud pataljoni tegevust mitmesugustes lahinguolukordades.

Autor tähendab, et Sõjakool peab täitma kolme ülesannet: kasvatama iseloomu, viimistleva ja täiendama õpilaste teadmisi ja oskusi ja täiendama nende sõjateaduslikku ettevalmistust, et anda neile vajalik alus edaspidiseks endaharimiseks.

Autori arvates Sõjakooli edukalt lõpetanud lipnikke tuleks enne väeossa saatmist täiendavalt ette valmistada veel noorteõpetajana. See ettevalmistus peaks sündima 3—4-kuulistel erikursustel õppeüksustes.

B. Ohvitseri täiendusõppused.

Autor tähendab, et sõjaasjanduse mitmesugused alad, nagu laskeasjandus, gaasikaitse, motoriseerimine jne., kui ka uued taktikalised vormid ja uued relvad nõuavad ohvitseride teadmiste ja oskuste alalist täiendamist ja viimistlemist, milleks on vajalikud mitmesugused erikursused.

Kõigil kursustel tulevat teoreetiline ettevalmistus suruda võimalikult tahaplaanile ja peamine rõhk panna praktiliste oskuste andmisele. Erilist tähelepanu tulevat pöörata isetegevusele, s. o. õppuste läbiviimisele töökooli põhimõttel.

Vaated ohvitseride täiendusõppuste korraldamisele olevat väga mitmesugused. Mõnedes armeedes olevat see tsentraliseeritud. Seejuures määratud kõrgematele kohtadele toimuvad nendes armeedes pärast vastavate kursuste ja katsete sooritamist. Saksa sõjaväes (Reichsheer) olnud see teisiti

ja autor arvab, et olemasolevat korda polevat vaja muuta. Kõrgemale ametiastmele pääsemine ei või olneda katsekomisjonist, sest katsetel mängib juhus tihti väga suurt osa. Selle küsimuse lahendamine tulevat jätta ainult ülemate otsustada.

Autori arvates tuleks noori ohvitseri pärast kolmeaastast teenistust väeosas kutsuda 6—8 nädalaks väeliigi kursusele. Kursusel tuleks täiendada ja viimistleda ohvitseri oskusi ja teadmisi üksuste ja relvade lahingulises kasutamises.

Kuendal teenistusaastal tuleks korraldada kõigi väeliikide ohvitseridele kolme-kuuline kursus laagris. Kursuse eesmärgiks oleks taktikaliste oskuste ja teadmiste süvendamine ja arendamine. Ühtlasi sama kursus oma lõpukatsega peaks olema esimeseks seleksiooniks Kõrgemasse Sõjakooli pääsemiseks. (Teatavasti suurtes armeedes, kus palju soovijaid, korraldatakse neile harilikult eelkatsed korpustes jne.)

Autor arvab, et eespool tähendatud kursuse edukalt lõpetanud ohvitseridest tulevat teatud arv lasta Kõrgema Sõjakooli sisseastumise katsetele. Muidugi nendest, kes ülemuse poolt on vääristatud ettevalmistamiseks KS ohvitseriks. Seejuures tulevat erilist tähelepanu pöörata iseloomuomadustele. Mingil tingimusel ei võivat KS ohvitseri kutsele ettevalmistamiseks lubada ülemäärase auahnusega ohvitseri.

Kompani jne. ülemate kursuse eesmärgiks on autori arvates nende ohvitseride teadmiste täiendamine, kes asuvad kompani jne. juhtimisele. Kursus peaks toimuma väeliikide järgi kestusega umbes 6 nädalat. Kompani jne. ülem on juht, kes mõjutab sõdurkonna moraalset ja sõjalist ettevalmistust suurimal määral. Seejuures kompüülil lasuvad ka mitmesugused majandusliku iseloomuga kohustused ja ülesanded. Kõikides nendes, eriti aga kasvatus- ja õpetusküsimustes tulevat anda ohvitserile enne vastutusrikkale kohale asumist kõigekülgne ettevalmistus.

Autor märgib, et iga ülem on vastutav alluvate ettevalmistuse eest. Ohvitseride ettevalmistamisega tulevat saavutada väljajõppe ühtlust. Ülematel on võimalus oma vaateid maksma panna õppeülesannete valikuga.

Töö jaotuse mõttes autor soovitab ohvitseride ettevalmistust jaotada ülemate vahel järgnevalt:

- p a t a l j o n i ü l e m — valmistab ette leitnante ja nooremaid kapteneid;
- r ü g e m e n d i ü l e m — vanemaid kapteneid ja vanemohvitseri;

— diviisiülem — vanemaid kolonnelleitnante ja rügemendiülemaid jne.

Autori arvates saksa sõjaväes pärast Maailmasõda sõjaväe juhatuselt korraldatavad vanemate juhtide välisõidud olevat erilise väärtusega. Ainult nende välisõitudega olevat võimalik ühtlustada taktikalisi ja operatiivseid tõekspidamisi kõrgemate juhtide seas. Autor arvab, et kui selliseid välisõite oleks korraldatud ka enne Maailmasõda, siis oleks koostöö vanemate juhtide vahel sõjas olnud veelgi parem, kui ta oli.

Neid välisõite tulevat korraldada kahe- või kolme-õppeaastase eeskätt vanemate juhtide teadmiste täiendamiseks ja viimistlemiseks, ja teiseks juhtide ja staapide koostöö süvendamiseks. Esimesel juhul välisõidust võtaksid osa ainult vanemad juhid. Teisel juhul ka nende lähemad abilised staabiülemad, kindralstaabi ohvitserid ja isegi sideosad.

Autor märgib, et uued võitlusvahendid on mitmeti muutnud väeliikide ülesandeid lahingus. Seejuures kõik väeliigid peavad koos töötama. Arusaamine teistest väeliikidest, võitlusvahenditest ja -viisidest on ohvitseridele hädatarvilik. Teadmiste laiendamiseks olevat tarvilik lähetada nooremaid ohvitseri teistesse väeliikidesse vähemalt üheks aastaks, et lähetatav saaks täie ettekujutuse õppetööst ja tegevusest. Lähetatavaid tulevat alates esimesest päevast tõmmata õppetöö juurde.

Vanemate ohvitseride lähetamised võivad olla vaid lühiajalised. Niisugused lähetamised peaksid langema õppetöö tähtsamatele perioodidele.

C. Tehniline ettevalmistus.

Autor tähendab, et iga ohvitser peab omama väeliigi alal nõutava tehnilise ettevalmistuse. Tehniliste väeosade ohvitserid peavad omandama erilise tehnilise ettevalmistuse, vastasel korral nad ei suuda edukalt täita oma ülesandeid. Tehnilise eriettevalmistusega tulevat teha algust otse pärast ohvitseriks ülendamist. Kuna tehnilise ettevalmistuse nõuded väeliikides on erinevad, siis olevat otstarbekohane vastavate tehniliste kursuste korraldamine väeliikide järgi. Õppekavade koostamisel tulevat silmas pidada, et nad ei sisaldaks ülemäärast tehnilisi teadusalasid ja eriküsimusi, vaid et õppetöö kursusel oleks peamiselt pühendatud oskuste andmisele, millised õpilasel tarvilikud praktilises elus väeosas.

Tehnika suure mõju tõttu sõjategevusele ei piisavat eestoodud tehnilisest kursusest. Osa ohvitseride tehnilistest väeosadest peavad omandama põhjaliku tehnilise ettevalmistuse. Autori arvates vääriivat erilist kaalumist, kuidas korraldada ohvitseride tehnilist edasiharimist.

Kõrgema hariduse andmine kõikidele tehniliste väeosade ohvitseridele on läbiviimatu, kuna siis tõmmatakse rivist ära pikemaks ajaks liiga palju ohvitseride. Seepärast tulevat kõrgemat haridust anda ainult nendele, kes eespooltähtendatud kursustel on olnud erilisel silmapaistvad.

Reichsheer'is olevat ohvitseride läkitatud õppekursuse läbivõtmiseks ülikoolidesse. Autor loeb selle heaks lahenduseks, kuid ütleb, et õppeaeg olevat ülikoolis liiga pikk.

Ühest küljest olevat vaja võimalikult rohkem tehnilise haridusega ohvitseride, teisest küljest riviteenistuse ja õppetöö huvides ei saa palju ohvitseride ära saata, eriti pikemaks ajaks.

Autori arvates laheneks küsimus siis, kui mõne tehnilise ülikooli juurde asutataks eriline sõjateaduskond. Selles teaduskonnas tuleksid katsetamisele kõik sõjaliseks otstarbeks tarvitusele võetavad uuendused ja õpetamisele kõik sõjatehnilised alad. Sõjaväe juhatusel peaks olema õigus mõjutada õppekavade koostamist selles mõttes, et ülikooli lähetatavate ohvitseride ettevalmistus vastaks sõjalistele nõuetele. Ohvitseride läkitamise kestus oleks erinev ja vastaks väeliigi nõuetele ja õppe-eesmärgile. Õppetöö eesmärgiks ei ole teadlaste ettevalmistamine, vaid ohvitseride tehniliste teadmiste ja oskuste laiendamine selles ulatuses, et nad edaspidi toiminguid ei täidaks mehaaniliselt, vaid teadlikult, olles varustatud selleks vajalikkude teadmistega. Neid tulevat nii kaugelt ette valmistada, et nad suudaksid teadlikult jälgida tehnika edusamme.

Erilisel andekail olevat ohvitseridele tulevat anda võimalus ülikooli täielise kursuse lõpetamiseks, et neid kasutada edaspidi kõrgemates staapides, mis kaasajal tehnika suure tähtsuse tõttu osutub vajalikuks.

D. Kindralstaabiohvitseride ettevalmistus.

Autor tähendab, et kindralstaabiohvitseride valikul ja ettevalmistamisel tuleb põhjalikult kaaluda kandidaatide iseloomu omadusi. Kindralstaabi ohvitser on juhi abiline, mitte aga juht ise. Tema amet ja seisukoht nõuab suurte võimete kõrval suurt endavalitsemist, kohane misoskust ja tagasihoidlikkust.*)

Kindralstaap ise ei ole väeosa, vaid ainult väeosade tarvis. Ainult see kindralstaabi ohvitser suudab oma ülesandeid täita kõige paremini, kes oma kogemuste järgi tunneb väeosade vajadusi. Alaline vaheldus kindralstaabi- ja riviteenistuse vahel on tarvilik, et jääda alalisse kontakti väeosade eluga. Kindralstaabiohvitserid peavad teenima kõikidel tähtsamatel juhtimiskohtadel sõjaväes — jalaväes kompani-, pataljoni- ja rügemendiülema ametikohtadel.

Kõrgem Sõjakool tulevat komplekteerida vastava sisseastumise katse sooritanud ohvitseridega. Kolme aasta kestel laiendatakse kuulajate üldhariduslikku silmaringi ja antakse neile põhjalik ja mitmekülgne sõjaline ettevalmistus, eelkõige aga ettevalmistus taktikas ja kindralstaabiteenistuses. Ühtlasi antakse neile juhatusi suuremate üksuste juhtimiseks.

Iga õppeaasta teoreetiline kursus peaks olema 9 kuud. Kolmandal aastal olevat tarvis läkitada ohvitser teiste väeliikide juurde või välismaale keelte äraõppimiseks.

Kõrgema Sõjakooli lõpetanud ohvitserid olevat tarvilik 2 aastaks kutsuda kindralstaabi tööpraktikale. Rööbiti staabitööga tulevat arendada kindralstaabis nende ohvitseride taktikalist ettevalmistust. Ohvitserid, kes kindralstaabis teenides paistavad välja kui kõlblikud kindralstaabiteenistuseks, viiakse üle kindralstaabi kutseliiki. Kindralstaabiohvitseride edaspidine ettevalmistamine ja teadmiste laiendamine sõjaväe juhtimisaladel teostub korpuse ja sõjaväe kindralstaapide ülemate juhtimisel.

Maailmasõjas oli Saksamaal kõrgem sõjaväe juhatus (oberste Heeresleitung) ja mereväe juhatus (Marineleitung), kuid kõrgemat „sõjajuhatus“, s. o. sõjaülemjuhatus, kes oleks ühtlustanud ja koondanud oma kätte kogu rahva jõud, maa- ja mereväe ning maa kogu oma tervikus võitluseks vaenlase vastu, polevat neil olnud.

Autor arvab, et sõjaülemjuhatus ettevalmistamiseks olevat tarvilik osa kindralstaabi-, admiralstaabi- ja õhukindralstaabi-ohvitseride ette valmistada nende kolme sõja- jõu ühiseks kasutamiseks ja koostööks. Seda ettevalmistustööd pidavat autori arvates täitma eriline Sõjajõudude Akadeemia (Wehrmachtakademie), kus õppekursuse kestuseks oleks 1 aasta.

N. Rk.

*) Siinkohal autor toob ks-ohvitseridele meeldetuletuseks Schliffeni sõnad ks-ohvitseride kohta: „Viel leisten, wenig hervortreten, Mehr sein als scheinen.“

LÄTL.

„MILITARAIS APSKATS” Nr. 11 — 1936. a.

Kapten P. Lapin. Elanikkude varustamine gaasitorbikutega sõja ajal. Autor analüüsinud eraõhukaitse korraldamise üldisi võimalusi, tuleb otsusele, et sõja ajal igal elanikul peab olema gaasitorbik. Viimaste muretsemist võib lahendada kolmel peamisel teel:

- riik varustab elanikke g.-torbikutega juba rahu ajal;
- eraisikud muretsevad endale rahu ajal omal kulul g.-torbikud;
- eraisikud muretsevad endale g.-torbikud sõja algades.

Mis puutub esimesse lahendusesse, siis see oleks kaitse tõhukuse mõttes ideaalseim, kuid selle elluviimine on seotud suurte, peagu ülepääsematute raskustega, sest gaasitorbikute muretsemine ja uuendamine iga 10—15 aasta järele nõuab hiigelsummasid.

Ka lahendust, kus eraisikud ise endale peavad rahu ajal muretsema g.-torbikud, ei saa pidada otstarbekohaseks, ja seda sel lihtsal põhjusel, et sellist korraldust ei täideta. Autori arvates keskmine kodanik hakkab alles siis tõsiselt mõtlema endakaitsele, kui hädaoht silmi ees. Seepärast g.-torbikule kui kaubale võib loota levikut vaid sõja algades. Kuid siis tõenäoliselt ületab nõudmine mitmekordselt pakkumise, sest väikesed rahuajal töötavad tööstused, kes normaalselt lasevad välja 10 kuni 15 g.-torbikut päevas, suudavad oma produktsiooni paremal juhtumil tõsta 10-kordseks, mis veel kunagi ei lahenda elanikkude g.-torbikutega varustamise küsimust. Selliste, ainult eraisikutele g.-torbikuid valmistavate väikeste ettevõtete laiendamist sõja algades vastavale, nõutavale tasemele raskendab peamiselt toormaterjali tagavarade ja väljaõppinud tööjõu puudus.

Seepärast autor teeb ettepaneku, et g.-torbikuid tuleks hakata valmistama suuremate kummitehaste juures kõrvaltöõharuna — peamiselt ekspordiks ning kõik kummitööstustes töötavad töölised tulevad rahu ajal välja õpetada g.-torbikute valmistamise alal. Ainult siis olevat kummitööstus võimeline sõja algades turule paiskuma vajaliku hulga elanikkude g.-torbikuid.

Õhukaitse õisel rännakul. Maailmasõja ajal vaadeldi ööle, kui kindlamale vägede õhukaitsevahendile, sest tolleaegsete lennukite tehnilised omadused ei võimaldanud öösiit vägesid luurata ega ka nendele kallale tungida.

Sootuks teissugune on olukord praegu, kus lennuväe tehnika ja taktika on tõusnud niivõrd kõrgele tasemele, et öö enam ei suuda pakkuda küllaldast kaitset vägedele rännaku ajal, mispärast ka öösi tuleb organiseerida kolonnide õhukaitset.

Arusaadav, et öösi tuleb rännakuid sooritavate vägede õhukaitset teostada teisiti kui päeval. Päeval on vägede liikumist peagu võimatu varjata õhuvaatluse eest, mistõttu päevasel rännakul õhukaitse peab tuginema peamiselt aktiivsele kaitsele. Seevastu öösi valgustamata õhuvastase tulistamine ei saa anda mingeid tagajärgi, mispärast öisel rännakul õhukaitset tuleb rajada peamiselt passiivsetele vahenditele.

Õisel rännakul avastab vägede liikumise esmajärjekorras autode tuled, suitsetamine, kaartide valgustamine, mitmesuguste korralduste ja käskude lugemine tule valgusel j. m. s. Sellistest nähetest tuleb hoiduda igal juhtumil. Moondamisdistsipliini, selle tähtsuse ja viisid tuleb sõduritele selgeks teha iga kord enne rännaku algust. Ainult siis võib loota selle tegelikku elluviimist. Eriti tähtis küsimus on suitsetamine. Seda võib lubada vaid peatustel, ja sedagi siis, kui sõdurid on välja õpetatud varjatult suitsetamisvahendeid süütama ja suitsetama.

Õösi rännakuid teostatakse peamiselt teedel. Lendurvaatlejale on öösi tee nähtav 200 kuni 300 m kõrguselt, kui hall joon tumedal tagapõhjal, kuna kolonnid on kui mustad laigud hallil lindil. Eriti selgelt on nähtavad voorid.

Neid paljastavaid tegureid saab varjata ainult sellega, kui kolonnid lahkuvad teedelt õhuvastase lähenedes. See on võimalik vaid siis, kui on organiseeritud selline õhuvaatlusvõrk, mis suudab õigeaegselt kolonne hoiatada.

Vastase õhuluuret ja õhukallaletunge võib oodata igast küljest, mispärast õhuvaatlust tuleb organiseerida ümber rännakut teostavate vägede — ringina. Õhuvaatluspostid peavad olema sellisel kaugusel kolonnidest, et viimased, võtnud vastu teate õhuvastase lähenemisest, jõuavad enne vastase ilmumist lahkuda teedelt.

Õhuvaatluspostide tegevus öösi on eriline: kui päeval lennukit avastatakse peamiselt vaatlusega, siis öösi saab seda teostada vaid kuulmisega. Seepärast öösi õhuvaatluspostid tuleb välja saata kaugusele, kus rännakuliikumine ei sega kuulamist.

Õhuvaatluspostid hoiatavad päeval vägesid peamiselt optiliste signaalidega. Ehkki valgustussignaale on öösi hästi nähtavad, tohitakse siiski kasutada vaid neid signaale,

mis ei ole õhuvastasele nähtavad. Rakettide kasutamisest tuleb loobuda. Kõige otstarbekohasem on õhuvaatlusposte varustada eriliste signaliseerimislaternatega, mille valgustusvihk on ülevalt varjatud. Kolonnides õhualarmsignaale tuleb levitada peamiselt helisignaalidega.

Pärast õhualarmsignaali kolonnid lahkuvad teedelt, olenevalt maastikust, kas ühele või mõlemale poole. Lahkunud teedelt, liikumine jääb seisma; jalaväelased heidavad pikali, suurtükirakendused ja voodid asetatakse korrapäratult. Selliselt kaovad rännakolonni iseloomustavad jooned ning lendurvaatleja ei suuda avastada üksusi ka kunstliku valgustuse kaasabil.

Pärast õhuvaenlase lahkumist ning õhualarmsignaali liikumine jätkub. Kuid siin tuleb arvesse võtta seda, et õhuvastane võib üleleida korrata, eriti esimese 15—20 minuti jooksul, mis pärast sel ajal tuleb olla eriti ettevaatlik.

V—r.

SOOME.

„Tiede ja ase“.

(Soome Sõjateadusliku Ühingu aastaväljanne nr. 3.)

Major V. Nihtilä. — „Meie kaitse organiseerimise ja läbiviimise otstarbekus arvesse võttes venelaste pealetungi põhimõtteid“. Käesolevas toon lühidalt autori (Soome Kõrgema Sõjakooli taktika lektor, praegu kol. ltn. — Ref.) mõtted.

Venelase pealetungi põhimõtete kohane määratu jõudude ja abinõude koondamine otsustavasse kohta pakub nende kasutajale suurimad võimalused kohalikuks eduks enne kaitsja suuremate varude kohalejõudmist. Kaitsja esimene ülesanne ongi takistada pealetungijat otsustava eesmärgi saavutamisel. Nii peab kaitsja tähelepanu juhitud olema kõige esmalt kahele küsimusele: a) kuidas anda kaitsepositsioonile suurem sitkus ja b) mil viisil võib varude saabumist otsustavale kohale kiirustada.

Autor vastab neile küsimusile kokkuvõttes:

1. kaitse suhtes peame maksvaid põhimõtteid ümber hindama:

— kaitsepositsiooni peab endisest rohkem püüdma viia pealetungijale võõrale ja eriti soomusmasinatega raskele metsamaastikule;

— elavjõud ja relvad tulevad rühmitada endisest suuremasse sügavusse;

— tõeline rühmitus peab olema pettegevuste, valeehitiste ja osava moondamise-ga varjatud;

— vähemaid varusid tuleb üldiselt rohkem kasutada positsiooni sisemuses toetuspunktide organiseerimiseks;

— igasugusest šabloonist ning relvade ja elavjõudude kasutamisel ettetulevast paindumatusest tuleb hoiduda, sest ainult jõudude painduvusega on võimalik pealetungijat üllatada.

2. Meie (Soome — Ref.) praegust relvastust tuleb täiendada:

— tangitõrje relvade hankimine on tähtsaim; neid peab orgaaniliselt andma nii väeosadele kui ka diviisiülema käsutuses olevale moto-meh. osale;

— jalaväe raskete relvade arvu peab suurendama nii, et diviisiülemal oleks tulevaruna motoriseeritud rk kompani väenlase otsustaval suunal tegutsevate jõudude kiireks tõkestamiseks; granaadipildujaid peab kinnise maastiku tõttu lisama sügavusse järgustamiseks;

— oleks ka soovitav lühikeste tulistamise alade tõttu harilikku püssi natukehaaval vahetada otsustaval hetkel suurema tule mõju saavutamiseks iselaetava püssiga.

Kõrgemate juhtide käsutuses olevate varude kiire kohalesaamine omakorda eeldab rännaku pidevat kaitset, eriti õhurünnakute tõrjet. Juba korpuse- ja diviisiülematel peavad paratamata olema kasutada õhukaitse relvadega varustatud üksused, missuguseid peab motoriseerima maastikul liikuvateks. Vähemate üksuste transporteerimine autodel varuna on kõrgemal juhul tarvilik.

Mjr. N. Saris. — „Soome erapooletuse võimalus ja erapooletuse kaitseabinõude tarvituselevõtt võõraste riikide sõdides Läänemerele.“

Autor artikli algul selgitab neutraliteedi mõisteid, neutraliteedi rikkumist ja selle järelle asub uurima Soome seisukorda Läänemere rannikuriigina.

Tugedes ajaloolistele tõsiasjadele, autor kriipsutab alla, et Läänemerele püüavad oma võimu maksma panna nii N. Vene kui Saksa. Maailmasõjast saadud kogemustel Inglismaa ei või lubada ühe riigi ülevõimu Läänemerele, mis pärast Läänemeri jääb tulevikuski Inglismaa tähelepanu objektiks. Läänemere sulgemine ja neutraliseerimine ei saa samuti tulla kõne alla.

Soome omab pika rannikujoone Läänemere ja selle lahtedega, kuid Soomel on ka mõnesuguseid looduslikke kaitset hõlbus-tavaid paremusi. Sellistena tuleb lugeda

saarestikkude kaitset, kui seda toetatakse liikuvate ja paigaliste jõududega. Samuti ei ole pikk rannikujoon suures ulatuses sobiv pealetungi, eriti dessantide, suunamiseks. Välismaale on mitmeid kaubateid eri suundades ning osa neist on kergesti kaitstavad (üle Botnia lahe). Neil eeldusil võib Soome kaitsta oma erapooletust, ehkki pikad valvealad, väikese arvuline liikuv materjal, pealetungijale sobivate toetuspunktide rohkus ja tugeva ning poliitiliselt eriseisukorras oleva piiririigi olemasolu muudavad ülesande väga raskeks, ettevaatust, kaalumist, kuid samal ajal otsustavat esinemist nõudvaks. Eriti saatuslikkudeks komistuskivideks võivad muutuda Soome saared: Ahvenamaa, Suursaar, Lavansaar, Tütersaar ja Seiskar. Nende erapooletuse rikkumine võib väga kergesti esile kerkida.

Ahvenamaa 1921. a. lepingu 6. art. jätab saarestiku erapooletuse rikkumise küsimumise veidi tumedaks, mispärast selle kaitse erapooletuse rikkumise puhul jääb peamiselt Soome õlgadele.

Edasi autor asub uurima sõdivate riikide tegevusvõimalusi Soome piirivetes.

Kui mõni Läänemerest väljaspool asuv riik algab sõda näit. N. Vene vastu, siis tuleb meeles pidada, et sellel ei ole tegevusbaasi. Niisuguse baasi peab ta hankima. Sõjapolitiline olukord võib kujuneda selliseks, et sõdival riigil on võimalus leida baasi kuskil Läänemere rannikul, jättes Soome erapooletuse rikkumata. Kuid sõjategevuse areng võib välja kutsuda ka vastupidise olukorra. Niisugusel korral lõpeb Soome erapooletus õige ruttu. Tähelepanuväärt asjaolu on seegi, et Soome laht pakub sõdivatele pooltele väga kitsa liiklemisruumi, mispärast nad võivad päris kergesti sattuda rannikuvetesse jätkama vaenulikkutegevust. Võib ka arvata, et keegi sõdivatest pooltest püüab sulgeda Soome lahe rannast rannani miinitõketega. Sõjakeelu alla kuuluva kaubaveo takistamiseks võivad sõdivate riikide kontrollretked samuti ulatuda erapooletu vetesse. Ehkki Venel on oma baas Soome lahel, ei ole tal neid Läänemere sõlmpunktis — Saaremaa ja Ahvenamaa ümbruses. Ta võib vallutada mõnd objekti erapooletu riigi territooriumil. Kõik see nõuab Soomelt vastutegevust. Sõjategevusse segamise oht on seega olemas.

Erapooletuse kaitseks paratamatud ja lubatud tegevused autor jagab järgmistesse rühmadesse:

1. Soome erapooletust puutuvate korralduste, määruste ja juhtnõuude koostamine ning teatamine;

2. merejõudude mobilisatsioon (kas osaliselt või täielikult) erapooletuse alalhoidmiseks;

3. võimalikult armee mõnede väeosade mobilisatsioon ja koondamine, erapooletuse kaitset silmas pidades;

4. meresõidumatkonna abinõude tarvituselevõtt meremärkide kasutamise korraldamiseks, meresõitjate aitamiseks ja hoiatamiseks.

Eriti puudutavad need tegevused:

1. merekaubanduse ja kalastuse kaitset;
2. miiniohu tõrjet;
3. oma kodanike kaitset välismaal, ja
4. oma ja välismaid ühendavate kaabli- ja raadiotelegraafiühenduste erapooletuse kaitset.

S—r.

Toimetusele saadetud uuemat kirjandust.

„Esimene abi õnnetusjuhtudel — Samariitlase käsiraamat“ neljast täiendatud trükk. Kirjutanud dr. V. Sumberg — Eesti Tervishoiu Muuseumi juhataja. Eesti Tervishoiu Muuseumi ja Naiskodukaitse Keskujuhatause ühine väljaanne.

Neljandat trükki on täiendatud uute pildidega ja kaitseõidude samariitlaste kursuse õppekavaga.

Raamat sisaldab 140 selgitavat joonist ja 4 värvilist tabelit. 192 lk. Hind broš. kr. 2.—.

Raamatu III trüki hinne on toodud „Sõduris“ nr. 3/4 — 36. a. lk. 84, mis jääb maksma ka käesoleva trüki kohta.

Eduard Nukk „Laanelapsed“. Jutustis noorsoole. Sari: Noorsoole. Esimene vihik. Kirjastus „V a r a k“ Tallinn, 1936. a. Kunstnik P. Liivaku kaas, 116 lk., hind kr. 1.50.

Oma uusimas pikemas teoses „Laanelapsed“ maalib autor elavates värvides elupildi kahest vaesest karjus-orkukesest, kes veedavad oma elu ilusama aja põlismaas, missugune on täis salapärasest võlu, seiklusi ja huvitavaid juhtumeid.

Uudusena on autor põiminud hariliku jutustuse hulka ka puht-teaduslikku lugemist, mis võimaldab noortele enestele peagu märkamatu tutvuneda loodusega. Teose positiivne suund sisendab lugejate, eriti noorte hinge õilist armastust kaaskodanike ja kodumaa vastu.

Luurkäik V-sse.

Jutustus Eesti Vabadussõjast.

K. Matisoo.

Ltn. Kuperjanovi päevakäsk
nr. 3.
3. I. 1919.

§ 2. 1-sel vastu 2-st jaanuari said 3 salka vaenlasele kahjutegemiseks välja saadetud.

Ltn. Pekarsky väesalk tegi vaenlasele suurt kahju, käsigranaate Voldi jaama-hoonesse sisse pildudes, kus vaenlasel suurel arvul mehi sees oli.

Täna südamest teenistuse nimel ohvitseri ja soldateid, kes nendest võidurikas-test käikudest osa võtsid.

Salga ülem: J. Kuperjanov.

1918. aasta 21. detsembril varahom-mikul taandusid Tartust Eesti vägede vähearvulised salgad, mille järele loovutati vaenlasele Eesti südame-linn — Tartu.

Ltn. Kuperjanovi kaitseliitlaste salk taandus Tartust esmalt Käreverre, kust paari päeva pärast siirdus edasi Purmanni mõisa. Tartust väljudes oli salgas vaid kaksteistkümmend meest: viis ohvitseri ja seitse sõdurit. Taandumisteel lisandus neile veel paarikümmemeheline õppursõdurite salk junkur Linki juhatusel ja sellega oligi loo-dud kuulsa pataljoni lahingkaadri loode.

Purmanni mõis on ilusamaid Tartu-maal. Imposantne mõisaloss, asetsedes lookleva Pedja jõe käärus, on ligidalt-kau-gemalt ümbritsetud elavloomulise loodus-maastikuga, millel rikkalik taimestik ja puukasv. Kahekordne, tollal omanikelt mahajäetud lossihoone pakkus lähedaid majutusvõimalusi Eesti kodukaitsjaile. Lossi alumisele korrale paigutati mees-konnad, kuna ülemine kord reserveeriti juhtkonnale.

23. detsembril andis leitnant Kuperja-nov välja oma salgale esimese päevakäsu. Selles päevakäsus loetleti ja määrati salga koosseis. Selle päevakäsuga võib tähistada Eesti vägede aktiivse vastupanu organisee-rimise algust lõunarindel.

Salk jaotati allühikuteks ja tehti kohe algust sõjaliste õppustega. Neil õppustel, mis toimusid mõisa ja selle lähemas ümb-ruses, pandi alus edasisele kuulsale kuper-janovlaste partisanide vaimule. Neil õp-pustel tekkiski meeskonna teraslik liitus, mehine kaasvõitlejalikkus ja ennastsal-

gav kangelasemeel, mis kogu Vabadus-sõja kestel rahvaväe esiridades hoidis uh-kelt kõrgel partisanide lahingulippu.

Jõulupühad möödusid niiviisi etteval-mistavas hoogtöös. Päevpäevalt suurenes salga koosseis. Põhja- ja lääne maakon-dadest, lõunast ja idast, läbi punaste rin-dejoone, — kõikjalt tuli uusi vabataht-likke kodukaitsjate paisuvasse malevasse.

Õppuste kõrval oli tähtsamaid ülesan-deid vaenlasega kontakti pidamine. Sel-leks lähetati väiksemaid luursalku lõu-nasse ja itta, raudteele. Luursalkade and-meil oldi kursis vaenlase liikumisega.

Vaenlane, vallutanud Tartu, peatus, kogudes kõikjale suuremaid väeüksusi, et siis, määranud kolonnide marsikavad, tun-gida järsult edasi sisemaale, veel enne kui Eesti jõuab organiseerida vastupanu. Va-hetpidamata kestis nende abivägede vool Peipsi tagant. Tapa vallutamiseks said nad peremeesteks ka raudteel. Põhjas li-gineti juba Tallinnale.

Kõik see oli teada partisanidele. Sü-dame valutades võttis Kuperjanov vastu teateid, mis saabusid põhjast ja lõunast. Kõikjalt saabus vaid kurbi sõnumeid: vähe mehi, vähe relvi, vähe usku.

Kuid ei murdnud Kuperjanovi taht need ebameeldivadki sõnumid. Et mehi ja relvi vähe, see polnud talle nii tähtis, aga usku, seda pidi olema. Ja Kuperjanov tegi kõik selleks, pühendas kogu jõu sel-leks, et usku mitte ainult oleks, vaid et olemasolevigi usk ikka ja üha kasvaks, kõ-veneks, muutuks eluõiguse usuks... Oma alluvatega koos jõuda selle usu elavale tunnetamisele — seda igatses ta. Pannes tähele selle usu arengut meeskonnas, ta nägi, et varsti on jõutud haritipule. Siis, siis ei tohi enam viivitada. Siis mingu lahti, lahingumõlluks. Algava uue aastaga pidi muutuma olukord.

Uue-aasta õhtul saadeti välja kolm luursalka, ülesandega: tuua teateid vaen-lase liikumise ja suuruse kohta, ning seal-juures üllatada ja kahjustada neid järsu lendrännakuga. Ltn. P. salga ülesandeid oli: tungida V. jaama ja alevikku, tuua teateid seal asetsevate väeosade ja rongide

liiklemise kohta ja, võimalusel, sünnitada vaenlasele kahju.

Ltn. P., saanud pealikult käsu, koostas neljamehelise salga, kuhu kuulusid kapral H., õppursõdurid V. ja M. ja reamees A. Lambitule valgusel kontrolliti järele relvad ja laskemoon, koostati üldjoontes tegevuskava ja siis... siis alati teekonda läbi K. aleviku V. sihis. Teel rõivastusid ltn. P. ja rms. A. valgeisse kasukaisse, mis olid õmmeldud pr. Kuperjanovi poolt.

Õö oli pimedavõitu. Taevas oli kaetud madalate lumepilvedega, mille vahelt harva väljahtus kooldunud kuusirp. Lund oli teel küllaldaselt, mispärast sõit oli kiire ja peatumata.

Jõutud V. lähikonda, päriti taludest teateid. Kuuldi, et ümbruses on nähtud vaid vaenlase ratsanikke; muid relvaliike poldud nähtud. Küll aga, nii rääkisid talumehed, olevat V. jaamas ja alevikus „punaseid kui murdu“. Sõideti edasi.

Raudtee juures asuvasse esimesse tallu mindi sisse. Koputamise peale avas ehmunud taluperemees ukse ja, näinud kaht valges rüüs võorast, ehmus seda rohkem. Ltn. P. küsimusele: „kas punaseid on?“ vastas talunik hirmulise miimikaga, mis juures tõrjuva käeviipega juhtis võõrad eeskotta, kus sosistas: „Tasa, palun rääkige tasa, sest kõrvaltoas magab vcripu nane sulane, kes hiljuti astus punakaartlaste ridadesse. Ta võib meid kõiki reeta!“

Seejärele andis talunik, kes oma punase sulase kaudu oli kursis kõige ümbruses juhtuvaga, väärtuslikke teateid vaenlase paiknemise, suuruse jne. kohta. Alevikust läinuvat eelmisel päeval üks pataljon jalaväge piki raudteed põhja poole. Teine pataljon jäänuvat kohale. Sellele aga lisandunud veel samal päeval värske, Tartust saabunud löögipataljon. Jaamaski asuvad üks pataljon, kes samuti ootavat lisa. Ratsavägegi olevat ümbruses, kuid ratsanikud on laiali taludes, mispärast nende täpsat arvu raske teada. Suurtükiväge olevat üks väljapatari V. jaamas.

Veel palju muidki teateid hankisid luurajad. Nad olid rõõmsad, et juhtusid just säärasesse tallu, kus peremees isamaalane, veneaegne sõdur ja seepärast ümbruskonnas sõjalistest sündmustest huvitatud ja teadlik. Tänuaga lahkusid luurajad. Pealiku käsu esimene osa oli täidetud eeskujulikult. Sõideti uuesti edasi.

Ületanud raudtee, luursalk jõudis majade vahele. Jätnud küüdimehed ühe valvesõduriga kõrge plankaaia varju ootama, luurajad liikusid edasi jaamahoone poole. Kõikjal valitses vaikus. Taamal alevi,

sealgi polnud kuulda ühtki häälsust, kuigi paljud aknad olid valgustatud, millest võis eeldada, et elanikud olid üleval.

Luurajad, ltn. P-ga eesotsas, liikusid tasa perronile. Sealgi valitses tühjus ja vaikus. Jaamahoone aknad olid pimedad. Luursalga jõudes jaamahoone nurgale, kriuksus perronile avanev uks ja jaamahoonest väljus üksik mees. Luurajad tõmbusid varju hoone nurga taha. Ettevaatlikult piidles ltn. P. väljunud mehe liigutusi. Mees, heitnud pilgu taevale ja ümbrusele, hakkas aeglasel sammul liginema peidusolijaile. Sosinal andis ltn. P. kaaslasele juhtnõõre teotsemiseks. Kapral H. ja rms. A. pidid silmas pidama jaama õuepoolset külge, kuna P. ise ja õppur M. pühendasid oma tähelepanu perronile.

Võõra mehe jõudes peidunurga kohale, luurajad tõmbusid seinale ligi. Mees möödus neist, kõndides aeglasel sammul edasi. Siis peatus, võttis taskust paberossi ja süütas selle. Seejuures võis näha, et ta oli märganud peidusolijaid. Võõras pöördus nüüd kannal ringi ja algas teed tagasi. Jõudnud ltn. P. kohale, viimane hüppas talle teele ette, käsutades seisma. Seepeale andis mees jalgadele tuld. Ltn. P. tulistas revolvrüst, kuid... lasku ei järgnenud. Ta laadis uuesti — jällegi sama viga. (Hiljem selgus, et padrunimagasini vedru oli nõrk). Selle ajaga jõudis võõras jaamahoone välisuksele, kus kiirul pörkas kokku hoonest väljuva punaväelasega. Mõlemad tõstsid kisa.

Nüüd algasid ka luurajad tegevust. P. vahetas streikiva brauningu karabiiniga ja, viibanud kutse kaaslasele, jooksid mõlemad jaamahoone ette, perroni terrassi varju. Seal avasid kahekesi tule juba mesipuuna kihavale jaamahoonele. Uksele ilmunud punaväelaste trobikond pressis sajatades tagasi hoonesse. Samal ajal kostsid jaama õuepoolisel küljel valjud raskused. Seal töötas rms. A. kaaslasega. A. oli varustunud küllaldaselt määral käsi-granaatidega. Need lendasid nüüd jaamahoonesse uksest ja aknaist. Punased olid surutud lõksu. Nende poolt avatud tuli oli tagajärjeta. Nad ei teadnud ei vaenlaste arvu ega asukohti: huupi plakutasid nad läbi akende vastu õist taevast.

A. kaaslasega, heitnud hoonesse jumalagajätuks viimse granaadi, jooksid salga ülema juurde. „Mis nüüd?“ pärisid nad. „Nüüd hopsassa kodu poole!“ Saatnud veel seltsis mõned kuulid hoonesse, mehed liikusid rutul küüthobuste juurde. Teel palus rms. A. ltn. P-d, et viimane lubaks tal jääda kohale jälgima asjade edasit

arenemist. Vaatamata P. eitusele, nurus A. uuesti: „Mul on „kere“ kaitseks kasukas, küllalt padroneid ja kange soov, — lubage'nd härra leitnant jääda „vaatlema“. Tulen hommikuks teile järele. Lähen tagasi otse läbi metsade ja soode. Mul teed siin kõik teada.“ Viimaks andiski P. järele, lubas jääda, kuid — vastutagu siis A. juba ise oma tervise ja „kere“ eest.

Jõutud ootavate küüthobuste juurde, hüpati peale ja sõit läks tagasi Puurmannisse. Sinna jõuti hommikusel ööl.

Päevavalgel jõudis tagasi ka „vaatleja“ rms. A. Ta jutustas järgmise loo:

„Salga lahkumise järele jooksin mina uuesti jaamaõuele, läksin raagus põõsaste taha, kus pugesiin lumme. Seal avanes mulle lai vaade: nägin seal õuele, majajätsale ja perronile. Veel hulk aega plõksutasid punased püsse jaamahoones. Viimaks, kuulnud, et väljas jäi vaikseks, nad usaldasid tulla välja hoonest. Samal ajal aga, õieti juba varem, ligines Tartu poolt punaste rong jalaväe ešeloniga. Juba va-

rem oli kuulda, et rong annab viletsema fori taga. Kuna aga semafor vilele ei reageerinud, siis muidugi peatati rong. Ešelon, kuulnud paukude raginat jaamas, paiskus ahelikku ja liikus piki raudteeliini jaama poole. Ja just samal ajal, mil hoonesse lõksustatud sõdurid välja tormasid, jõudis ahelik viimaste nägemispiirile. Jaamasõdurid, pidades neid vastaste ründeahelikkuks, avasid ahelikule tule. Tuli läks palavaks ja, et mind ähvardas hoone haarde korral pigissejäämine, siis lasksin ma kardetavast kohast jalga. Kõndisin täitsamehena läbi alevi lõunapoolse serva metsa viivale taliteele, mida mööda jõudsin varsti O. metsatallu.

Peremees, minu vana sõber, toitis mind vaatamata ööle pühaderogaadega, kostitas õllega ja siis, rakendanud ette hobuse, tõita mu härrassõdurina uhkel traavisõidul siia. Nii ma siin olengi. Kuu punased seal omavahel lahingut löid, seda ma ei tea. Kuid usun, et eks nad arusaamatuse likvideerimisel veel käsitsigi üksteist vihas tuuseldasid.“

Kaitseväe elu.

I Suurtükiväegrupi XIX aastapäeva puhul.

1. Suurtükiväepolgu esimene aastapäev.

Kapten R. Rubach.

Vanima suurtükiväe üksusena põlvneb I Suurtükiväegrupp meie Rahvusdiviisist ja võib 16. jaan. 1937. a. tagasi vaadata oma üheksateistkümnemele eluaastale.

Viiks pikale 1. Suurtükiväegrupi eluteel märkimist väärivate sündmuste üksikasjaline kirjeldamine. Ei õigusta selleks ka tema aastapäeva ebaümärarik arv. Seda iseloomustavam on ta tegevus esimesel aastapäeval, mil ta võitles kodumaa vabastamisel, sissetunginud vaenlase vastu.

Tol korral teotse ta 1. Suurtükiväepolguna ja omas oma koosseisus kuus tublit patareid. Kolm neist asusid Lõunaväerindel, kuna ülejäänud kolm pidasid võitlust taanduva vastasega Viru-väerindel. Viimaste tegevust vaatleme veidi lähemalt.

14. jaan. õhtuks 1919. a. jõudsid meie väed välja Purtse jõe joonele. 5. Jalaväepolku toetav 1. Suurtükiväepolgu patareid nr. 2 — varustatud 2—3" (76 v) vene 1902. a. ja 1—3,425" (87 v) vene 1895. a. kahuriga

— asus juba eelmise päeva õhtust saadik Uandu mõisa juures positsioonil, kust aegajalt tulistas Püssi jaama, et häirida seal asuvaid punaseid. 1. Suurtükiväepolgu patareid nr. 1 — varustatud 4 — 3" (76 v) vene 1900. a. kahuriga, toetas 1. Jalaväepolgu tegevust ja asus juba hommikust saadik Uandu mõisa juures positsioonil, kust tulistas Püssi jaama ja mõisa. 4. Jalaväepolgu patareid nr. 3 I rühm — varustatud 2 — 77 mm saksa kahuriga asus 14. jaan. õhtul positsioonile S. Kõrküllal, kuna sama patareid II rühm — varustatud 2 — 3,425" (87 v.) vene 1895. a. kahuriga, kell 1900 õhtul asus V. Kõrküla juurde positsioonile ja avas tule Liimala küla peale, kus punased avaldasid visa vastupanu.

15. jaan. oli määratud puhkepäevaks ning suurtükivägi asus tegevusetult eelmisel päeval sissevõetud positsioonil. Jalavägi toimetas energiliselt luuret. Õhtul väerinde

ülem kindralmajor A. Tõnisson andis käsu, mille järgi väeosad said 16. jaan. järgmised ülesanded:

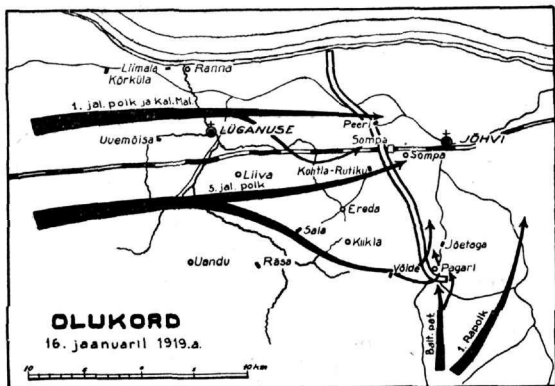
5. Jalaväepolk — al.-polkovnik N. Reek — Pagari mõisa — Jõhvi mõisa (ü. a.) joon oma alla võtta.

1. Jalaväepolk — polkovnik O. Heinze — Jõhvi mõis (v. a.) — Toila karjamõisa joon oma alla võtta.

4. Jalaväepolk — polkovnik A. Seimann — koonduda Purse küla, Varja küla, Püssi mõisa rajooni diviisi varru.

Väerinde paremal tiival kuni Peipsi järveni teotsesid 1. Ratsapolk ja Baltipataljon.

16. jaan. varahommikul algas kogu Viruväerindel tegevus, mille raskuspunkt oli koondunud saadud ülesande kohaselt Jõhvi alevile.

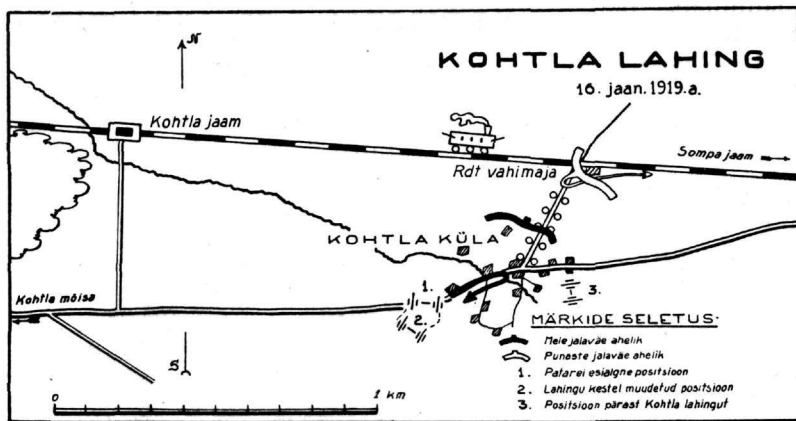
Patarei nr. 2 kell 0600 hommikul lahkus oma seniselt positsioonilt Uandu mõisast ja liikudes läbi Rõsa, Ojamaa, Sala külade jõudis umbes keskpäeva paiku Ereda mõisa. Samaks ajaks oli selgunud täppis olukord ja 5. Jalaväepolgu Ülemal valminud kava edaspidiseks tegevuseks. Selle täitmiseks jaotas polguülem omad jõud kahte gruppi. Parempoolse grupi ülemaks oli kapten E. Saal ja tema ülesandeks oli tiiblöögiga vallutada Pagari mõis, et seega toetada vasakpoolse grupi tegevust. Viimase juhiks oli kpt. J. Munnner ja ta pidi löögi andma rindelt. Kumbki grupp sai võimaluste piirides ka suurtükiväelist toetust. Kpt. J. Munnner'i grupi toetuseks asus patareiülem al.-kpt. J. Tõnisson ühe rühmaga Ereda mõisa juurde positsioonile. Ülejäänud suurtükk al.-kapt. P. Mühliverk'i juhatusel liikus kpt. Saali grupi toetuseks üle Kiikla, Võide külla, kuhu jõudis veidi enne pimeduse tulekut ja asus kohe positsioonile. Jalavägi oli kõik ettevalmistused Pagari mõisa vallutamiseks lõpetanud ning otsustava löögi andmiseks puudus vaid suurtükituli. Niipea kui suur-

tükk sai laskevalmis, avas al.-kapt. P. Mühliverk 5. Jalaväepolgu ülema käsul, kes samas läheduses asus, tule Pagari mõisa pihta. Tulemused ei lasknud end kaua oodata, sest kell 1600 vallutati mõis 5. Jalaväepolgu 6. roodu ja lõunast üle Isaku Pagari mõisa peale liikunud Baltipataljoni osade ühisel rünnakul. Kohe pärast Pagari mõisa vallutamist liikus suurtükk Jõetaga külla, kuhu ka õige pea saabus 5. Jalaväepolgu ülema poolt suurtüki meeskonnale tubli töö tasuks saadatud punastelt sõjasaa-gina saadud pudrukatel, mille sisu päev läbi söömata olnud suurtükiväelastele päris hea maitses.

Tööd ja tegevust oli ka Eredale jäänud suurtükirühmal. Vastane pani visalt vastu Rutiku suunas, lüües tagasi meie jalaväe katsed vallutada nimetatud asulat. Toetatud oma soomusrongilt muutusid punased õige aktiivseks ning hetkeks muutus olukord selliseks, et meie jalaväe osad olid sunnitud tagasi tõmbuma. Toetatud aga õigeaegselt meie suurtükirühma poolt tabava tulega, muutus olukord peagi. Esiteks peatus vastane, siis hakkas end tagasi tõmbama ning olimegi jälle meie pealetungijad. Vastane taandus, jättes kell 1800 meie kätte nii Sompa küla kui ka mõisa ning lõpuks mõni minut üle kesköö ka Jõhvi alevi.

Patarei nr. 1 algas hommiku kell 0800 liikumist 1. Jalaväepolgu 13. ja 14. roodu sabas üle Erra mõisa, Liiva küla, ülesandega asuda Perivere (Peeri) küla juures positsioonile. Kuna keskpäevani läks kõik latusasti, patarei jõudis Kohtla mõisa, kuna 14. rood Kohtla küla oma alla võttis. Siis hakkasid patareisse kostma püssipaugud ja kuulipilduja ragin. Peagi saabus teade, et jalaväe osad on vastasega kontakti loonud. Kuna suurtükituld ei nõutud, oli patarei kindlas veendumuses, et jalaväe oma tuli on suuteline vastast maha suruma ja liikus edasi. Jõudnud Kohtla küla vahele sattus patarei ootamatult vastase tugeva suurtükitule alla, mis aga õnneks ei tekitanud kaotusi. Lähemal vaatlusel selgus, et tulistajaks on Sompa, Kohtla jaamade vahel liikuv vastase soomusrong. Patarei ülem ltn. O. Palu andis kohe käsu ümberpööramiseks ja külavahelt väljasõiduks. Jõudes külast välja, asus patarei tee peale positsioonile ja avas tule vastase soomusrongi pihta. Kuna kiirelt valitud hädapositsioon osutus tulistamiseks ebasoodsaks, veeretati suurtükid käsitsi uuele positsioonile, kust jätkati tulistamist.

Üks lahingust osavõtjast kirjutas hiljem sellest järgmiselt: „Seadsime siis suurtükid

maanteele laskevalmis ja andsime tuld. Mõneminutilise laskmise järele ilmus ka raudtee vahimaja kuuskede varju ärapeidetud kuri vaenlane — soomusrong — nähtavale ja avas meie peale kuulipildujatest ägeda tule. Et paremini tabada, vedasime käsitsi suurtükid maanteelt põllule ja nüüd algas kahevõitlus. Et punaste suurtükid olid asetatud lahtise vaguni alusele, siis nägime selgesti nende liikuvaid mehi ja palavikusarnast tegevust. Ka meie olime kibedas töös, tahtsime maksku mis maksab, punast soomusrongi puruks lasta või taganemise teed ära purustada, mis aga korda ei läinud, sest oli õige raske ruttu edasi-tagasi liikuvale rongile külge saada. Patareleil lõppes lahing õnnelikult.“

Ka 14. roodu päevaraamat mainib patareid osa selles lahingus, kirjeldades seda järgmiselt: „Vaenlase soomusrong saatis välja dessandi, kes kuulipildujate tule toetusel meile peale tahtsid tulla, kui parajasti

Tulemused ei jätnud oma mõju avaldamata. Jalaväe tuli täiendatud suurtükiväe tuledega murdis peagi vastase vastupanu.

1. Suurtükiväepolgu patareid nr. 3 lahinguist 16. jaanuaril osa ei võtnud.

Eespool toodud lühike ülevaade heidab veidi valgust 1. Suurtükiväepolgu või tänapäeva nimetusega 1. Suurtükiväegrupi tegevusele tema esimesel aastapäeval. Selliseid päevi, üsna sageli aga veel tugevamate ja kriitilisemate lahingutega tuli 1. Suurtükiväepolgu patareid Vabadussõjas sagedasti kaasa teha. Ka rahuaja töö oma askelduste, murede ja rõõmudega on rikastanud 1. Suurtükiväegrupi elukogemusi, mis koos lahingukogemustega on kodukaitsetöö edukuse tugevamaks pandiks. Toogu iga järgnev läbielatud aasta lisaks eelmisele oskusi ja taht, siis oleme ootamatuste vastu samuti kindlustatud julge otsusega, nagu olime seda Kohtla all esimesel aastapäeval.

Sakala Partisanide Ühingu peakoosolek.

Kolonel L. Jakobsen valiti auliikmeks.

Pühapäeval, 3. jaanuaril, pidas Viljandis Sakala Partisanide Ühingu korraldust peakoosolekut Sakala Partisanide Pataljoni Staabi ruumes. Koosolek algas kell 1200, juhatas abiesimees kol.-lt. J. Raud. Ühingu liikmeid oli nimekirjas 180, neist vanu partisaane 130. Koosolekust võttis osa üle 50 liikme.

Möödunud aasta Ühingu tegevuses väärrib märkimist partisanide sõjaaegse ülema major O. Oidermanni põrmu ületoomine Tallinnast, Mõigu kalmistult ja selle ümbermatmine Viljandis 29. märtsil Vabadussõjas langenute ühiskalmistule. Tähelepanu

väärrib ka 9. augustil korraldatud Partisanide suvepäev Viljandis, kus avati major O. Oidermanni kalmul hauatahvel ja asetati pärg. Samal päeval avati mälestustahvel Viljandi Uuelossi seinal, märkides maja, kust väljusid esimesed 40 Sakala partisaani 2. jaanuaril 1919. a. sõjateele.

Kõigist neist üritustest oli vanade partisanide osavõtt väga elav.

Sissetulekuid oli ühingul aasta jooksul 1564.06 krooni. Ühingu tuluaallikatena võib märkida ülemaalist korjandust, millest saadi 572.67 krooni, toetust mitmetelt äridelt ja ettevõtetelt 268.90 krooni. Ülejäänud osa

sissetulekutest moodustavad summad, mis saadud raamatu „Sakala Partisanid 1918—1934“ müügist ja liikmemaksust. Väljaminekuid oli aasta jooksul 947.20 kr., ülejääki 1. jaanuariks 616.86 kr.

Uus tegevuskava näeb ette:

1. eeloleval suvel suvepäeva korraldamise ühes väljasõiduga Sakala Partisanide Pataljoni vabadussõjaaegsetele lahinguväljadele;

2. isiklikkude mälestuste kogumise Sakala Partisanide vägitegusid ja üksikuid sündmusi nii lahingus kui tagalas kirjeldava albumi koostamiseks pataljoni 20. aastapäevaks. Albumi koostamine jäeti juhatuse liikme kpt. P. Kangro hooleks.

Albumi väljaandmise toetamiseks on ette nähtud 1937. a. eelarves 300 kr. Ühingu 1937. a. eelarve on koostatud 1216.86 kr. bilansile, kusjuures loodetav ülejääk 751.80 krooni.

Uue eelarve arutamisel võeti vastu otsus, mille järele ühingu liikme surma puhul avaldatakse ajalehes kuulutus ja kalmule asetatakse pärg, kusjuures kulutus üksikjuhul ei tohi tõusta üle 30 krooni.

Kuna partisanide surnud ülemate kalmude tähistamise on võtnud oma ülesandeks teised organisatsioonid, eesotsas Vabadusristi Vendade Ühinguga, siis ühingu algatus selles mõttes langeb päevakorrast välja.

Senine kauaaegne ühingu juhatuse esimees kolonel L. Jakobsen, kes praegu on Eesti sõjaväeliseks esindajaks Saksamaal, avaldas soovi suvisel juhatuse koosolekul kohalt tagasi astumiseks, kuna tal tegelikult puudub võimalus ühingu tegevusest osa võtta. Seda teadet ära kuulates peakoosolek, arvestades kol. L. Jakobseni suuri teeneid ühingu vastu, otsustas ta valida Sakala Partisanide Ühingu a u l i i k m e k s.

Ühingu uueks esimeheks valiti senine abiesimees, Sõjakooli ülem kol.-ltm. J. Raud, esimehe abiks Sakala Partisanide Pataljoni ülem major A. Ratas, juhatuseliikmeteks: kaptenid P. Kangro ja R. Kald, ohv.-as. T. Saarepera ja v. a. o. A. Pensa. Juhatuse liikmete kandidaatideks res.-ltm. A. Laatsarus ja hr. H. Treufeldt.

Koosolek lõppes kell 1440, millele järgnes ühine lõunasöök.

P. K.

Veltveebel Karl Neuvaldt 60-aastane.

V Suurtükiväegrupi veltveebel Karl Neuvaldt pühitses oma 60. sünnipäeva 14. jaanuaril s. a. Juubilar on sündinud Tallinnas 1877. a.

Veltveebel K. Neuvaldt.

10. jaanuaril 1895. a. astus kasvandikuna Vene sõjaväkke ja määrati muusikaõpila-seks, kus teenis reservi arvamiseni 2. veebr. 1901. a. Üleajateenijana astus vene mereväe 9-sse ekipaaži 3. järgu muusikandina 1908. a. veebruarikuul. Sama aasta maikuul ülen-dati muusikant-allohvitseriiks ja nimetati ümber 2. järgu muusikandiks. Sama aasta septembrikuul ülendati 1. järgu muusikan-diks ning viidi üle Liibavi mereväe eki-paaži, kus teenis 1913. a. veebruarikuuni, kust omal soovil teenistusest lahkus. Märtsikuul 1913. a. astus uuesti teenistusse miinipaat „Amurets'i“ peale, kus teenis Vene sõjaväest vabastamiseni. Hoolsa teenistuse eest Vene väes on annetatud juulikuul 1908. a. hõbeauraha „hoolsuse eest“ Stanislaose lindiga, augustikuul 1913. a. hoolsa üleaja-teenistuse eest hõbeauraha Püha Anna lindiga, augustikuul 1915. a. kuldauraha „Ees-kujuliku teenistuse eest“ Püha Anna lindiga ja detsembrikuul 1916. a. hõbeauraha Stan-islaoe lindiga.

Eesti kaitseväes teenib üleajateenijana 1. detsembrist 1920. a. Alul teenis meriväe or-kestris veltveebolina ja alates 1. novembrist 1922. a. V Suurtükiväegrupis, kus teeninud

signalisti ja suurtükimeistri kohtadel. Praegu tagavaralao varahoidja ametkohal.

Veltv. Karl Neuvaldt on üks viljakamaid töömehi V Suurt. gr. üleajateenijate peres. Vaatamata aastatele on juubilar kogu hingega osa võtnud väeosa ja kogu meelelahutustööst, olles väeosa vabatahtliku orkestri ja praeguse garnisoni orkestri juhiks.

Teenistuses ja kaitseliidu orkestris ülesnäidatud teenete eest on veltv. Neuvaldtile annetatud Kaitseliidu III kl. Valgerist.

Soovime väsimatule töömehel ja kallile kaasteenijale tema juubelipäeva puhul pikka iga, tugevat tervist ja edu kõigis ettevõtetes ja töös.

Juriidilised küsimused.

Toim. kolonelleitnant E. Leithammel.

1. Küsimus: Missuguse väeliigi värvi ja tunnusmärke on õigustatud kandma keskasutise koosseisu kuuluv üleajateenija allohvitser, kes Vabadussõja ajal teenis kaitseliitlasena Tallinna kaitsepataljonis ja hiljem mobiliseerituna sundaega suurtükiväes?

Vastus: Kaitseväevormi kirjelduse (Kamini ksk. nr. 15—1936. a. lisa) § 73 ja 74 järgi keskasutiste koosseisu kuuluvad jala-, suurtüki-, soomus- ja inseneriväelased kannavad väeliigi värvi ja tunnusmärke oma sõjalise põhiettevalmistuse kohaselt.

Kuna küsimuse all olev üleajateenija allohvitser teenis sundaega suurtükiväes, siis tuleb teda lugeda oma sõjalise põhiettevalmistuse poolest suurtükiväelaseks.

Seepärast tuleb arvata, et tähendatud üleajateenija allohvitser, kuuludes keskasutise koosseisu, on õigustatud kandma suurtükiväe väeliigi värvi ja tunnusmärke.

2. Küsimus: Missuguse väeliigi tunnusmärke on õigustatud kandma keskasutise koosseisu kuuluv üleajateenija allohvitser, kes üldse ei oma rivilist ettevalmistust ja Vabadussõjast alates on kogu aeg teeninud majandusadministratiivsetel ametikohtadel ja esimese allohvitseri auastme omandas 1935. a. Kaitseväge Ülemjuhataja käsukirja nr. 62 — 1935. a. põhjal?

Vastus: Kaitseväevormi kirjelduse § 74, 157, 222 ja 305 eeskirjade mõtte kohaselt kannavad väeliigi tunnusmärke üleajateenijatest ainult need, kes omavad teatud väeliigi alal sõjalise põhiettevalmistuse.

Kuna küsimuses tähendatud üleajateenija allohvitser ei oma üldse rivilist ettevalmistust ja on teeninud kaitseväeteenistuses astumisest saadik kuni käesoleva ajani majandusadministratiivsetel ametikohtadel, siis järelikult ei saaks tema omada ühegi väeliigi alal sõjalist põhiettevalmistust.

Seepärast tuleb arvata, et mainitud üleajateenija allohvitser ei ole üldse õigustatud kandma väeliigi tunnusmärke, vaatamata sellele, et tema 1935. a. on ülendatud allohvitseriks.

3. Küsimus: Kas võib määrata üleajateenijat veltveebli ilma tema enese nõusolekuta veltveebli ametikohalt rühmavannema ametikohale?

Vastus: Üleajateenijate teenistuseseadluse (RT 19 — 1928) § 5 ja Kaitseväge Ülemjuhataja käsukirja nr. 242 — 1934. a. § 2 järgi võib üleajateenijat ilma tema enese nõusolekuta teenistuse huvides üle viia ühelt ametikohalt teisele ametikohale ühes määramisega madalamapalgalisele ametikohale ametikoha ärakaotamise, koosseisude vähendamise või tema ümberpaigutamise tõttu madalamale ametikohale karistuses vastavates seadustes ja seadlustes ettenähtud korras, või tema mittekõlblikkuse puhul senisele ametikohale tervise, võimete või ülalpidamise poolest.

4. Küsimus: Kaitseväge distsiplinaarkaristuste seadluse § 10 lõige II näeb ette võimaluse õppeüksustes õppivaid ajateenijaid kaitseväelasi karistada kartserarestiga ka ühes õppustest osavõtuga. Kas sääraselt karistust kandev kaitseväelane on õigustatud saama igapäev sooja sööki?

Vastus: Kaitseväge distsiplinaarkaristuste seadluse § 10 lõige I järgi toimub kartserarestiga karistatud kaitseväelaste kinnipidamine Sise- ja Garnisoni-määrustikkudes ettenähtud korra järgi. Garnisoni-määrustiku § 892 järgi kartserarestis kinnipeetavatele ajateenijatele kaitseväelastele antakse sooja toitu igal kolmandal päeval. Kuna Kaitseväge distsiplinaarkaristuste seadluse kui ka Sise- ja Garnisoni-määrustikkude eeskirjad ei tee kartserarestiga ühes õppustest osavõtmise kohustusega karistatute suhtes erandit eelmainitud kinnipidamise korras, siis tuleb järeldada, et sääraselt karistust kandev ajateenija kaitseväelane ei ole õigustatud saama igapäev sooja sööki.

5. Küsimus: Kas võib määrata üleajateenijat veltveebli, kes teenib kompani veltveebli ametikohal, sama kompani korrapidajaks?

Vastus: Eitav. Vaata „Sõdur“ 1928. a. nr. 20/21/22, lk. 675, küsimus nr. 1.

6. Küsimus: Millist palka on õigustatud saada ajateenija allohvitser, kes üleviimisel ühest väeosast teise on jäänud ametikohale määramata?

Vastus: Kaitseväelaste palgaseadluse (RT 28 — 1932) § 1 ja 9 sõnastusest ning Kaitsevägeade palganormide (Kaitseministri käsukiri nr. 65 — 1935. a.) tabelist nr. 3 selgub, et ajateenijatele makstakse palka üldreeglina ametikoha järgi, erandjuhuna seadluses ettenähtud juhtudel — auastme järgi. Mainitud seadlus ei lahenda aga palga maksmist koosseisudes ettenähtud ametikohalt vabastatud, kuid uuele ametikohale määramata ajateenija allohvitserile.

Kuna Kaitseväelaste palgaseadluse § 25 järgi õppuste otstarbeks või ühes käsutusväega tegelikku kaitseväeteenistusse kutsutud tagavaraväe sõduritele ja allohvitseridele makstakse palka auastme järgi, siis seadluse mõtte kohaselt ka koosseisudes ettenähtud ametikohtadelt vabastatud, kuid uutele ametikohtadele määramata ajateenijad allohvitserid peaksid õigustatud olema palka saada auastme järgi. Vastasel korral oleksid nad palga saamise suhtes asetatud halvemasse seisukorda võrreldes õppuste või muuks otstarbeks tegelikku kaitseväeteenistusse kutsutavate tagavaraväelastega.

Seepärast tuleb arvata, et ühest väeosast teise üleviidud, kuid uuele ametikohale määramata ajateenija allohvitser on õigustatud saada palka auastme järgi.

7. Küsimus: Kuidas atesteerida üleajateenijat veltveebli, kes teenib kompanis veltveebli ametikohal, kuid täitis tegelikult atesteerimisaasta lõpul viimased viis kuud juurdelähetatuna reservallohvitseride ettevalmistamise kompanis rühmavanema kohuseid, — kas veltveebli või rühmavanema ametikoha järgi?

Vastus: Kaitseväelaste atesteerimise seadluse (RT 82 — 1935) § 5 järgi atesteerimine toimub selle ametikoha järgi, kus atesteeritav atesteerimisaastal viimati teenis järgimööda vähemalt 4 kuud ülemana või ülema kohustetäitjana, samuti ka ülema ajutise kohustetäitjana, kui seejuures atesteeritav ajutise kohustetäitmise ajaks on vabastatud oma alalise ametikoha ülesannete täitmisest.

Kuna küsimuses tähendatud üleajateenija veltveebli viimaseks ametikohaks atesteerimisaastal, millel tema teenis ajutise kohustetäitjana üle 4 kuu järgimööda, on

rühmavanema ametikoht, ja kuna tema juurdelähetatuna oli ajutise kohustetäitmise ajaks vabastatud oma alalise ametikoha ülesannete täitmisest, siis järelikult tuleks teda atesteerida ka selle ametikoha järgi, vaatamata sellele, et ta koosseisu järgi teenib kompani veltveebli ametikohal.

8. Küsimus: Kas riigiteenistuses seisvale lesknaisele mehe teenistuse eest Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse (RT 149 — 1924, 109/110 — 1925, 43 — 1934 ja 44 — 1934) § 11 p. a alusel määratud pensioni maksmine kuulub Kaitseväelaste pensioni seaduse (RT 97 — 1936) maksmahakkamisel katkestamisele?

Vastus: Kaitseväelaste pensioni seaduse § 151 järgi Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse alusel määratud pensionide maksmine katkestamine ja lõpetamine toimub Kaitseväelaste pensioni seaduse alusel.

Sellest järgneb, et Kaitseväelaste pensioni seaduse § 142, mille järgi pensioni maksmine katkestatakse, kui pensionär astub teenistusse ametikohale, millisel teenitud aeg võetakse arvesse pensioniõigusliku teenistusajana, on maksev ka Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse alusel määratud pensionide kohta.

Neil kaalutlustel tuleb arvata, et riigiteenistuses seisva lesknaise poolt Kaitseväelaste ja nende perekondade pensioni seaduse alusel mehe teenistuse eest saada va pensioni maksmine kuulub katkestamisele Kaitseväelaste pensioni seaduse § 144 ettenähtud korras. (Järgneb.)

J. Mäe

Suurtükiasjandus

I osa.

Hind 1 kroon 80 senti.

Müügil „Sõduri“ toimetuses, Sakala tän. nr. 33.

Tagavaraväe-ohvitserid!

Tellige ja lugege
„Sõdurit“

Vastutav toimetaja major A. Luts. Tegev toimetaja kapten J. Madise.

Ametlik osa.

RIIGIVANEMA KÄSUKIRI KAITSEVÄGEDELE

Nr. 43.

31. detsembril 1936. a.

Vabastan teenistuse huvides kolonel-leitnant Karl-Friedrich HAAS'i VR 1/3 Üksiku Lennuväe-divisjoni nr. 1 ülema ametikohalt arvates 11. jaanuarist 1937. a., määramiseks Lennubaasi ülema kohusetäitjaks.

Alus: O. T. S. § 121 p. 2.

Õiendus: Lj. nr. 1351.

K. Päts,

Peaminister

Riigivanema ülesannetes.

J. Laidoner,

kindral-leitnant,
Kaitseväge Ülemjuhataja.

P. Lill,

kindral-majoor,
Kaitseminister.

KAITSEVÄGEDE ÜLEMJUHATAJA KÄSUKIRJAD

Nr. 256.

Tallinnas, 24. detsembril 1936.

(Kaitseväge Staap).

Käsin läkitada teenistuse huvides sanitaarleitnant Boris VOOBAS'e 1. Suurtükiväegrupisti — Kv. Tervishoiuvalitsusse ajutiseks teenimiseks kuni korralduseni arvates 22. detsembrist 1936.

Alus: O. T. S. § 166—168.

Õiendus: Lj. nr. 1157.

Nr. 257.

Tallinnas, 24. detsembril 1936.

(Kaitseväge Staap).

Käsin läkitada teenistuse huvides kapten Martin NURK'i III Diviisi Staabist — Kaitseväge Staabi I Osakonda ajutiseks teenimiseks kuni korralduseni arvates 1. jaanuarist 1937.

Alus: O. T. S. § 166—168.

Õiendus: Lj. nr. 1457.

Nr. 258.

Tallinnas, 24. detsembril 1936.

(Kaitseväge Staap).

Viin üle teenistuse huvides Sidepataljoni arvates 31. detsembrist s. a.:

— leitnant Nikolai MOISAAR'e 9. Üksikust Jalaväepataljonist ja

— nooremleitnant Erich-Eduard NÖMME-OTS'a (Nõmm'e) 10. Üksikust Jalaväepataljonist.

Alus: O. T. S. § 121 p. 2 ja 133 p. 1.

Õiendus: Lj. nr. 1389.

Nr. 259.

Tallinnas, 28. detsembril 1936.

(Kaitseväge Staap).

Käsen läkitada leitnant Arnold-Johann LUHA 10. Üksikust Jalaväepataljonist — Varustusvalitsuse Raha-Arveosakonda ajutiseks teenimiseks üheks aastaks arvates 31. detsembrist s. a.

Alus: O. T. S. § 166—168

Õiendus: Lj. nr. 1322.

J. Laidoner,
kindral-leitnant,
Kaitseväge Ülemjuhataja.

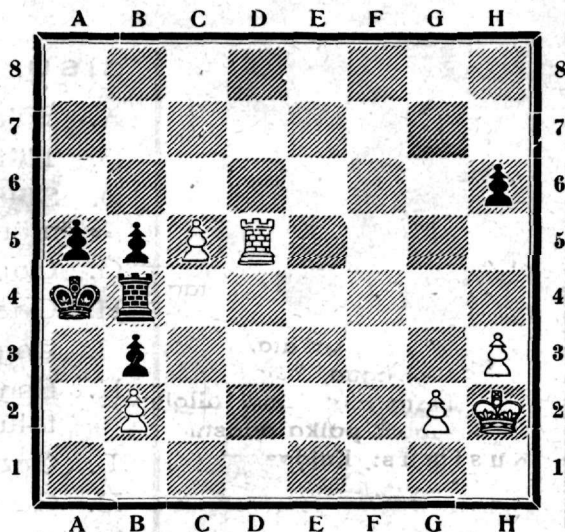
Male.

Toimetaja: K. Rootare.

Ülesanne nr. 13.

Koostanud J. Möller.

Mustad

Valged

Valged algavad ja võidavad. Lahendus järgmises malenurgas.

Ülesande nr. 12. lahendus.

1. Re7 : g6, f7 : g6, 2. Of4 : h6, Kh7 : h6, 3. Kb4—c5!, g6—g5, 4. b3—b4, g5—g4, 5. Kc5—d4, Kh6—h5, 6. b4—b5, Kh5—h4, 7. b5—b6, g4—g3, 8. Kd4—e3, Kh4—h3, 9. b6—b7, g3—g2, 10. Ke3—f2 ja valged võidavad.

Ehk 3. ... , Kh6—g7, 4. b3—b4, Kg7—f7 (Kg7—f6; 5. Kc5—d6!, g6—g5 jne kuni 9. b7—b8L, g2—g1L, 10. Lb8—f8+ ja valged võidavad), 5. b4—b5, Kf7—e7, 6. Kc5—c6, Ke7—d8, 7. Kc6—b7, g6—g5, 8. b5—b6, g5—g4, 9. Kb7—a7, g4—g3, 10. b7—b6, g3—g2, 11. b7—b8L+ ja valged võidavad.

Kui 1. ... , Kh7 : g6 siis 2. Of4 : h6, Kg6 : h6, 3. Kb4—c5, f7—f5, 4. b3—b4, f5—f4, 5. Kc5—d4, Kh6—g5, 6. b4—b5, f4—f3, 7. Kd4—e3 ja valged võidavad.

Ilmus trükist

J. JALAK

Gaasikaitse

SISU:

- A. Sõjagaaside liigitus ja üldomadusi
- B. Tähtsamaid sõjagaase
- D. Sõjagaaside mürgitamise viise ja mürgist, maa-alade iseloomustus
- G. Gaasiluure
- H. Gaasikaitse
- I. Degaseerimine
- K. Esmaabi sõjagaasidega mürgistatule
- L. Gaasitorbik EI
- M. Gaasikindel riietus
- N. Gaasikaitse korraldamine raudteel
- O. Sõjagaaside tabel

Hind 1 kr. 25 snt.

Müügil „Sõdur'i“ toimetuses

Tallinn, Sakala tän. 33, telef. Kaitseväge 1-63